

ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΘΕΜΑ :
«ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ :
ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ :
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΑΝΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΠΑΤΡΑ 2000

ΡΙΘΜΟΣ
ΣΕΛΟΓΗΣ

3096

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ.....	2
1. ΟΡΙΣΜΟΣ-ΕΝΝΟΙΑ.....	2
2. ΤΥΠΟΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.....	3
Α. Κυκλικός πληθωρισμός.....	3
Β. Δομικός πληθωρισμός.....	4
3. ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ.....	7
Α. Γενικά.....	7
Β. Θεωρίες των Κεϋνσιανιστών : παράθεση και κριτική.....	8
i. Καμπύλη Φίλιπς : πληθωρισμός ή ανεργία.....	11
ii. Τα μέτρα που προτείνουν οι Κεϋνσιανιστές.....	12
Γ. Θεωρία της σπειροειδούς ανόδου μισθών και τιμών : παράθεση και κριτική.....	13
Δ. Θεωρία του Μονεταρισμού : παράθεση και κριτική.....	17
Το παράδειγμα της Μ.Βρετανίας.....	22
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	24
5. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
ΑΠΟ ΤΟ 1973 ΚΑΙ ΜΕΤΑ.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Η ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	37
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	37
2. ΜΕΣΑ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	38
Α. Νομισματοκοπιστωτική πολιτική.....	38
Β. Δημοσιονομική πολιτική.....	41
Γ. Εισοδηματική πολιτική.....	42
Δ. Συγκράτηση των τιμών των ΔΕΚΟ – «Συμφωνίες κυρίων».....	43
Ε. Διαρθρωτική πολιτική.....	43
3. ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ Η ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '90.....	44
Ένθετο : <i>Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή</i>	52
4. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ (ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1997-99).....	53
5. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΥΣΧΕΡΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	57
6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ.....	65
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	65
2. ΕΝΝΟΙΑ-ΑΙΤΙΑ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.....	66
3. Ο ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ.....	67
4. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	68
5. ΥΠΕΡΒΑΛΛΕΙ ΤΟΝ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ.....	70
6. Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	73
Α. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ.....	73
Β. ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΕ.....	75
7. ΜΕΣΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ- ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥΣ.....	78
8. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.....	81
9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ.....	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

1. ΟΡΙΣΜΟΣ-ΕΝΝΟΙΑ

Ο όρος «Inflation» (πληθωρισμός) χρησιμοποιείται στην οικονομική βιβλιογραφία από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Μεταπήδησε σ' αυτή από το λεξιλόγιο της ιατρικής, όπου τον χρησιμοποιούσαν για το χαρακτηρισμό ασθενειών που σχετίζονταν με την ανάπτυξη όγκων κακοήθους μορφής. Ο πληθωρισμός στην οικονομία αρχικά σήμαινε διόγκωση, φούσκωμα της νομισματικής κυκλοφορίας που προκαλούσε άνοδο των τιμών. Με τον καιρό όμως το νόημα που δινόταν στον όρο αυτό άλλαξε. Στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες παρατηρείται συχνά μια εικόνα, που είναι ακριβώς αντίθετη προς την εικόνα του «κλασικού» πληθωρισμού: δεν είναι η υπερπλήρωση με χρήμα της κυκλοφορίας που προκαλεί την άνοδο των τιμών, αλλά αντίθετα, η άνοδος του επιπέδου των τιμών είναι αυτή που οδηγεί στη διεύρυνση του κυκλοφορούντος χρήματος.

Υπάρχουν τόσοι πολλοί ορισμοί που κυκλοφορούν για τον πληθωρισμό ώστε να λέγεται ότι δεν είναι απλό ακόμα και να μετρηθούν. Μερικοί οικονομολόγοι καταμέτρησαν δεκάδες παραλλαγές αυτών των ορισμών ή τρόπους χρησιμοποίησης του όρου.

Ένας γενικά παραδεκτός ορισμός του πληθωρισμού είναι ότι αυτός αποτελεί ένα οικονομικό φαινόμενο κατά το οποίο υπάρχει γενική αύξηση των τιμών. Όταν, λοιπόν, αυξάνονται οι τιμές των περισσότερων αγαθών, τότε έχουμε πληθωρισμό. Ωστόσο, μερικές τιμές μπορεί να μειώνονται, ενώ κάποιες άλλες να αυξάνονται. Έχουμε τότε πληθωρισμό; Δεν μπορούμε να πούμε κατά πόσο έχουμε πληθωρισμό ή όχι, αν προηγουμένως δεν βρούμε έναν τρόπο υπολογισμού του μέσου όρου των τιμών, προσδιορίζοντας έτσι το μέσο επίπεδο των τιμών. Γενικά αυτό γίνεται με το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή(ΔΤΚ), που είναι ένα μέτρο των τιμών τις οποίες πληρώνει ένα τυπικό νοικοκυριό για τα αγαθά και τις υπηρεσίες που αγοράζει. Όταν αυξάνεται ο ΔΤΚ από χρόνο σε χρόνο, τότε έχουμε πληθωρισμό. Ο πληθωρισμός σημαίνει απλώς ότι μειώνεται η αγοραστική δύναμη του χρήματος.

Όσον αφορά το μέγεθος του πληθωρισμού αυτό μετρείται σύμφωνα με το πόσο γρήγορα αυξάνονται οι τιμές των αγαθών που συμπεριλαμβάνονται στον ΔΤΚ. Κάτι άλλο που πρέπει να σημειωθεί σ' αυτό εδώ το σημείο είναι ότι το μέγεθος του πληθωρισμού ποικίλλει στη διάρκεια του οικονομικού κύκλου, καθώς επίσης και μεταξύ οικονομικών κύκλων, αλλά με αυτό το θέμα θα ασχοληθούμε πιο αναλυτικά παρακάτω. Τέλος, το μέγεθος του πληθωρισμού ονομάζεται ρυθμός

πληθωρισμού και μετριέται με τον ποσοστιαίο ρυθμό μεταβολής (%) των τιμών.

2. ΤΥΠΟΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

A. ΚΥΚΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Ο κυκλικός πληθωρισμός αναφέρεται στις αυξήσεις των τιμών, που επιταχύνονται συνήθως προς το τέλος της επεκτατικής φάσης ενός οικονομικού κύκλου. Αυτού του τύπου πληθωρισμός εμφανίζεται, σύμφωνα με τους οικονομολόγους, εξαιτίας της ώθησης που ασκούν τόσο το κόστος υλών όσο και το κόστος εργασίας σε υψηλά επίπεδα απασχόλησης.

Καθώς αυξάνεται το επίπεδο της απασχόλησης, η ανεργία μειώνεται και βελτιώνεται η διαπραγματευτική θέση των εργαζομένων έναντι των εργοδοτών. Ο κίνδυνος να χάσει ο εργαζόμενος τη δουλειά του δεν είναι τώρα τόσο τρομερός, καθώς οι θέσεις εργασίας είναι άφθονες και οι εργαζόμενοι λίγοι. Στις συνθήκες αυτές οι εργαζόμενοι μπορούν να διεκδικήσουν καλύτερες αποδοχές.

Ομοίως, όταν η οικονομία επεκτείνεται, η ζήτηση για ύλες και για κεφαλαιουχικά αγαθά αυξάνει, δημιουργώντας υπερβάλλουσα ζήτηση στις αγορές αυτών των αγαθών. Ως αποτέλεσμα, οι πωλητές αυτών των αγαθών είναι ικανοί να υψώσουν τις τιμές, και οι αγοραστές αντιμετωπίζουν μια ώθηση του κόστους υλών που τους αναγκάζει να αυξήσουν και αυτοί τις τιμές των προϊόντων τους.

Το αποτέλεσμα είναι ότι αυξάνεται τόσο το μοναδιαίο κόστος εργασίας όσο και το μοναδιαίο κόστος υλών. Καθώς το μοναδιαίο κόστος αυξάνεται στη φάση της επέκτασης του οικονομικού κύκλου, δύο πράγματα μπορούν να συμβούν : είτε η επιχείρηση θα υποστεί μια μείωση των κερδών της ανά μονάδα προϊόντος είτε θα αυξήσει την τιμή του προϊόντος της.

Οι αυξήσεις στις τιμές θα περιορίζονται από την ένταση του ανταγωνισμού που αντιμετωπίζει η επιχείρηση. Αν η επιχείρηση έχει πολλούς ανταγωνιστές, μια αύξηση στις τιμές είναι πιθανό να μειώσει σημαντικά τις πωλήσεις της. Στην περίπτωση αυτή, το καλύτερο για την επιχείρηση θα είναι να μην αυξήσει πολύ την τιμή του προϊόντος της και να αρκεστεί σε μικρότερο μοναδιαίο κέρδος.

Ωστόσο, όταν η επιχείρηση έχει ελάχιστους ανταγωνιστές ή όταν οι περισσότεροι ανταγωνιστές της αντιμετωπίζουν τις ίδιες πιέσεις κόστους, τότε η επιχείρηση θα μπορεί πιθανότατα να αυξήσει τις τιμές της χωρίς να διατρέχει τον κίνδυνο να χάσει το μερίδιό της στην αγορά.

Στην περίπτωση αυτή, οι επιχειρήσεις θα προσπαθούν να διατηρήσουν τα μοναδιαία κέρδη τους, υψώνοντας τις τιμές.

Και στην μια και στην άλλη περίπτωση, θα έχουμε πληθωρισμό. Το αντίθετο συμβαίνει στη φάση της ύφεσης του οικονομικού κύκλου. Καθώς η ανεργία αυξάνεται και η ζήτηση υλών μειώνεται, το μοναδιαίο κόστος αρχίζει να πέφτει ή να αυξάνεται πιο αργά. Αυτό οδηγεί σε λιγότερο γρήγορο, όπως δηλαδή συμβαίνει στις μέρες μας.

Το αποτέλεσμα είναι ότι ο ρυθμός πληθωρισμού συσχετίζεται με τη φάση του οικονομικού κύκλου. Οι ανοδικές και καθοδικές φάσεις της οικονομίας αντιστοιχούν στις ανοδικές και καθοδικές φάσεις του πληθωρισμού. Για τον ίδιο λόγο εκδηλώνονται τάσεις «ανταλλαγής»: όταν η ανεργία μειώνεται (στη φάση επέκτασης του οικονομικού κύκλου) ο ρυθμός του πληθωρισμού τείνει να αυξηθεί, και όταν η ανεργία αυξάνεται (στη φάση της ύφεσης), ο ρυθμός του πληθωρισμού τείνει να πέσει.

Όμως αυτή η «ανταλλαγή» δεν μπορεί να εξηγήσει ικανοποιητικά τον πληθωρισμό. Για παράδειγμα, στη δεκαετία του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η οικονομία των ΗΠΑ είχε και περισσότερη ανεργία και περισσότερο πληθωρισμό σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια. Εκτός όμως από το παράδειγμα της οικονομίας των ΗΠΑ υπάρχουν και πολλά άλλα με οικονομίες που είχαν ή έχουν και τους δύο αυτούς δείκτες είτε υψηλά είτε χαμηλά. Είναι λοιπόν φανερό ότι η «ανταλλαγή» πληθωρισμού-ανεργίας δεν εξηγεί τον πληθωρισμό πάντα. Ούτε όμως ο οικονομικός κύκλος μπορεί να εξηγήσει, πάντα, τον πληθωρισμό. Αν πάρουμε για παράδειγμα και πάλι την οικονομία των ΗΠΑ θα δούμε ότι οι ρυθμοί του πληθωρισμού ήταν πολύ υψηλοί σε όλες τις φάσεις του οικονομικού κύκλου. Πραγματικά, ο υψηλότερος ρυθμός πληθωρισμού της δεκαετίας του 1970 σημειώθηκε ενώ η οικονομία των ΗΠΑ βρισκόταν στο κατώτατο σημείο μιας σοβαρής ύφεσης.

Β. ΔΟΜΙΚΟΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Ο δομικός πληθωρισμός παρουσιάζεται όταν το επίπεδο των τιμών ανέρχεται με ταχείς ρυθμούς σε όλη τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου. Αυτού του τύπου ο πληθωρισμός, όπως και ο κυκλικός, είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών συγκρούσεων σχετικά με τη διανομή του εισοδήματος, και οφείλεται, όπως υποστηρίζουν οι υπερασπιστές της οικονομίας της αγοράς, στο γεγονός ότι οι απαιτήσεις για αγαθά

υπερβαίνουν τις προσφερόμενες ποσότητες στις τρέχουσες τιμές. Η θεμελιακή διαφορά είναι ότι οι συγκρούσεις που προκαλούν δομικό πληθωρισμό πηγάζουν, όχι από τον οικονομικό κύκλο, αλλά από πιο θεμελιακές δομικές όψεις της κοινωνίας. Γι' αυτό και ονομάζουν αυτό το συγκεκριμένο είδος πληθωρισμού δομικό, και γι' αυτό ο δομικός πληθωρισμός εμφανίζεται σε όλη τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου και όχι μόνο στη διάρκεια της ύστερης ανοδικής του φάσης.

Ο δομικός πληθωρισμός εμφανίζεται συνήθως σε περιόδους έντονων πολιτικών συγκρούσεων, όπου μάλλον καμιά κοινωνική ομάδα δεν διατηρεί το «πάνω χέρι». Δομικός πληθωρισμός ξεσπούσε σε περιόδους που προηγούνταν μεγάλων επαναστάσεων, όπως η Γαλλική Επανάσταση το 18^ο αιώνα και η Ρωσική Επανάσταση τον 20^ο. Στη διάρκεια τέτοιων περιόδων, η άρχουσα τάξη χάνει τον έλεγχο της κοινωνίας και οι άλλες κοινωνικές ομάδες, που αμφισβητούν την κυριαρχία της τάξης αυτής, διεκδικούν -μεταξύ άλλων- μεγαλύτερο μερίδιο από την πίτα του εισοδήματος.

Ο δομικός πληθωρισμός, όμως, εμφανίζεται και κάτω από πιο συνηθισμένες περιστάσεις. Η ύπαρξη πολιτικού αδιεξόδου αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την εμφάνιση δομικού πληθωρισμού, τόσο σε συνηθισμένες όσο και σε προεπαναστατικές εποχές. Αν η ύπαρξη πολιτικού αδιεξόδου συμπίπτει με μια πολυετή μείωση ή ανατροπή της αύξησης παραγωγής, τότε είναι πολύ πιθανό να εμφανιστεί δομικός πληθωρισμός. Μάλιστα, οι αστοί οικονομολόγοι έχουν εφεύρει και μια τυπική συνταγή για την εμφάνιση του δομικού πληθωρισμού, η οποία είναι η ακόλουθη :

οικονομική στασιμότητα + πολιτικό αδιέξοδο = δομικός πληθωρισμός.

Η συνύπαρξη πολιτικού αδιεξόδου και οικονομικής στασιμότητας δημιουργεί συνθήκες πληθωρισμού : το σύνολο των απαιτήσεων για αγαθά και υπηρεσίες υπερβαίνει τη συνολική προσφορά διαθέσιμων αγαθών. Σύμφωνα με τους αστούς οικονομολόγους το πολιτικό αδιέξοδο εξηγεί γιατί υπάρχουν υπερβάλλουσες απαιτήσεις, ενώ η οικονομική στασιμότητα εξηγεί γιατί η προσφορά αγαθών είναι περιορισμένη.

Όταν οι απαιτήσεις είναι μεγαλύτερες από τις προσφερόμενες ποσότητες αγαθών στις τρέχουσες τιμές αγοράς, οι πιθανές εκβάσεις είναι τρεις. Μία δυνατότητα είναι να αυξηθούν οι τιμές των αγαθών ως το επίπεδο εκείνο όπου η αξία της υπάρχουσας προσφοράς αγαθών εξισώνεται με τις συνολικές απαιτήσεις για αγαθά.

Ωστόσο, η μείωση των απαιτήσεων που είναι στη διάθεση του κράτους, των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών συχνά δεν είναι εύκολη.

Κανένας τους δε θέλει να παραιτηθεί από τις δικές του απαιτήσεις πάνω σε αγαθά και υπηρεσίες, και συχνά ο καθένας τους -όπως υποστηρίζουν οι οικονομολόγοι-είναι τόσο ισχυρός, ώστε να αποτρέπει οποιαδήποτε μείωση του εισοδήματος του ή της πρόσβασης του σε δανειακούς πόρους.

Φυσικά, η κοινωνική ομάδα που είναι ισχυρότερη, μπορεί να εξασφαλίζει τη διατήρηση των απαιτήσεων της και ταυτόχρονα να υποχρεώνει τις αδύναμες κοινωνικές ομάδες να εγκαταλείψουν τις δικές τους απαιτήσεις. Αυτό μπορεί να συμβεί, λόγω χάρη, αν τα επιτόκια αυξηθούν τόσο πολύ, ώστε να αποθαρρυνθεί η ζήτηση δανείων από την πλευρά των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων.

Μια αντίστοιχη μείωση της ζήτησης δανείων θα προέκυπτε επίσης αν το κράτος αποφάσιζε να μειώσει τις δημόσιες δαπάνες ή να αυξήσει τη φορολογία. Πριν από τη δεκαετία του 1940, τα κατά περιόδους υψηλά ποσοστά ανεργίας κατέληγαν σε μεγάλες περικοπές στα εισοδήματα των εργαζομένων, κι επομένως σε μειώσεις των συνολικών απαιτήσεων σε αγαθά και υπηρεσίες. Σε συνθήκες πολιτικού αδιεξόδου, υποστηρίζουν οι αστοί οικονομολόγοι, είναι απίθανο να σημειωθεί μείωση των απαιτήσεων σε αγαθά και υπηρεσίες. Το πολιτικό αδιέξοδο της δεκαετίας του 1970 ξεπεράστηκε στη δεκαετία του 1980, με την αύξηση της επιρροής των επιχειρήσεων και την αποδυνάμωση των εργαζομένων. Η μείωση του πληθωρισμού στη δεκαετία του 1980 οφείλεται, κυρίως, στην πολύ μεγάλη μείωση του ρυθμού αύξησης των μισθών των εργαζομένων και η οποία όμως είχε ήδη ξεκινήσει από τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1970.

Η αύξηση της ποσότητας των διαθέσιμων αγαθών μπορεί επίσης να μετριάσει τον πληθωρισμό. Στην περίπτωση των περισσότερων αγαθών, υποτίθεται πως, αν η ζήτηση είναι μεγαλύτερη από την προσφορά τους, θα αυξανόταν, όχι μόνο η τιμή τους, αλλά και η παραγόμενη ποσότητα τους. Και πράγματι αυτό συμβαίνει κατά κανόνα, σύμφωνα με τους υπερασπιστές της οικονομίας της αγοράς, αλλά η διαδικασία αυτή μπορεί να είναι πολύ αργή και η αύξηση της παραγωγής μπορεί να μην επαρκεί ώστε να καλυφθούν οι απαιτήσεις για αγαθά. Αν οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για τα μελλοντικά τους κέρδη είναι απαισιόδοξες-πράγμα πολύ πιθανό, κάτω από συνθήκες πολιτικού αδιεξόδου και οικονομικής στασιμότητας-, τότε οι επιχειρήσεις θα είναι απρόθυμες να μισθώσουν επιπλέον εργαζόμενους για να παράγουν περισσότερα αγαθά, ακόμη και στην περίπτωση που υπάρχει υπερβάλλουσα ζήτηση. Αν η παραγωγή δεν επεκταθεί όσο χρειάζεται για να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις για αγαθά, θα αυξηθούν οι τιμές. Αυτός είναι ο λόγος που η οικονομική στασιμότητα εξηγεί ενμέρει το δομικό πληθωρισμό.

3. ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ

A. ΓΕΝΙΚΑ

Ο αριθμός των θεωριών για τον πληθωρισμό είναι τόσο μεγάλος, που ο Γερμανός δημοσιολόγος Φ.Ματέζιους δεν έλεγε υπερβολές όταν ισχυριζόταν πως υπάρχουν αυτή τη στιγμή στον κόσμο τόσες θεωρίες, όσες είναι και οι έδρες στα Πανεπιστήμια. Εμείς θα ασχοληθούμε με τις κυριότερες από αυτές τις θεωρίες και οι οποίες έχουν επικρατήσει μέχρι σήμερα.

Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε πως οι θεωρίες των αστών οικονομολόγων συγκεντρώνουν την προσοχή τους σε ορισμένους παράγοντες αύξησης των τιμών από αυτούς που βγαίνουν ξεκάθαρα στην επιφάνεια. Όμως οι ενδεχόμενοι παράγοντες αύξησης της ακρίβειας είναι ποικιλόμορφοι: από τις κακές σοδειές και τις θεομηνίες μέχρι τον ανταγωνισμό των εξοπλισμών. Δεν είναι τυχαίο ότι τον πληθωρισμό τον παρομοιάζουν με τη μυθική πολυκέφαλη λερναία ύδρα, που στη θέση του κάθε κεφαλιού που της έκοβαν έβγαζε αμέσως δύο καινούργια. Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ενδεχόμενων παραγόντων που συμβάλλουν στην αύξηση των τιμών και η επιδίωξη των αστών θεωρητικών να συγκεντρώσουν την προσοχή ακριβώς στους επιφανειακούς παράγοντες, αποτελεί μια από τις αιτίες της πολυπληθότητας των αστικών θεωριών για τον πληθωρισμό.

Τα φάρμακα κατά του πληθωρισμού που προτείνουν οι αστοί οικονομολόγοι είναι το ίδιο πολυάριθμα, όπως και οι θεωρίες τους. Οι εκπρόσωποι των θεωριών της ζήτησης, για παράδειγμα, ισχυρίζονται πως για το σταμάτημα της ανόδου της ακρίβειας είναι αρκετό να εξαλειφθεί η πλεονάζουσα ζήτηση με τον περιορισμό των κρατικών εξόδων. Οι υποστηρικτές των θεωριών του κόστους προτείνουν να περιοριστούν οι μισθοί των εργατών, οι μονεταριστές προτείνουν τη μείωση της ποσότητας των χρημάτων που βρίσκονται στην κυκλοφορία. Παρά τις διαφορές τους όμως, όλα αυτά τα μέτρα έχουν ένα κοινό ελάττωμα: συγκεντρώνουν ουσιαστικά την προσοχή σε ξεχωριστούς παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση των τιμών, χωρίς όμως να αναφερθούν στη θεμελιακή αιτία.

B. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΚΕΥΝΣΙΑΝΙΣΤΩΝ : ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Η θεωρία του Κένυς για τον πληθωρισμό ξεκίνησε ουσιαστικά από την δημοφιλή εργασία του «Πως να πληρώσουμε τον πόλεμο», την οποία έγραψε λίγο μετά την έναρξη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Ουσιαστικά ο Κένυς θεωρεί ότι το πρόβλημα του πληθωρισμού είναι πρόβλημα υπερβάλλουσας ζήτησης.

Σύμφωνα λοιπόν με την θεωρία του Κένυς αν η ζήτηση συνεχίσει να αυξάνει, θα ξεπεράσει σε μερικούς κλάδους τα όρια της προσφοράς. Τότε θα παρουσιαστούν στους κλάδους αυτούς στενωποί και οι τιμές θα αρχίσουν να ανεβαίνουν. Η επίδραση της αυξανόμενης ζήτησης κατά κάποιο τρόπο διχοτομείται: από τη μια συμβάλλει στην αύξηση της απασχόλησης, και από την άλλη οδηγεί σε άνοδο των τιμών σε ορισμένους κλάδους. Δημιουργείται μια κατάσταση, που οι κευνσιανιστές την ονομάζουν ημιπληθωρισμό. Όταν τελικά όλη η οικονομία πετυχαίνει την πλήρη απασχόληση και η παραγωγή δεν μπορεί να διευρυνθεί άλλο, η αύξηση της ζήτησης έχει πια αντίκτυπο μόνο στις τιμές. Αυτή την κατάσταση οι κευνσιανιστές την ονομάζουν απόλυτο πληθωρισμό.

Προσπαθώντας με κάθε τρόπο να επιχειρηματολογήσουν ακόμα περισσότερο ώστε να στηρίζουν την άποψη τους οι κευνσιανιστές υποστηρίζουν, ουσιαστικά, πως οι εργαζόμενοι είναι αυτοί που ευθύνονται για τον πληθωρισμό. Η πλεονάζουσα ζήτηση, υποστηρίζουν, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις αλόγιστες απαιτήσεις για αυξήσεις των αποδοχών. Οι εργαζόμενοι με την άνοδο των εισοδημάτων τους αυξάνουν αμέσως την καταναλωτική ζήτηση.

Πιο αναλυτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι κευνσιανιστές διαμόρφωσαν τη θεωρία τους για το άνοιγμα που υπάρχει στον καπιταλισμό ανάμεσα στη ροπή προς την επένδυση και στη ροπή προς την αποταμίευση, άνοιγμα που σημαίνει ότι ένα μέρος από την αγοραστική δύναμη χάνεται και ότι η αποτελεσματική, καθώς λέγεται, ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά είναι στην πράξη μικρότερη από την προσφορά καταναλωτικών αγαθών, με αποτέλεσμα να συρρικνώνεται η παραγωγή, και κατά συνέπεια επίσης η απασχόληση, ως το σημείο όπου ροπή προς την επένδυση και ροπή προς την αποταμίευση ξανασυμπίπτουν σε κατώτερο πλάνο δραστηριότητας. Με βάση αυτή την ανάλυση τους, οι κευνσιανιστές συμπέραναν ότι σε ομαλές συνθήκες είναι αναπόφευκτη η υποαπασχόληση του εργατικού αλλά και του υλικού παραγωγικού δυναμικού. Οδηγήθηκαν από εκεί στο συμπέρασμα ότι, για να περιοριστεί η ανεργία και ν' αυξηθεί η οικονομική δραστηριότητα, επιβάλλεται σ' αυτές τις συνθήκες να παρεμβαίνει το κράτος, ώστε με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, πραγματοποιώντας δαπάνες, ν' αυξήσει την

αποτελεσματική ζήτηση στην καπιταλιστική κοινωνία και μάλιστα να την αυξήσει τόσο άμεσα, δηλαδή με το χρήμα που ξοδεύει για τα έργα του το ίδιο το κράτος, όσο κι έμμεσα, με τη λειτουργία δηλαδή του λεγόμενου «πολλαπλασιαστή», με την πρόσθετη δηλαδή αγοραστική δύναμη και ζήτηση που δημιουργείται καθώς η αρχική, φτιαγμένη από το κράτος, πρόσθετη αγοραστική δύναμη κατευθύνεται προς την κατανάλωση και οδηγεί έτσι σε πρόσθετη παραγωγή κι επομένως στη δημιουργία πρόσθετης απασχόλησης και πρόσθετων εισοδημάτων.

Ο καπιταλισμός μπορεί να θεραπευτεί από τον πληθωρισμό, κατά την άποψη των κεϋνσιανιστών, με την ανακατανομή του εθνικού εισοδήματος προς όφελος των μονοπωλίων. Ο Γερμανός οικονομολόγος I. Μπρίνκμαν δηλώνει σχετικά πως «όσο μεγαλύτερο εισόδημα φτάνει στα χέρια των τάξεων που συσσωρεύουν, τόσο περισσότερο επιβραδύνεται ο ρυθμός του πληθωρισμού».

Οι ρυθμοί ανόδου των τιμών και το πλεόνασμα της ζήτησης στην πραγματικότητα δεν συνδέονται και τόσο στενά μεταξύ τους όπως υποστηρίζουν οι οπαδοί του Κέυνς. Όταν η ζήτηση αυξάνεται με γοργούς ρυθμούς, τα μονοπώλια έχουν τη δυνατότητα να εισπράττουν τεράστια υπερκέρδη με σχετικά μικρή αύξηση των τιμών. Τα υπερκέρδη αποκτιούνται κύρια με τη διεύρυνση της παραγωγής, τη μείωση του κόστους με την εισαγωγή νέας τεχνολογίας κλπ. Σε συνθήκες μειωμένης ζήτησης στερούνται αυτή τη δυνατότητα, με αποτέλεσμα να εντείνονται οι προσπάθειες τους για ανέβασμα των τιμών. Αυτό επιβεβαιώνεται από την πείρα αρκετών καπιταλιστικών χωρών. Στην ΟΔΓ, για παράδειγμα, στη διάρκεια των δεκαετιών 50 και 60 η ζήτηση ξεπερνούσε περιοδικά τα όρια της εμπορευματικής προσφοράς, η άνοδος όμως των τιμών ήταν σχετικά μικρή. Ο πληθωρισμός επιταχύνθηκε στην ΟΔΓ στη δεκαετία του 70, όταν οι ρυθμοί διεύρυνσης των εξωτερικών και εσωτερικών αγορών έπεσαν. Ανάλογα φαινόμενα παρατηρήθηκαν και στην οικονομία των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας.

Οι οπαδοί του κεϋνσιανισμού δεν θέλουν να δουν το γεγονός πως η αύξηση των μισθών και μεροκάματων οδηγεί πρώτα απ' όλα στη μείωση των κερδών και στην ελάττωση της ζήτησης από τους καπιταλιστές, με συνέπεια το συνολικό μέγεθος της ζήτησης στην οικονομία να παραμένει στο προηγούμενο επίπεδο. Κι αν ακόμα υποτεθεί πως σε ορισμένες περιόδους η ζήτηση από τους εργαζόμενους ξεπερνά τα όρια της προσφοράς, αυτό κάθε άλλο παρά αποτελεί απόδειξη της «ενοχής» τους για τον πληθωρισμό. Κι αυτό γιατί αν η αύξηση των αποδοχών για ένα χρονικό διάστημα δεν καλύπτεται από την αύξηση της παραγωγής, υπαίτιος για το γεγονός αυτό είναι ο καπιταλισμός με την έλλειψη σχεδιασμού και την αναρχία του, καθώς επίσης και τα μονοπώλια, που αδράχονται από την ευκαιρία για να ανεβάσουν ακόμα περισσότερο τις τιμές.

Πολλοί κενσικανιστές δεν μπορούν αρνηθούν το ολοφάνερο γεγονός πως τα τεράστια ελλείμματα των προϋπολογισμών των ιμπεριαλιστικών κρατών οδηγούν στην αύξηση των τιμών. Όμως τα αίτια αυτών των ελλειμμάτων τα αντιλαμβάνονται με τελείως διαστρεβλωμένη μορφή. Οι εκπρόσωποι των περισσότερων κατευθύνσεων της αστικής επιστήμης έχουν την τάση να υποστηρίζουν πως η κρίση των δημόσιων οικονομικών οφείλεται στις «διογκωμένες» δαπάνες για τις κοινωνικές ανάγκες, δηλαδή στις ίδιες και πάλι «αλόγιστες απαιτήσεις» των εργαζομένων.

Στην πραγματικότητα όμως δεν είναι έτσι τα πράγματα. Χωρίς την κρατική «σανίδα σωτηρίας» το καπιταλιστικό σύστημα δεν είναι πια σε θέση να λειτουργεί κανονικά. Η ανάπτυξη της σύγχρονης κοινωνίας προβάλλει μια σειρά ζητήματα όπως είναι: η ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνικής, η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού συστήματος, η λύση μιας σειράς κοινωνικών προβλημάτων κλπ. Τα μονοπώλια, ακόμα και τα πιο μεγάλα, δεν διαθέτουν αρκετά μέσα για τη λύση των προβλημάτων αυτών, και, πράγμα όχι λιγότερο σημαντικό, δεν επιθυμούν να επενδύουν κεφάλαια στους παραπάνω τομείς και κλάδους, γιατί αυτοί δεν τους υπόσχονται υπερκέρδη. Η εκπλήρωση αυτών των καθηκόντων ανατίθεται λοιπόν στο κράτος. Μια που αυτό το πράγμα απαιτεί τεράστιες και συνεχώς αυξανόμενες δαπάνες, ο όγκος των κρατικών εξόδων μεγαλώνει.

Η μείωση των υπερβολικά διογκωμένων στρατιωτικών και άλλων παρασιτικών δαπανών του κράτους, η μείωση των παροχών στα μονοπώλια που φτάνουν το ύψος πολλών δισεκατομμυρίων θα ανακούφιζε κάπως τα πολύ επιβαρημένα οικονομικά του κράτους.

Ένας σημαντικός παράγοντας που επιδρά πάνω στη ζήτηση είναι η επενδυτική δραστηριότητα. Οι κενσικανιστές δεν αρνούνται σε πολλές περιπτώσεις ότι η επενδυτική ζήτηση των μονοπωλίων, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, συμβάλλει στην άνοδο των τιμών. Δεν δείχνουν όμως καμία διάθεση να ζητήσουν των περιορισμό της ζήτησης των μονοπωλίων. Αντίθετα, οι επενδύσεις κεφαλαίων αποτελούν κατά τη γνώμη τους μια ευεργετική πράξη για την κοινωνία, μια κοινωνική υποχρέωση των επιχειρηματιών, που η εκπλήρωσή της ενδιαφέρει στην πρώτη γραμμή τους εργαζομένους, γιατί επενδύσεις σημαίνουν δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Από πρώτη ματιά υπάρχει μια δόση αλήθειας σ' αυτούς τους ισχυρισμούς. Τι γίνεται όμως στην πραγματικότητα; Οι καπιταλιστές είναι αναγκασμένοι να κάνουν επενδύσεις λόγω, κυρίως, τους ανταγωνισμού και του κνηγιού του κέρδους, και όχι γιατί ενδιαφέρονται για το καλό της κοινωνίας. Οι επιπρόσθετες επενδύσεις κεφαλαίου γίνονται για να αυξηθούν τα κέρδη τους. Γι' αυτό μπορεί να πει κανείς με την ίδια βεβαιότητα πως οι επενδύσεις δεν σημαίνουν μόνο

νέες θέσεις εργασίας, αλλά αποτελούν και ένα μέσο για την αύξηση του πλούτου των καπιταλιστών. Αυτό φαίνεται πολύ καθαρά τα τελευταία ιδιαίτερα χρόνια, που σε πολλές περιπτώσεις οι επενδύσεις αποσκοπούν στη μείωση τους κόστους με την πλήρη εκμηχάνιση και αυτοματοποίηση, με αποτέλεσμα να απομακρύνονται εργάτες από την παραγωγή.

Αυτές και άλλες απόψεις της θεωρίας τους κεννσιανισμού γίνονταν με το πέρασμα των χρόνων όλο και πιο φανερές. Η εξήγηση που έδινε ο κεννσιανισμός για τον πληθωρισμό ερχόταν όλο και πιο ξεκάθαρα σε αντίθεση με την πραγματικότητα.

i. ΚΑΜΠΥΛΗ ΦΙΛΙΠΣ : ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ Η΄ ΑΝΕΡΓΙΑ;

Για να εδραιώσει τις θέσεις του στη διαμάχη με τις άλλες κατευθύνσεις της αστικής επιστήμης, που δυνάμωναν την πίεση εναντίον του, ο κεννσιανισμός είχε απόλυτη ανάγκη από μία επιβεβαίωση της θεωρίας του με στοιχεία, από τη στατιστική της τεκμηρίωση. Και μια τέτοια τεκμηρίωση βρέθηκε από τον Φίλιπς.

Το άρθρο του Άγγλου καθηγητή Α. Φίλιπς «Η σχέση ανάμεσα στην ανεργία και τους ρυθμούς αλλαγών των χρηματικών αποδοχών στο Ενωμένο Βασίλειο στα χρόνια 1861 - 1957 » δημοσιεύτηκε το 1958. Ο Φίλιπς βασιζόμενος στην ανάλυση των στατιστικών στοιχείων καταλήγει στο συμπέρασμα, πως οι αποδοχές αυξάνουν πιο γρήγορα όταν το επίπεδο της ανεργίας είναι χαμηλό και αντίστροφα. Η σχέση αυτή δεν έχει γραμμικό χαρακτήρα και όταν απεικονισθεί σε ένα διάγραμμα εμφανίζεται σαν καμπύλη με μια ορισμένη μορφή. Η καμπύλη αυτή πήρε αργότερα την ονομασία «καμπύλη του Φίλιπς».

Όσο μεγαλύτερες είναι οι αποδοχές των εργαζομένων τόσο πιο γρήγορα ανεβαίνουν οι τιμές και αντίστροφα η πτώση των αποδοχών οδηγεί σε μείωση των τιμών.

Αν λοιπόν οι εργάτες απαιτούν σταθεροποίηση των τιμών, θα πρέπει να περιμένουν την αύξηση της ανεργίας, και αντίστροφα, απαιτώντας αύξηση της απασχόλησης και των αποδοχών, πρέπει να έχουν υπ' όψη τους πως δυναμώνουν τον πληθωρισμό.

Μ' αυτούς τους συλλογισμούς δημιουργείται η εντύπωση ότι η αύξηση των τιμών δεν οφείλεται στα ελαττώματα του καπιταλισμού, αλλά προκαλείται από την πλήρη απασχόληση και την αύξηση των εισοδημάτων των εργαζομένων.

Την καταδίκη της την έφερε η ίδια η ζωή. Ο ανεξέλεγκτος πληθωρισμός με ταυτόχρονη αύξηση της ανεργίας, χαρακτηριστικό φαινόμενο για τη δεκαετία '70, ανάγκασε ακόμα και τους αστούς

οικονομολόγους να εκφράσουν αμφιβολίες για την ορθότητά της αλληλεξάρτησης που διακήρυτταν.

Όπως έδειξε ο Κ. Μάρξ, η μείωση της ανεργίας πάνω στη βάση των οικονομικών νόμων του καπιταλισμού δεν είναι ευθέως ανάλογη με την αύξηση της συσσώρευσης του κεφαλαίου. Αυτό φάνηκε πολύ καθαρά ιδιαίτερα στα τελευταία χρόνια, όταν στις φάσεις της οικονομικής ανόδου στις καπιταλιστικές χώρες όχι μόνο δεν απορροφούνται τα εκατομμύρια των ανέργων, αλλά σε μερικές περιπτώσεις ο αριθμός τους αυξάνει κιόλας.

ii. ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΝ ΟΙ ΚΕΥΝΣΙΑΝΙΣΤΕΣ

Οι κεύνσιανιστές πρότειναν μια σειρά μέτρα με τη βοήθεια των οποίων το κράτος μπορεί, κατά τη γνώμη τους, να βάλει την οικονομία στο δρόμο που θα εξασφάλιζε τον καλύτερο δυνατό συνδυασμό πληθωρισμού και ανεργίας.

Σαν το πιο αποτελεσματικό μέσο επίδρασης στην οικονομία οι κεύνσιανιστές ανακήρυξαν τον κρατικό προϋπολογισμό. Αν η οικονομία πάσχει από μη ικανοποιητική ζήτηση το κράτος, κατά τη γνώμη τους, πρέπει να αυξήσει τον όγκο των εξόδων του, να μειώσει τους φόρους και να μεγαλώσει το έλλειμμα του προϋπολογισμού. Η αύξηση των εξόδων του προϋπολογισμού ισοδυναμεί με αύξηση της κρατικής ζήτησης. Μια τέτοια πολιτική, κατά την άποψη των κεύνσιανιστών, πρέπει να αυξήσει και τη ζήτηση στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, μια που η αύξηση της κρατικής ζήτησης συμβάλλει στη μείωση των εμπορευματικών αποθεμάτων και παροτρύνει τους επιχειρηματίες να αγοράζουν συμπληρωματικά μέσα παραγωγής και εργατική δύναμη. Η μείωση των φόρων μεγαλώνει τα εισοδήματα των οικονομικών προσώπων, πράγμα που πρέπει να οδηγεί στη διεύρυνση της ζήτησης τους σε μέσα παραγωγής και αντικείμενα κατανάλωσης. Τα έξοδα με μια τέτοια πολιτική ξεπερνούν τα έσοδα, ο προϋπολογισμός κλείνει με έλλειμμα. Το έλλειμμα στον προϋπολογισμό καλύπτεται με τη βοήθεια δανείων.

Για τις συνθήκες των συγκυριακών ανόδων οι κεύνσιανιστές προτείνουν τα αντίθετα ακριβώς μέτρα : περικοπή των κρατικών εξόδων, αύξηση των φορολογικών συντελεστών, ενεργητικό υπόλοιπο του προϋπολογισμού. Κατά τη γνώμη τους αυτά τα μέτρα θα πρέπει να εξαλείψουν το πλεόνασμα της ζήτησης και να ελαττώσουν το ρυθμό του πληθωρισμού. Αυτή η πολιτική ονομάζεται περιοριστική, ενώ η προηγούμενη ονομάζεται αναπτυξιακή δημοσιονομική πολιτική.

Ο σωστός συνδυασμός, η κατάλληλη δόση και η έγκαιρη χρησιμοποίηση των μέτρων αυτών επιτρέπουν κατά τη γνώμη τους να

αποφευχθούν τόσο οι απότομες πτώσεις της παραγωγής, όσο και ο πληθωρισμός.

Γ. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΠΕΙΡΟΕΙΔΟΥΣ ΑΝΟΔΟΥ ΜΙΣΘΩΝ ΚΑΙ ΤΙΜΩΝ : ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Η θεωρία αυτή ξεκίνησε ως παρακλάδι της θεωρίας του κεύνσιανισμού. Εμφανίζεται με διάφορες παραλλαγές παρά το γεγονός αυτό όμως, η βασική ιδέα διατηρείται σε όλες τις εκδοχές. Η ιδέα αυτή εμφανίζεται με τον παρακάτω τρόπο: τα συνδικάτα επιδιώκουν υπερβολική αύξηση των μισθών και μεροκάματων, πράγμα που μειώνει σημαντικά τα κέρδη και προκαλεί άνοδο των τιμών σαν απάντηση των επιχειρηματιών στις αξιώσεις των εργατών. Η αύξηση των τιμών μειώνει τις πραγματικές αποδοχές, κι αυτό έχει σαν συνέπεια να προβάλλονται από τα συνδικάτα νέα αιτήματα αύξησης των μισθών και μεροκάματων, που έχουν σαν αποτέλεσμα έναν καινούργιο γύρο αύξησης τιμών κλπ. Από εδώ βγήκε και η ονομασία της θεωρίας : θεωρία του «σπирάλ μισθών - τιμών».

Ο σύγχρονος πληθωρισμός, όπως λέει ο Αμερικανός οικονομολόγος Τζ. Τόμπιν, εξηγείται με τη «συγκέντρωση της οικονομικής ισχύος στα χέρια των μεγάλων εταιριών και των συνδικάτων. Αυτά τα ισχυρά μονοπώλια δεν υποτάσσονται στους νόμους του ανταγωνισμού κατά τον καθορισμό των μισθών και των τιμών. Τα συνδικάτα ανεβάζουν τους μισθούς πάνω από το επίπεδο που θα είχαν σε συνθήκες ανταγωνισμού... Επιδιώκουν έτσι, όπως φαίνεται, να αποσπάσουν μεγαλύτερο μέρος από τα κέρδη των μονοπωλίων και ολιγοπωλίων με τα οποία διαπραγματεύονται. Στην πραγματικότητα όμως δεν πετυχαίνουν τίποτα, γιατί οι εργοδότες μεταβιβάζουν απλούστατα το αυξημένο κόστος της εργατικής αμοιβής με τη βοήθεια των ανεβασμένων τιμών στους ανυπεράσπιστους αγοραστές». Εξωτερικά η θεωρία αυτή φαίνεται πειστική: η άνοδος των τιμών εξηγείται εδώ με την κυριαρχία των μονοπωλίων. Στα μονοπώλια όμως, όπως βλέπουμε, κατατάσσονται πρώτ' απ' όλα τα συνδικάτα. Ωστε λοιπόν αυτά είναι ακριβώς οι κύριοι υπαίτιοι για τον πληθωρισμό. Η «ανεύθυνη πολιτική» τους αναγκάζει τις μονοπωλιακές επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν τις αυξήσεις των τιμών για να υπερασπίσουν τα κέρδη τους. Τα βιομηχανικά μονοπώλια όμως, υποστηρίζουν οι αστοί οικονομολόγοι, είναι αμφίβολο αν ασκούν κάποια ισχυρή αυτοδύναμη επίδραση στον πληθωρισμό. Αυτό το είδος «είναι αμφίβολο» αποδεικνύεται με πολλούς τρόπους.

Στον καπιταλισμό η νέα αξία που δημιουργείται χωρίζεται στους μισθούς των εργατών και το κέρδος που ιδιοποιούνται οι καπιταλιστές. Αν οι συνθήκες που καθορίζουν το μέγεθος της νέας δημιουργούμενης

αξίας παραμένουν αμετάβλητες, τότε η αύξηση των μισθών δεν έχει επιπτώσεις στο μέγεθος αυτό, αλλά μειώνει μόνο το κέρδος που καρπώνεται ο καπιταλιστής. Έτσι, η αύξηση των μισθών και των μεροκάματων δεν αυξάνει την αξία (και επομένως και τις τιμές). Μεταβάλλει μόνο την κατανομή της αξίας ανάμεσα στους εργάτες και τους καπιταλιστές.

Πιο συγκεκριμένα, η αξία του εμπορεύματος αποτελείται από το σταθερό κεφάλαιο (κόστος πρώτων υλών, ρεύματος κλπ.), μεταβλητό κεφάλαιο (κόστος εργασίας), κέρδος (κεφαλαιούχου). Το σταθερό κεφάλαιο είναι μια αξία που έχει ήδη δημιουργηθεί και απλώς μεταφέρεται στην αξία του έτοιμου εμπορεύματος. Έτσι μια αύξηση ή μια μείωση, για παράδειγμα, του κόστους πρώτων υλών μεταφέρεται στο νεοδημιουργημένο προϊόν και προκαλεί ανάλογη μεταβολή στην αξία του. Αντίθετα, ο εργάτης κατά την παραγωγική διαδικασία δημιουργεί νέα αξία η οποία περιλαμβάνει τον μισθό εργασίας του και την υπεραξία (κέρδος). Έτσι ο εργάτης και ο καπιταλιστής έχουν να μοιράσουν μεταξύ τους τη νεοδημιουργημένη αξία. Άρα όταν οι εργαζόμενοι ζητούν αύξηση των μισθών τους ουσιαστικά ζητούν μεγαλύτερο μερίδιο από την νέα αξία που οι ίδιοι δημιουργούν με τον κόπο τους.

Ας δώσουμε ένα παράδειγμα. Έστω ότι η αξία ενός αυτοκινήτου είναι 10.000 δολ., όπου το σταθερό κεφάλαιο (μέταλλο, γυαλί, λάστιχο, απόσβεση κτιρίων, ρεύμα κλπ.) είναι 6.000 δολ., το σταθερό είναι 2.000 δολ. και το κέρδος είναι 2.000 δολ.

Τώρα, ας υποθέσουμε ότι οι εργάτες πέτυχαν αύξηση της αμοιβής τους κατά 10% και άρχισαν να παίρνουν 2.200, χωρίς όμως να έχει μεταβληθεί η αξία του αυτοκινήτου το οποίο εξακολουθεί να αξίζει 10.000 δολάρια. Η αύξηση όμως της αμοιβής εργασίας θα μεταβάλει την κατανομή της αξίας που δημιουργείται από τη δουλειά των εργατών. Αφού οι εργάτες θα παίρνουν 2.200, στην εταιρεία θα μένει κέρδος 1.800 δολάρια.

Ας δεχτούμε, όμως, ότι η επιχείρηση, που αναγκάστηκε να αυξήσει τους μισθούς θα ανεβάσει την τιμή κατά 200 δολάρια αντισταθμίζοντας με αυτό τον τρόπο τις απώλειες από την αύξηση των μισθών. Σ' αυτή την περίπτωση η τιμή του αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 2% (από 10.000 σε 10.200 δολάρια). Αν τώρα οι εργάτες πετύχουν ακόμη μια αύξηση της αμοιβής τους κατά 2% (από 2.200 σε 2.244 δολάρια), τότε η επιχείρηση θα αυξήσει ξανά την τιμή κατά 0,44% για να διατηρήσει τα κέρδη της.

Με αυτό τον τρόπο, ακολουθώντας ακόμη και τη λογική των θεωρητικών της «πληθωριστικής σπείρας», δεν μπορεί να μη φτάσει κανείς στο συμπέρασμα ότι η ώθηση στην αύξηση των τιμών που δημιουργείται με την αύξηση των μισθών θα είχε φθίνουσα εξέλιξη, δεν θα συντελούνταν καμία ανοδική πορεία της πληθωριστικής αύξησης των τιμών.

Κατά την ανάλυση των στοιχείων για μεγάλα χρονικά διαστήματα προκύπτει ότι όσο ψηλότεροι είναι σε κάποιους ξεχωριστούς κλάδους ή σε κάποιες χώρες οι ρυθμοί αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, τόσο μικρότερη είναι η άνοδος των τιμών.

Έτσι, ένα ουσιώδες μεθοδολογικό ελάττωμα της θεωρίας της «πληθωριστικής σπείρας» είναι και το ότι αγνοεί μία από τις βασικές διαδικασίες της ανάπτυξης της παραγωγής: την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας οδηγεί στη μείωση της αξίας των εμπορευμάτων μαζί και της εργατικής δύναμης σαν εμπορεύματος. Ταυτόχρονα η τεχνική και πολιτική πρόοδος μεγαλώνουν τον όγκο των εμπορευμάτων και των υπηρεσιών που χρειάζονται για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Γι' αυτό από τη μια πλευρά οι εργάτες έχουν το δικαίωμα να διεκδικούν μια τέτοια αύξηση της αμοιβής τους που θα τους επέτρεπε να αποκτήσουν περισσότερα αγαθά με την υποτιμημένη αμοιβή τους, και από την άλλη πλευρά, αυτό δεν οδηγεί στην αύξηση των εξόδων παραγωγής.

Είναι πασίγνωστο ότι η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ξεπερνά την αύξηση των μισθών και οδηγεί στην ελάττωση των εξόδων παραγωγής.

Ας επιστρέψουμε στο πιο πάνω παράδειγμα της αυτοκινητοβιομηχανίας. Αν ο μισθός έχει αυξηθεί κατά 10% και η παραγωγικότητα κατά 15%, τα έξοδα πληρωμής της εργατικής δύναμης θα είναι 1.913 δολάρια ($2.000\text{δολ.} \times 110\% / 115\% = 1.913$). Με αυτό τον τρόπο, χωρίς αύξηση των τιμών η δοσμένη εταιρεία θα έβγαζε 87 δολάρια περισσότερο κέρδος από την πώληση του κάθε αυτοκινήτου.

Ας περάσουμε, όμως, στα επίσημα στοιχεία. Στις ΗΠΑ, κατά την περίοδο 1947-1972, οι μέσες εβδομαδιαίες αποδοχές των εργατών και των υπαλλήλων στη μεταποιητική βιομηχανία ανέβηκαν κατά 3 φορές. Σ' αυτό το διάστημα οι λιανικές τιμές ανέβηκαν ακριβώς 1,9 φορές και γι' αυτό οι πραγματικές αποδοχές των εργαζομένων ανέβηκαν λιγότερο από 1,6 φορές. Στο μεταξύ η παραγωγικότητα της εργασίας στη μεταποιητική βιομηχανία στο ίδιο διάστημα ανέβηκε 2,4 φορές. Με αυτό τον τρόπο η αύξηση της παραγωγικότητας έχοντας ξεπεράσει κατά 1,5 φορά την αύξηση των πραγματικών αποδοχών, δημιούργησε επαρκή προϋπόθεση για την μείωση των τιμών στα προϊόντα της μεταποιητικής βιομηχανίας. Όμως, τίποτε παρόμοιο δεν παρατηρήθηκε στα χρόνια μεταξύ 1947-1972, αντίθετα οι τιμές ανέβηκαν στα βιομηχανικά προϊόντα κατά 1,7 φορές. Όταν δεν υπήρχαν τα μονοπώλια ή δεν ήταν ακόμα ισχυρά, οι αυξήσεις στους μισθούς και τα μεροκάματα δεν οδηγούσαν σε άνοδο των τιμών.

Το μέγεθος όμως των κερδών που φαίνονται στους ισολογισμούς των επιχειρήσεων δεν είναι παρά το ορατό τμήμα του παγόβουνου, δηλαδή ένα μικρό μέρος των πραγματικών κερδών.

Το μερίδιο των μισθών κυμαίνεται για κάθε συγκεκριμένο κλάδο, μονοπώλιο και χώρα και αποτελεί περίπου το 1/5 μέχρι το 1/2 του συνολικού κόστους. Αυτό σημαίνει πως μια αύξηση των αποδοχών, για παράδειγμα, κατά 10%, η οποία όπως φωνάζουν οι υπερασπιστές των συμφερόντων του κεφαλαίου θα έπρεπε να οδηγήσει τα μονοπώλια στη χρεοκοπία, θα αυξήσει το κόστος αντίστοιχα μόνο κατά 2 ή 3%. Εκτός από αυτό, η άνοδος των μισθών μπορεί να αντισταθμιστεί ή να υπεραντισταθμιστεί από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Αν η παραγωγικότητα αυξάνεται κατά 5% τότε με τις υπόλοιπες συνθήκες κατά το ίδιο ποσοστό, ή και σε μεγαλύτερο αριθμό προϊόντων, και στο παράδειγμα μας το κόστος των μισθών ανά μονάδα προϊόντος, όχι μόνο δεν θα ανέβει αλλά αντίθετα θα πέσει.

Το 1977 σε σύγκριση με το 1970 η παραγωγικότητα της εργασίας είχε ανέβει στις ΗΠΑ κατά 24,5%, ενώ ο πραγματικός μισθός ανέβηκε κατά 8,1%. Στην ΟΔΓ οι αντίστοιχοι αριθμοί ήταν 47,6% και 23,2%, στην Ιαπωνία 53,5% και 42,3%.

Αν η αύξηση των τιμών υπόσχεται στα μονοπώλια οφέλη και αν το μέτρο αυτό δεν έρχεται σε αντίθεση με τα στρατηγικά τους συμφέροντα, χρησιμοποιούν αδίστακτα αυτό το μέσο αύξησης των κερδών του. Δεν είναι τυχαίο το ότι οι τιμές των προϊόντων των κλάδων με ψηλό βαθμό μονοπωλίου ανεβαίνουν συνήθως με πιο γρήγορους ρυθμούς. Σε πολλές χώρες θεσπίστηκαν νόμοι που απαγορεύουν τις μονοπωλιακές συμφωνίες για τις τιμές και προβλέπουν κυρώσεις για τις υπερβολικές τιμές.

Αν και πολύ συχνά είναι αρκετά δύσκολο να συγκεντρωθούν αποδείξεις για τις παραβιάσεις των μονοπωλιακών επιχειρήσεων, στις καπιταλιστικές χώρες εκδικάζονται πολλές υποθέσεις ποινικής δίωξης ενάντια σε μονοπώλια για υπερβολικές τιμές. Στις ΗΠΑ π.χ. μόνο στα χρόνια 1974-1975 εκδικάστηκαν 125 τέτοιες υποθέσεις. Το 1977 ο αριθμός των περιπτώσεων που εκδικάστηκαν για παραβάσεις των πιο πάνω νόμων έφτασαν στις ΗΠΑ ένα ύψος-ρεκόρ για τα τελευταία 25 χρόνια (εκδικάζονταν ταυτόχρονα 115 υποθέσεις). Στη διάρκεια των ανακρίσεων για παράβαση του νόμου κατά των τραστ αποκαλύφτηκε πως η εταιρεία «Ιντερνάσιοναλ Μπίζνες Μασίνς» (IBM) υπαγόρευε τη θέλησή της κατά τον καθορισμό των τιμών των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Οι άλλες εταιρίες του κλάδου παραδέχτηκαν ότι αναγκάζονταν με την απειλή αντιποίνων να καθορίζουν τις τιμές τους σύμφωνα με τις αποφάσεις της IBM. Τέσσερις μεγάλες επιχειρήσεις παραγωγής ετοιμών τροφίμων αποδείχτηκε ότι στη διάρκεια των τελευταίων 25 χρόνων έκλειναν μυστικές συμφωνίες για να αυξήσουν τις

τιμές και τα κέρδη τους. Οι καταναλωτές ήταν αναγκασμένοι να αγοράζουν τα προϊόντα τους σε τιμές ανώτερες κατά 30% από εκείνες των ανταγωνιστών. Μόνο στη διάρκεια του 1970 σαν συνέπεια παρόμοιων ενεργειών οι καταναλωτές πλήρωσαν γύρω στα 128 εκατομμύρια δολάρια πάνω από το κανονικό.

Κατά την εκτίμηση του πρώην επικεφαλής του τμήματος καταπολέμησης των τρασυ τους υπουργείου δικαιοσύνης των ΗΠΑ Τ. Κάουπερ, εκτίμηση που είναι πολύ πιο κάτω από την πραγματικότητα, η συνολική ζημιά για τους καταναλωτές από τη μονοπωλιακή αύξηση των τιμών στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '70 ανέρχονταν κάθε χρόνο σε 80 δισεκατομμύρια δολάρια.

Δ. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΕΤΑΡΙΣΜΟΥ : ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Οι μονεταριστές θεωρούν τον πληθωρισμό σαν ένα καθαρά χρηματικό φαινόμενο. Κατά την άποψη των μονεταριστών, οι διακυμάνσεις της χρηματικής μάζας στην κυκλοφορία επιδρούν στο μέγεθος της ζήτησης και στη συγκυρία, και μέσω αυτών στις τιμές. Η αύξηση της χρηματικής μάζας έχει σαν συνέπεια τη διεύρυνση της ζήτησης, πράγμα που σε ορισμένες συνθήκες μπορεί να οδηγήσει σε άνοδο του επιπέδου των τιμών.

Με δοσμένο το επίπεδο των χρηματικών εισοδημάτων επέρχεται κάποια κατάσταση ισορροπίας: κάθε ένα από τα «οικονομικά πρόσωπα» διατηρεί ένα ορισμένο απόθεμα μετρητών, και με τα υπόλοιπα αγοράζει μια ποσότητα εμπορευμάτων, υπηρεσιών, χρεογράφων κλπ. Η αύξηση της ποσότητας των χρημάτων στην κυκλοφορία οδηγεί σε άνοδο των χρηματικών εισοδημάτων και διαταράσσει την ισορροπία που είχε επιτευχθεί.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τους μονεταριστές κάθε αύξηση της προσφοράς χρήματος, μεγαλύτερη απ' αυτήν που δικαιολογείται από τις αυξημένες συναλλακτικές ανάγκες μιας αναπτυσσόμενης οικονομίας, θα προκαλέσει άνοδο του γενικού επιπέδου των τιμών. Η λογική της θεωρίας αυτής βασίζεται στην υπόθεση της υπάρξεως μιας σταθερής συναρτήσεως ζήτησεως χρήματος, η οποία σημαίνει ότι και για τις οικονομικές μονάδες και για το σύνολο της οικονομίας υπάρχει μία σταθερή αναλογία ισορροπίας ανάμεσα στη ζητούμενη ποσότητα χρήματος και στο εισόδημα.

Το εκάστοτε γενικό επίπεδο τιμών προσδιορίζεται από τη σχέση ανάμεσα στα νομισματικά μεγέθη και το δεδομένο πραγματικό προϊόν,

και έτσι-σύμφωνα με τους μονεταριστές-οι μεταβολές των τιμών δεν αποτελούν παρά έκφραση και συνέπεια διαταραχής στη σχέση ισορροπίας χρήματος-προϊόντος. Εάν μία νομισματική επέκταση αποσκοπεί στο να μειώσει το ποσοστό ανεργίας το αποτέλεσμα θα είναι μόνο η άνοδος των τιμών.

Ο Μ. Φρίντμαν γράφει: «Ο πληθωρισμός παντού και πάντοτε αποτελεί πιστωτικονομισματικό φαινόμενο, που γεννιέται και συνοδεύεται από την ύπαρξη στην κυκλοφορία μεγαλύτερης χρηματικής μάζας από τα παραγόμενα προϊόντα». Έτσι λοιπόν, στο σχήμα των μονεταριστών η χρηματική μάζα επιδρά στις τιμές με τη μεσολάβηση της ζήτησης.

Πρέπει κατά τη γνώμη τους να περάσουν οι κυβερνήσεις από την πολιτική ρύθμισης μέσω του προϋπολογισμού στην πολιτική της ρύθμισης της ποσότητας των χρημάτων που βρίσκονται στην κυκλοφορία. Μια τέτοια πολιτική θα πρέπει κατά τους υπολογισμούς τους να εξασφαλίζει για μακρά χρονικά διαστήματα την αντιστοιχία των ρυθμών αύξησης της μάζας του χρήματος με τους ρυθμούς αύξησης τους παραγωγικού δυναμικού. Κατά τους μονεταριστές, η θεραπεία του πληθωρισμού είναι δυνατή μόνο με μείωση του ρυθμού νομισματικής επεκτάσεως, έστω και αν η πολιτική αυτή συνεπάγεται μία πρόσκαιρη ύφεση της οικονομικής δραστηριότητας και μία πρόσκαιρη αύξηση της ανεργίας.

Ας αναφερθούμε τώρα σε μερικές απόψεις που έχουν άμεση σχέση με τη μονεταριστική αντίληψη του χρήματος ή που την προσεγγίζουν. Ο κλασικός Ντ. Ρικάρντο θεωρούσε πως οι τιμές των εμπορευμάτων εξαρτιούνται από τη μάζα του χρήματος που βρίσκεται στην κυκλοφορία. Ο Ρικάρντο γράφει ότι «η αύξηση των ημερομισθίων συχνά είναι αποτέλεσμα της πτώσης της αξίας του χρήματος... Η αύξηση των ημερομισθίων που προκλήθηκε από την αλλαγή της αξίας του χρήματος επιδρά γενικά στις τιμές χωρίς καμία επίδραση στα κέρδη». Ένας άλλος εκπρόσωπος της αστικής πολιτικής οικονομίας, ο Τζόν Στιούαρτ Μιλ υποστήριξε πως η αξία του χρήματος καθορίζεται από την προσφορά και τη ζήτηση, και ότι απ' αυτόν το νόμο εξαρτάται η αγοραστική δύναμη του χρήματος. Σχετικά με το χαρτονόμισμα, θεωρούσε πως δεν υπάρχει εμπόδιο για την ποσοτική του αύξηση, και ότι τα νομισματοκοπεία μπορούν να το προσθέτουν απείρως, ελαττώνοντας σχετικά την αξία του και αυξάνοντας τις τιμές. Δηλαδή, με άλλα λόγια μπορούν να υποβαθμίζουν την αξία του χρήματος χωρίς περιορισμούς. Αυτοί και άλλοι πολλοί πλησίασαν την αντίληψη του Φρίντμαν, ο οποίος όπως θα δούμε παρακάτω υπήρξε από τους μεγαλύτερους υπέρμαχους του καπιταλισμού.

Ο Μ. Φρίντμαν περιγράφει με τον ακόλουθο τρόπο το πιστεύω του: «Αν αυτό ήταν δυνατό, θα προτιμούσα έναν απόλυτα αναρχικό κόσμο... Ο εντελώς αχαλίνωτος καπιταλισμός ταιριάζει περισσότερο απ' όλα στις αντιλήψεις μου». Ο Μ. Φρίντμαν ισχυρίζεται πως οι επιχειρηματίες «έχουν μια μόνο ευθύνη ... αυτή συνίσταται στο ότι τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την απόκτηση του μέγιστου κέρδους». Κάθε τι που το εμποδίζει αυτό (πρώτα απ' όλα η δραστηριότητα των εργαζόμενων), πρέπει να καταδικάζεται. Γι' αυτό οι μονεταριστές επιτίθενται ενάντια στις κοινωνικές κατακτήσεις των εργαζομένων, υποστηρίζουν τη μείωση των επιδομάτων ανεργίας και των πραγματικών μισθών.

Δεν είναι τυχαίο που οι ιδέες των μονεταριστών εξόπλισαν την κυβέρνηση του Κάρτερ και τη «σιδηρά κυρία» της Αγγλίας Μάργκαρετ Θάτσερ. Πολύ σημαντική είναι η επίδραση του μονεταρισμού στην πολιτική της κυβέρνησης Ρήγκαν. Ο αληθινά αντεπαναστατικός χαρακτήρας του μονεταρισμού εκδηλώθηκε ξεκάθαρα με το ότι αυτός επιλέχτηκε σαν η πιο κατάλληλη θεωρία για τη φασιστική χούντα στη Χιλή, αφού ο ίδιος ο πατέρας της θεωρίας των μονεταριστών Μ. Φρίντμαν διετέλεσε οικονομικός σύμβουλος της.

Οι καπιταλιστές κυνηγώντας το κέρδος διευρύνουν τόσο πολύ την παραγωγή, που βγαίνει έξω από τα όρια της αγοραστικής ικανότητας. Ένα ορισμένο μέρος της παραγωγής δεν μπορεί τώρα να ρευστοποιηθεί. Μερικοί καπιταλιστές αδυνατούν να πληρώσουν τις υποχρεώσεις τους και συμπαρασύρουν στον κατήγορο και τους πιστωτές τους, που με τη σειρά τους συνδέονται μέσω των πιστώσεων με άλλους παραγωγούς εμπορευμάτων. Η χιονοστιβάδα των χρεοκοπιών παρασύρει όλο και περισσότερους επιχειρηματίες, η κρίση βαθαίνει.

Στις συνθήκες της κρίσης, όταν η παραγωγή παραμένει στις αποθήκες και δεν μπορεί να μετατραπεί σε χρήμα, ενώ οι πιστωτές ζητούν την εξόφληση των χρεών, οι καπιταλιστές τρέχουν στις τράπεζες με την παράκληση να τους δοθεί πίστωση και την απαίτηση να τους επιστραφούν τα χρήματα που έχουν στους λογαριασμούς τους. Σαν συνέπεια της μαζικής ανάληψης από τους καταθέτες οι τράπεζες αρχίζουν κι οι ίδιες να συναντούν δυσκολίες πληρωμής ή ακόμα και να δηλώνουν αδυναμία πληρωμής αφού τις καταθέσεις τις έχουν ήδη μοιράσει σε δάνεια, και από τους χρεώστες άλλοι έχουν καταστραφεί και άλλοι βρίσκονται στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Αν η τράπεζα διαθέτει χρηματικά μέσα, δεν παραχωρεί πια δάνεια, γιατί φοβάται μήπως ο οφειλέτης δεν θα μπορέσει να τα ξεπληρώσει. Στις συνθήκες αυτές οι πηγές εισροής στην κυκλοφορία συμπληρωματικών μέσων πληρωμής στερεύουν. Τα χρήματα πάλι που βρίσκονταν ήδη στην κυκλοφορία φυλάγονται από τους καπιταλιστές για το ενδεχόμενο παραπέρα

χειροτέρευσης της κατάστασης. Η μάζα των χρημάτων που κυκλοφορούν ελαττώνεται, τα χαρτονομίσματα γίνονται ελλειμματικό εμπόρευμα.

Ακόμα και στην περίπτωση που η κεντρική τράπεζα στη διάρκεια της κρίσης θα δοκίμαζε, κάτω από την επιμονή τους κράτους, να γεμίσει με χρήματα τα κανάλια της κυκλοφορίας, αυτό κάθε άλλο παρά θα οδηγήσει υποχρεωτικά σε ανάλογη αύξηση της ζήτησης. Οι επιχειρηματίες φοβισμένοι από την κατάσταση της κρίσης θα προτιμούν να χρησιμοποιούν τα χρήματα που θα τους προσφέρουν γενναιόδωρα οι τράπεζες όχι για να αυξήσουν τις αγορές μέσω παραγωγής και εργατικής δύναμης (αφού και με το προηγούμενο ύψος της παραγωγής η παραγωγή δεν μπορεί να διατεθεί ολόκληρη), αλλά για την εξόφληση χρεών, τη χρηματοδότηση της παραγωγής «για αποθήκευση», τη δημιουργία αποθεμάτων κλπ. Τα χρήματα στην περίπτωση αυτή βγαίνουν από την κυκλοφορία χωρίς να διευρύνουν την αγοραστική ικανότητα. Η αύξηση της προσφοράς χρήματος συχνά δεν είναι σε θέση από μόνη της να βγάλει την οικονομία από το λήθαργο.

Η κεντρική τράπεζα, όπως δείχνει η πείρα, δεν είναι σε θέση να διευθύνει αποτελεσματικά τις διαστάσεις της μάζας του χρήματος. Κι αυτό είναι νομοτελειακό. Οι διαστάσεις της χρηματικής κυκλοφορίας εξαρτιούνται από τον όγκο των χορηγούμενων από τις τράπεζες πιστώσεων. Μια και η κεντρική τράπεζα δεν συμμετέχει συνήθως η ίδια στη δανειοδότηση της οικονομίας, μπορεί να επιδράσει στη μάζα του χρήματος μέσω του όγκου των δανείων που χορηγούνται στις ιδιωτικές εμπορικές τράπεζες. Και αυτός όμως δεν είναι σε θέση να επιβάλλουν στην οικονομία εκείνο τον όγκο δανειοδότησης που θα εξυπηρετούσε τις ίδιες ή την κεντρική τράπεζα. Η έκταση της δανειοδότησης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη γενική πορεία της οικονομίας. Αν η οικονομία έχει περάσει στην ύφεση και οι επιχειρηματίες αρνούνται να διευρύνουν την παραγωγή, τότε και οι ανάγκες τους σε πιστώσεις δεν θα είναι μεγάλες. Και ακόμα κι οι πιο ευνοϊκοί όροι δανειοδότησης είναι αμφίβολο αν θα δώσουν τη δυνατότητα να διευρυνθεί σημαντικά η μάζα του χρήματος. Η πείρα δείχνει ότι σε μια τέτοια κατάσταση οι καπιταλιστές αρνούνται συχνά να πάρουν δάνεια ακόμα και με πολύ ευνοϊκούς όρους.

Το αντίθετο παρατηρείται σε περιόδους οικονομικής ανόδου, όταν οι επιχειρηματίες αναζητούν εντατικά πόρους για μεγάλες επενδύσεις κεφαλαίων και κυριολεκτικά αρπάζουν τα δάνεια ο ένας απ' τα χέρια του άλλου. Οι απόπειρες να μειωθούν οι ρυθμοί αύξησης της μάζας του χρήματος στις συνθήκες αυτές συναντούν σοβαρές δυσκολίες. Οι ιδιωτικές τράπεζες κυνηγώντας το κέρδος βρίσκουν κάθε είδους παραθυράκια για να μεγαλώσουν τον όγκο των δανείων. Αν η κεντρική τράπεζα κατορθώσει να κλείσει αυτά τα παραθυράκια (πράγμα εξαιρετικά δύσκολο), τότε οι καπιταλιστές βιομήχανοι μη επιθυμώντας να χάσουν τις ευνοϊκές ευκαιρίες αύξησης των κερδών τους, αρχίζουν να

απευθύνονται ζητώντας δάνεια στις τράπεζες των άλλων χωρών, δανείζονται από τα κέρδη των θυγατρικών ξένων εταιριών στο εσωτερικό της χώρας και παραλύουν έτσι τις προσπάθειες της κεντρικής τράπεζας.

Η αύξηση της ποσότητας του χρήματος μπορεί να αποτελεί τόσο το αίτιο, όσο και το αποτέλεσμα της αύξησης των τιμών. Στην περίπτωση που οι τιμές ανέβηκαν π.χ. κάτω από την επίδραση του μονοπωλιακού καθορισμού τους, τότε μεγαλώνουν οι ανάγκες της κυκλοφορίας σε χρήματα. Η αύξηση της μάζας του χρήματος θα αποτελεί τότε απλή αντίδραση στο αυξημένο σύνολο των τιμών των εμπορευμάτων. Τα γεγονότα μας λένε ότι στις σύγχρονες συνθήκες συχνά η άνοδος ακριβώς των τιμών οδηγεί σε διεύρυνση της κυκλοφορίας του χρήματος.

Η αύξηση ή η ελάττωση της μάζας του χρήματος κάθε άλλο παρά οδηγεί υποχρεωτικά σε μεταβολή της ζήτησης. Η αύξηση της ζήτησης, με τη σειρά της, δεν συνοδεύεται πάντα από σημαντική άνοδο των τιμών, ενώ οι τιμές μπορούν να ανεβαίνουν με συνθήκες εμπορευματικής υπερπαραγωγής και «ανεπαρκούς» ζήτησης.

Ανακεφαλαιώνοντας την κριτική για τους μονεταριστές πρέπει να πούμε ότι υπερβάλλουν το ρόλο του χρήματος, το ανάγουν σε πανάκεια της κεφαλαιοκρατικής αναπαραγωγής σε συνθήκες στοιχειακής λειτουργίας του μηχανισμού της ελεύθερης αγοράς και οξύτατου ανταγωνισμού, αποσπών ολόκληρο το μηχανισμό και λειτουργία του πληθωρισμού από το κύκλωμα της κεφαλαιοκρατικής αναπαραγωγής και κυκλοφορίας. Ανάγουν το πρόβλημα στο «καθαρό χαρτονόμισμα», που τάχα πέφτει θύμα των στοιχειακών νόμων της αγοράς, και, αφού η προσφορά και η ζήτηση του «ρυθμίζουν» και «καθορίζουν» όλα τα μεγέθη, συνάγεται πως δεν υπάρχουν άλλοι φταίχτες. Οι αστοί οικονομολόγοι αντιστρέφουν εσκεμμένα τους όρους, συχνά παρουσιάζουν τις συνέπειες του πληθωρισμού σαν αιτίες, για να συσκοτίσουν την πραγματικότητα.

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ Μ.ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Οι θέσεις του μονεταρισμού εφαρμόστηκαν σε σύγκριση με άλλες αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες με τη μεγαλύτερη συνέπεια και αποφασιστικότητα στη Μεγάλη Βρετανία επί κυβερνήσεως Μ.Θάτσερ κατά τη δεκαετία του 1980. Ο ίδιος ο Μ.Φρίντμαν, που είχε επισκεφθεί την Αγγλία στις αρχές του 1980, είχε χαρακτηρίσει την οικονομική πολιτική της βρετανικής κυβέρνησης σαν «λαμπρό πείραμα, από το οποίο εξαρτώνται πάρα πολλά».

Το πρώτο που ζήτησε η «σιδηρά κυρία», ήταν να αφεθούν ελεύθερες οι δυνάμεις της αγοράς και να περιοριστεί ή κρατική ανάμιξη στην οικονομία. Για να ελαττωθεί το ειδικό βάρος τους κράτους στην οικονομία και να δραστηριοποιηθούν οι δυνάμεις της αγοράς πρότεινε να μειωθεί το ειδικό βάρος του κράτους στην οικονομία και να δραστηριοποιηθούν οι δυνάμεις της αγοράς πρότεινε να μειωθεί το μερίδιο των κρατικών δαπανών στο εθνικό εισόδημα, να περιοριστεί η κρατική επιχειρηματική δραστηριότητα, καθώς επίσης να γίνουν αλλαγές στο φορολογικό σύστημα. Για να περιοριστεί η αύξηση της ποσότητας του χρήματος στην κυκλοφορία, πάρθηκαν μια σειρά μέτρα. Σ' αυτά περιλαμβάνεται πρώτα απ' όλα η επίδραση στην πολιτική των τραπεζών με την αλλαγή του επιτοκίου και με άλλα μέσα.

Στις αρχές κιόλας του 1980 το επιτόκιο ανέβηκε στο πιο ψηλό σε όλη τη μεταπολεμική ιστορία της Αγγλίας επίπεδο και έφτασε τα 17%. Αυτό είχε καταστρεπτικές επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας. Στις συνθήκες των περιορισμένων δυνατοτήτων παροχής δανείων και επί πλέον των πρωτοφανούς ύψους επιτοκίων, πολλές επιχειρήσεις (ιδιαίτερα μικρές και μεσαίες) άρχισαν να έχουν σοβαρές δυσκολίες πληρωμής και βρέθηκαν στο χείλος της καταστροφής. Το κύμα των χρεοκοπιών που είχε κατακλύσει την οικονομία της Αγγλίας δυνάμωσε. Η ανεπάρκεια και η ακρίβεια των πιστώσεων ελάττωσαν τις δυνατότητες χρηματοδότησης των επενδύσεων, επιβράδυναν την εισαγωγή και την παραγωγή τεχνολογικών καινοτομιών, πράγμα που αποδυνάμωσε παραπέρα τις ήδη ασταθείς ανταγωνιστικές θέσεις της βρετανικής βιομηχανίας. Η εισροή ξένων εμπορευμάτων στην εσωτερική αγορά αυξήθηκε, ενώ οι δυνατότητες διεύρυνσης των εξαγωγών της Βρετανίας ελαττώθηκαν. Αυτό μεγάλωσε τις δυσκολίες διάθεσης των προϊόντων των αγγλικών εταιριών τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και έξω απ' αυτήν. Το αποτέλεσμα ήταν η μείωση της παραγωγής, το κλείσιμο επιχειρήσεων, η γοργή αύξηση της ανεργίας. Στα μέσα του 1980 ο αριθμός των ανέργων είχε ξεπεράσει τα 2 εκατομμύρια και συνέχιζε να ανεβαίνει. Αυτό περιόρισε ακόμη περισσότερο τις αγορές διάθεσης των προϊόντων και επιτάχυνε την πτώση της οικονομίας της χώρας.

Άλλος τρόπος συγκράτησης της αύξησης της μάζας του χρήματος ήταν οι προσπάθειες να μειωθεί το έλλειμμα του προϋπολογισμού. Για το σκοπό αυτό η κυβέρνηση των τόντων ανακοίνωσε ένα πρόγραμμα «σκληρών οικονομιών», βασικό συστατικό μέρος του οποίου ήταν ο περιορισμός του όγκου των κρατικών δαπανών. Αφού σύμφωνα με την αντίληψη του μονεταρισμού οι δαπάνες για τις κοινωνικές ανάγκες εμποδίζουν την ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και επιχειρηματικότητας, αυτές ήταν που έγιναν κύριος στόχος των περιοχών. Μόνο στους πρώτους επτά μήνες του 1979 ανακοινώθηκαν τέσσερις-δέσμες μέτρων-μείωσης των κρατικών δαπανών που αφορούσαν κυρίως την ιατρική περίθαλψη, τη συντήρηση των παιδιών στα σχολεία, την εκπαίδευση, την οικοδόμηση κατοικιών για τους ηλικιωμένους κλπ. Το πρόγραμμα των «σκληρών οικονομιών» παρ' όλα αυτά όχι μόνο δεν έθιξε τις πολεμικές δαπάνες αλλά αντίθετα πρόβλεπε τη σημαντική αύξησή τους. Το αποτέλεσμα ήταν να παραμείνει ο όγκος των κρατικών δαπανών το 1979 περίπου στο επίπεδο του 1978.

Η κυβέρνηση μείωσε τους άμεσους φόρους στα κέρδη των εταιριών και τα εισοδήματα των καπιταλιστών. Για να μειωθεί η αγανάκτηση των εργατών, χρειάστηκε να ελαττωθούν κατά 3% οι άμεσοι φόροι στα εισοδήματα όλων των φορολογούμενων και να ανέβει το κατώτατο όριο φορολογικής απαλλαγής. Επειδή όμως το μέτρο αυτό απειλούσε να προκαλέσει ένα σοβαρό κενό στον κρατικό προϋπολογισμό, διπλασιάστηκε ο φόρος προστιθέμενης αξίας. Η αύξηση των έμμεσων φόρων οδήγησε σε απότομη άνοδο των τιμών. Σύμφωνα με ορισμένα στοιχεία, το μέτρο αυτό είχε σαν συνέπεια να ανέβει το επίπεδο τους κατά 6%.

Παρά τα δρακόντεια μέτρα της κυβέρνησης, δεν έγινε δυνατό να επιτευχθεί η προγραμματισμένη μείωση των ρυθμών αύξησης της χρηματικής μάζας. Έτσι, απ' τα μέσα του Ιούνη μέχρι τα μέσα μέχρι τα μέσα του Ιούλη του 1980 η κυβέρνηση προσπαθούσε να μην επιτρέψει αύξηση της ποσότητας των χρημάτων πάνω από το 2%, στην πραγματικότητα όμως η μάζα του χρήματος αυξήθηκε κατά 5%. Ακόμα χειρότερη είναι η κατάσταση με τον πληθωρισμό: οι ρυθμοί του στα χέρια της διοίκησης με τις αρχές του μονεταρισμού διπλασιάστηκαν και πλησίασαν πάρα πολύ το επίπεδο του 20%.

Η χρεοκοπία, λοιπόν, της μονεταριστικής πολιτικής στην περίπτωση της Μ.Βρετανίας είναι ολοφάνερη. Αποδεικνύει περίτρανα πως οι αστικές θεωρίες για τον πληθωρισμό όταν αποφασίζουν να τις εφαρμόσουν μέσα στην οικονομική ζωή, όχι μόνο δεν έχουν κανένα αποτέλεσμα αλλά πολλές φορές φέρνουν και το αντίθετο από το επιθυμητό.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το γενικό συμπέρασμα το οποίο συνάγεται από την ανάλυση των αστικών θεωριών είναι ότι το βασικό αίτιο του πληθωρισμού είναι η κυριαρχία των μονοπωλίων. Η κυριαρχία των μονοπωλίων ήρθε να αντικαταστήσει τον ελεύθερο ανταγωνισμό που χαρακτήριζε τον καπιταλισμό του 19^{ου} αιώνα. Στον καπιταλισμό του ελεύθερου ανταγωνισμού δεν σημειωνόταν τάση για πληθωριστική αύξηση στις τιμές. Κι αυτό γιατί οι νόμοι του καπιταλιστικού ανταγωνισμού υπαγορεύουν την αναγκαιότητα εισαγωγής νέας τεχνολογίας, την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και τα οποία οδηγούν στην πτώση της τιμής των εμπορευμάτων. Αυτή η νομοτέλεια εκδηλωνόταν ολόπλευρα στην εποχή του ελεύθερου ανταγωνισμού. Στο διάστημα από το 1814 μέχρι το 1896 οι τιμές στις ΗΠΑ έπεσαν κατά 3,3 φορές, στη Μεγάλη Βρετανία από το 1810 μέχρι το 1896 κατά 3,25 φορές, στη Γαλλία από το 1820 μέχρι το 1896 κατά 1,9 φορές. Το πέραςμα, όμως, στον μονοπωλιακό καπιταλισμό άλλαξε δραστικά την κατεύθυνση στη ροή των τιμών. Από το 1896 μέχρι το 1913 οι τιμές στις τρεις παραπάνω χώρες ανέβηκαν κατά μέσο όρο περίπου 1,5 φορά και από το 1913 μέχρι το 1929 ακόμη 34%. Αξίζει να σημειωθεί ότι η άνοδος των τιμών στις αρχές του 20ού αιώνα, από μόνη της δεν ήταν ακόμη πληθωρισμός καθώς διακοπτόταν τακτικά από τις απότομες πτώσεις των τιμών, ιδιαίτερα στη διάρκεια κρίσεων υπερπαραγωγής.

Υπάρχει βέβαια και η απαραίτητη τεχνική όψη του θέματος. Πληθωρισμός στην εποχή του ελεύθερου ανταγωνισμού δεν μπορούσε και τεχνικά να υπάρξει. Γιατί στο νομισματικό πεδίο ίσχυε ο κανόνας του χρυσού, που σήμαινε πως όταν ανέβαιναν οι τιμές και καμπτόταν ένα νόμισμα, ήταν εύκολο κι αναπόφευκτο το πέραςμα από το νόμισμα αυτό στο χρυσό, προκαλώντας την απορρόφηση χαρτονομίσματος από την εκδοτική τράπεζα που έδινε χρυσό για χαρτονόμισμα. Μ' αυτό τον τρόπο επερχόταν αναγκαστικά μια στενότητα χρήματος, έπεφταν οι τιμές και σταματούσε από μόνη της η τάση για τον πληθωρισμό.

Όταν τον ελεύθερο ανταγωνισμό ήρθε να αντικαταστήσει η κυριαρχία των μονοπωλίων, δημιουργήθηκε η αντίθετη κατάσταση ως προς την πορεία των τιμών. Τα μονοπώλια ανέβαζαν τις τιμές, για να αυξήσουν τα κέρδη τους. Και τα μονοπώλια είχαν - σε μεγάλο βαθμό - τη δυνατότητα να μη ρίχνουν τις τιμές τους σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Περιορίζαν την παραγωγή τους. Πετούσαν πιο πολλούς εργάτες στο δρόμο. Η πρώτη δηλαδή, και βασική, αιτία για τον πληθωρισμό ήταν το μονοπώλιο. Με την ικανότητα που έχουν οι μεγάλες επιχειρήσεις να καθορίζουν μόνες τους ή σε συνδυασμό αναμεταξύ τους τις τιμές όπου πουλάνε. Όσο δυνάμωναν τα μονοπώλια τόσο και γινόταν πιο αισθητή η ανοδική τάση των τιμών. Όμως, δεν αρκούσε η εμφάνιση των

μονοπωλίων. Δεν μπορούν μόνο τους να ελέγξουν σε αποφασιστικό βαθμό την αγορά, τις τιμές, τα μεροκάματα, τις ποσότητες που πουλιούνται, τον τρόπο λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος, τον όγκο των παραγγελιών που δίνονται, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, την προγραμματισμένη κι όλο πιο δαπανηρή και μακροπρόθεσμη εργασία έρευνας κι ανάπτυξης. Χρειάστηκε για τούτο να παντρολογηθεί το μονοπώλιο με το κράτος, να γίνουν συνέταιροι, να δημιουργηθεί ο κρατικομονοπωλιακός καπιταλισμός με τους ρυθμιστικούς μηχανισμούς του.

Όσον αφορά τον μονοπωλιακό καθορισμό των τιμών, είδαμε και πιο πάνω ότι στις ΗΠΑ εκδικάστηκαν 115 υποθέσεις μόνο για το έτος 1977 και για παραβίαση του νόμου που απαγορεύει τις μονοπωλιακές συμφωνίες για τις τιμές. Τα μονοπώλια όμως σήμερα είναι ακόμη πιο ισχυρά απ' ότι ήταν πριν 20 χρόνια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του γεγονότος αποτελεί η συμφωνία που είχαν θέσει σε εφαρμογή πέρσι η AMERICAN Airlines και η US Airways, ενώ την ίδια στιγμή διεξάγονταν έρευνες από τις αμερικάνικες αρχές για την διαπίστωση των συμφωνιών συνεργασίας που είχαν ανακοινωθεί από έξι συνολικά αεροπορικές εταιρείες σχετικά με την παραβίαση της νομοθεσίας για τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Αυτό το παράδειγμα αποδεικνύει ότι πλέον τα μονοπώλια δεν φοβούνται κανέναν προκειμένου να ισχυροποιήσουν την θέση τους στην αγορά. Αξίζει επίσης να σημειωθεί, όσον αφορά το παράδειγμα της δημιουργίας μονοπωλίων στον τομέα των αερομεταφορών στις ΗΠΑ, ότι το πρώτο εξάμηνο του 1998 σημειώθηκε μέση αύξηση των τιμολογίων κατά 1,7% και για την ίδια περίοδο αύξηση κερδών των 9 μεγαλύτερων εταιρειών των ΗΠΑ κατά 16%. Το τελευταίο πρόσφατο παράδειγμα της ισχυροποίησης και της ανελέητης κόντρας που έχει ξεσπάσει μεταξύ των μονοπωλίων είναι και η εξαγορά της Τελεκόμ Ιταλία από την Ολιβέτι. Να σημειωθεί ότι η Τελεκόμ Ιταλία πριν εξαγορασθεί ήταν η τέταρτη μεγαλύτερη τηλεπικοινωνιακή εταιρεία στην Ευρώπη. Επίσης στο «παιχνίδι» είχε μπει και ο άλλος τηλεπικοινωνιακός γίγαντας που ονομάζεται Ντόιτσε Τέλεκομ που προσπάθησε να συγχωνευθεί με την Τελεκόμ Ιταλία. Τελικά η χαμένη της υπόθεσης, Ντόιτσε Τέλεκομ, δια στόματος ανώτατου στελέχους της ισχυρίστηκε ότι θα συνεχίσει τις προσπάθειες της για επέκταση σε νέες αγορές αλλά τα μάτια τους δεν είναι στραμμένα αποκλειστικά στην Ευρώπη. Βλέπουμε, λοιπόν, το τρελό παιχνίδι των μονοπωλίων -της εξαγοράς- το οποίο ακολουθούν οι μεγάλες εταιρείες προκειμένου να γίνουν ισχυρότεροι. Και αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο για τον κλάδο των τηλεπικοινωνιών που είναι ο τομέας με την μεγαλύτερη κερδοφορία.

Για την πλήρη κατανόηση του μεγέθους της ισχύος των μονοπωλίων θα παραθέσουμε ένα άρθρο ενός από τους επικριτές του μαρξισμού από τους TIMES του Λονδίνου του Michael Pinto-

Duschinsky που δημοσιεύθηκε στα ΝΕΑ τον Μάιο του 1999. Ο συγγραφέας του άρθρου λοιπόν παραδέχεται ότι δεν του άρεσε η ρητορική των μαρξιστών που καταδίκασε τις πολυεθνικές, παραδέχεται όμως ότι δεν χρειάζεται να είσαι μαρξιστής για να υποψιάζεσαι τα μονοπώλια, τα οποία όπως λέει αποτελούν μεγαλύτερο κίνδυνο για την ελευθερία μας απ' ό,τι-όπως νομίζει- ήταν οι μαρξιστές. Γράφει ότι αυτά τα τέρατα (μονοπώλια) δεν λειτουργούν με τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς, είναι αυτοκρατορικά και εκτός δημοκρατικού ελέγχου. Στη συνέχεια αναφέρει το παράδειγμα της Ντόιτσε Μπάνκ η οποία είναι τμήμα ενός δικτύου που περιλαμβάνει την Ντρέσντερ Μπάνκ, την Allianz, την Μερτσέντες και την BMW, οι οποίες μπορούν να διαμορφώνουν πολιτική για να οχυρώνουν τις θέσεις τους και να κρατούν έξω τους αντιπάλους. Ο συγγραφέας αναφέρει αυτές τις περιπτώσεις των εταιρειών με αφορμή μια δίκη που γινόταν την εποχή εκείνη για τα θύματα του Ολοκαυτώματος και στην οποία η Ντόιτσε Μπάνκ πίεζε την αμερικανική και την γερμανική κυβέρνηση για να μην δοθούν οι αποζημιώσεις. Και αναφέρει χαρακτηριστικά κάτι που του είπε ένας από τους συμβούλους του καγκελάριου Σρέντερ : « Η Ντόιτσε Μπάνκ, μαζί με βιομηχανικούς γίγαντες όπως η Μερτσέντες, είναι πολύ ισχυροί για την κυβέρνηση του Βερολίνου». Αλλά και οι Αμερικανοί φαίνεται πως δείλιασαν από την απειλή ότι το αμερικάνικο εμπόριο και οι επενδύσεις θα δεινοπαθήσουν, αν το Στέιτ Ντιπάρτμεντ ακολουθήσει τον δρόμο της ηθικής. Τέλος, να αναφέρουμε ότι λίγο πιο πάνω ο συγγραφέας αναφέρει ότι υπό την απειλή της μεταφοράς των επενδύσεων τους τα μονοπώλια κατάφεραν να διώξουν τον Λαφονταίν από την θέση του Υπουργού Οικονομικών της Γερμανίας.

Όσον αφορά την Ελλάδα, και εδώ τα μονοπώλια ισχυροποιούνται όλο και περισσότερο. Θα αναφέρουμε μερικά παραδείγματα, από το δημοσίευμα της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας στις 24.10.99, γιγάντωσης των μεγάλων εταιρειών.

- i. Η Inform Π. Λύκος, που κινείται στο χώρο της παροχής υπηρεσιών έντυπης πληροφορικής, μπήκε στην αγορά χάρτινης συσκευασίας-κυτιοποιίας, εξαγοράζοντας το 51% της Στυλιανός Σ. Κοσκινίδης ΑΒΕΕ, ενώ πρόσφατα μπήκε και στον τομέα των ηλεκτρονικών συναλλαγών με την ίδρυση νέας εταιρείας (Inform Processing Services AE).
- ii. Η Ράδιο Κορασίδης έχει εξαγοράσει αρκετές επιχειρήσεις όπως : Γ.Σαραφίδης, Big City, IP NET, Out-Source, Videosonic, ενώ το 1999 προχώρησε στην εξαγορά της εριουργίας Μπριτάννια, η οποία θα συγχωνευθεί με τις εταιρείες του ομίλου Κορασίδα : Micromedia και Mikor που έχουν την εμπορία και διάθεση προϊόντων της Sharp.

- iii. Η Ντρουκφάρμπεν εξαγόρασε την Ηλιος Κοταχεμ, μπαίνοντας στον τομέα παραγωγής χρωμάτων.
- iv. Η εταιρεία Πλαστικά Θράκης εξαγόρασε μια πολύ μεγάλη βιομηχανία πλαστικών στη Σκοτία (Don & Low).
- v. Η Alumil εξαγόρασε αιγυπτιακή βιομηχανία παραγωγής προφίλ αλουμινίου (Eiral).
- vi. Η Μαϊλης, σύμφωνα με το δημοσίευμα, έχει καταστεί με τις εξαγορές που έχει κάνει μια από τις κυρίαρχες εταιρείες στην Ευρώπη στο χώρο της συσκευασίας.
- vii. Η Καρδασιλάρης έχει εξαγοράσει εταιρείες στη Δυτική Ευρώπη και έχει δημιουργήσει πολλές θυγατρικές στην Ανατολική.

Αυτά και άλλα πολλά παραδείγματα μετατροπής μεγάλων εταιρειών σε τέρατα, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να δούμε την πορεία προς την πλήρη κατάργηση της ελεύθερης αγοράς. Πέρα όμως από τις εξαγορές, που έχουν γίνει καθημερινό φαινόμενο, η ισχυροποίηση των μονοπωλίων γίνεται και με άλλους τρόπους :

- i. Με την πραγματοποίηση παραγωγικών επενδύσεων ή δημιουργία θυγατρικών εταιρειών στο εξωτερικό, με τελικό σκοπό την μεγάλη μείωση του κόστους ή την είσοδο σε νέες αγορές. Για παράδειγμα, οι εταιρείες με έδρα τις ΗΠΑ και την Δυτική Ευρώπη έχουν κάνει τέτοιου είδους επεκτάσεις στην Ασία κατά κύριο λόγο, ενώ εταιρείες στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται πάρα πολύ στα Βαλκάνια και γενικώς την Ανατολική Ευρώπη (Σκόπια, Σερβία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Τσεχία, Πολωνία, Αλβανία κ.α.).
- ii. Με την επέκταση σε όλο το φάσμα της παραγωγής, της διακίνησης και λιανικής πώλησης ενός προϊόντος. Αυτό γίνεται και με την εξαγορά άλλων εταιρειών και με την ίδρυση νέων (θυγατρικών).
- iii. Με την είσοδο σε νέα προϊόντα. Αυτό γίνεται κυρίως με εξαγορά κάποιας εταιρείας.

Τι γίνεται όμως σήμερα με την πτώση του πληθωρισμού; Πολλοί υποστηρικτές της αστικής πολιτικής οικονομίας απαντούν λέγοντας ότι κατάφεραν τα καπιταλιστικά κράτη να περιορίσουν σημαντικά και για μεγάλο χρονικό διάστημα τον πληθωρισμό, ακόμα και αν τα μονοπώλια ισχυροποιούνται μέρα με την μέρα. Κατ' αρχήν να ξεκαθαρίσουμε ένα πράγμα : οι αστοί οικονομολόγοι και οι κυβερνήσεις των κρατών ποτέ δεν θέτουν το ζήτημα να μπει οριστικό τέλος στον πληθωρισμό αλλά απλώς να τον περιορίσουν.

Τι οδήγησε, όμως, στην πολύ μεγάλη πτώση του πληθωρισμού από τις αρχές της δεκαετίας του '90 παγκοσμίως και ακόμη περισσότερο στην Ελλάδα; Όλοι το παραδέχονται – ένας από αυτούς και ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος – πως ο κύριος λόγος είναι η μείωση του κόστους εργασίας. Όμως τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά όσο θέλουν να τα παρουσιάσουν οι αστοί οικονομολόγοι. Και αυτό γιατί υπάρχει και άλλος πολύ σημαντικός λόγος για τον οποίο την κύρια ευθύνη έχει το κράτος. Έτσι, η δεύτερη κύρια αιτία της πτώσης του πληθωρισμού παγκοσμίως αποτελεί η πτώση της αγοραστικής δύναμης των πλατιών λαϊκών μαζών την οποία επιδίωξαν και πέτυχαν τα καπιταλιστικά κράτη. Όσον αφορά, όμως, την πτώση του πληθωρισμού και την αντιπληθωριστική πολιτική θα ασχοληθούμε λεπτομερώς παρακάτω.

Τελειώνοντας θα λέγαμε ότι τα τελευταία χρόνια με τις υπάρχουσες συνθήκες θα έπρεπε να υπάρχει όχι απλώς πτώση του πληθωρισμού αλλά μεγάλη μείωση των τιμών. Η μείωση του κόστους εργασίας, η αύξηση της παραγωγής, η μείωση των συντελεστών εμμέσων φόρων πάνω στα προϊόντα, η μεγάλη παραγωγή που μένει απούλητη στις αποθήκες για καιρό αλλά και πολλά άλλα τα οποία δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για μείωση των τιμών. Όμως ο μονοπωλιακός καθορισμός των τιμών δεν επιτρέπει καμία μείωση των τιμών παρά μόνο αύξηση και μάλιστα ραγδαία. Σήμερα, αν δεν υπήρχαν τα έντονα και αδιάκοπα μέτρα των αστικών κρατών για την μείωση – κυρίως αλλά όχι μόνο – της αγοραστικής δύναμης των πλατιών λαϊκών μαζών, ο πληθωρισμός παγκόσμια θα ήταν και πάλι υψηλός παρόλο που όλα τα παραπάνω καταμαρτυρούν ότι θα μπορούσε να γίνεται το αντίθετο εάν υπήρχε πράγματι ελεύθερη αγορά. Πάντως πολλοί μεγάλοι «εγκέφαλοι» της παγκόσμιας οικονομίας, όπως το «αφεντικό» της αμερικάνικης οικονομίας Αλέν Γκρινσπάν, έχουν εκφράσει έντονη ανησυχία για αύξηση του πληθωρισμού παγκόσμια στο άμεσο μέλλον εξαιτίας της μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης (βλέπε ανάπτυξη των μονοπωλίων). Δεν μπορούμε πάντως να κάνουμε σίγουρες προβλέψεις για την πορεία του πληθωρισμού, αλλά ένα όμως τελικά είναι σίγουρο : ότι εάν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση στην παγκόσμια οικονομία και ιδιαίτερα όσον αφορά την αύξηση της ανεργίας θα δημιουργηθούν όλες οι προϋποθέσεις για εξεγέρσεις των λαών και ανατροπές.

5. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Κατά την διάρκεια του φαινομένου του πληθωρισμού είναι ορατές οι επιπτώσεις οικονομικού και κοινωνικού χαρακτήρα που είχε αυτός μέσα στη χώρα ή και εκτός από αυτήν. Αυτές ποικίλουν ανάλογα με την ένταση του πληθωρισμού, τις οικονομικές και κοινωνικές δομές της κάθε χώρας και τις αντιδράσεις, οικονομικού, κοινωνικού και ψυχολογικού χαρακτήρα των διαφόρων κοινωνικών ομάδων και των οργανωμένων συμφερόντων.

Κατ' αρχάς θα πρέπει να αναφερθούμε στην επίπτωση που έχει ο πληθωρισμός σε μια χώρα σαν την Ελλάδα. Για μια μικρή οικονομία όπως η ελληνική, λοιπόν, η διαρκώς διευρυνόμενη διαφορά με το διεθνή πληθωρισμό, έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια διεθνούς ανταγωνιστικότητας της εγχώριας οικονομίας και κατ' επέκταση, τη συνεχή διολίσθηση του εθνικού νομίσματος. Δεν είναι τυχαίο ότι στη δεκαετία του '80, που παρατηρείται η μεγαλύτερη διαφορά του εγχώριου από το διεθνή πληθωρισμό, είχαμε δύο φορές εφάπαξ υποτίμηση της δραχμής στη Ελλάδα.

Το σημαντικότερο πρόβλημα, όμως, που δημιουργεί ο πληθωρισμός είναι η αναδιανομή του εισοδήματος και του πλούτου στην οικονομία. Και βέβαια αυτή η αναδιανομή λειτουργεί πρώτα και κύρια υπέρ των μονοπωλίων και κατά των εργαζομένων. Ο πληθωρισμός μεταφέρει ένα ακόμα μεγαλύτερο μέρος από το εισόδημα των εργαζομένων στην κατανάλωση το οποίο καρπώνονται οι μεγάλες επιχειρήσεις. Για να γίνει πιο κατανοητό αυτό θα αναφέρουμε μερικά παραδείγματα αύξησης τιμών σε βασικά αγαθά που έχει ανάγκη μια οικογένεια. Έτσι στην Ελλάδα για την περίοδο 1974-1981, είχαμε αύξηση στο κρέας αρνιού κατά 544%, στις πατάτες 525%, στο κρέας μοσχαριού 513%, στο τυρί φέτα 466%, στο γάλα εβαπορέ 471%, στα μακαρόνια 423% και σε άλλα επίσης σημαντικά αγαθά διατροφής που έπρεπε να πληρώνει ο εργαζόμενος 2 και 3 φορές περισσότερο απ' ότι πριν από 7 χρόνια (1974). Και φυσικά, όλα αυτά τα παραπάνω χρήματα τα οποία έπρεπε να δώσει ο εργαζόμενος από το εισόδημα του τα συγκέντρωσε στα χέρια της η βιομηχανία γάλακτος, η βιομηχανία ζυμαρικών κ.ο.κ. Όσον αφορά την μεγιστοποίηση των κερδών των μονοπωλίων κατά την διάρκεια υψηλού πληθωρισμού, θα αναφέρουμε και πάλι κάποια στοιχεία που το αποδεικνύουν. Τα στοιχεία αφορούν εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην Ευρώπη και αναφέρονται στην περίοδο 1970-1978. Έτσι, σ' αυτήν την περίοδο η αυτοκινητοβιομηχανία Φολκσβάνγκεν είχε αύξηση κερδών κατά 700%, η Νεστλέ κατά 365%, η Φίλιπς κατά 272,5%, η Ζήμενς κατά 589% κλπ. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα μονοπώλια εκείνη την περίοδο υποστήριζαν ότι οι τιμές αυξάνονταν τόσο πολύ λόγω της κρίσης του πετρελαίου του 1973. Ακόμη, να

συμπληρώσουμε ότι ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός την περίοδο εκείνη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (τότε Ε.Ο.Κ.) ήταν περίπου 9,7%. Τέλος, μια άλλη αναδιανομή εισοδήματος και πλούτου, που συντελείται κατά την διάρκεια του πληθωρισμού, είναι αυτή που γίνεται προς όφελος των δανειζομένων και σε βάρος των πιστωτών σε κάθε περίπτωση που δεν υφίστανται πλήρως τιμαριθμικά αναπροσαρμοζόμενα συμβόλαια.

Η επικράτηση ενός πληθωριστικού οικονομικού περιβάλλοντος αυξάνει την αβεβαιότητα για τις επιχειρήσεις και για τους εργαζόμενους όσον αφορά το μέλλον. Σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις, διαστρεβλώνεται η κατανομή των πόρων και, πιο συγκεκριμένα, ο πληθωρισμός αποθαρρύνει τις οικονομικές μονάδες να συνάπτουν μακροπρόθεσμα συμβόλαια και δάνεια ή να αναλαμβάνουν επενδυτικά έργα με μακροχρόνιες προσδοκώμενες αποδόσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα είτε τη μείωση των συνολικών επενδύσεων, είτε τη στροφή των επενδυτών σε τοποθετήσεις βραχυπρόθεσμης διάρκειας, που αποτελούν λιγότερο αποτελεσματική μορφή επενδύσεως όσον αφορά στη βελτίωση των παραγωγικών δυνατοτήτων των επιχειρήσεων. Επίσης, σε ότι αφορά τους εργαζόμενους ο πληθωρισμός τους εντείνει κατά πολύ την αβεβαιότητα για την αυριανή μέρα. Οι εργαζόμενοι δεν μπορούν να είναι σίγουροι ακόμα και για την απλή διατήρηση του βιοτικού τους επιπέδου αφού το κόστος αυτού αυξάνει με τον πληθωρισμό και δεν είναι σίγουροι εάν την επόμενη μέρα θα μπορούν να το πληρώσουν.

Στις συνθήκες του πληθωρισμού εντείνεται σημαντικά η φορολογική επιβάρυνση των εργαζομένων. Με την αυξανόμενη ακρίβεια ο μισθός πρέπει να ανεβαίνει για να εξασφαλίζει την κανονική αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Η κλίμακα, όμως, της φορολογίας αυξάνεται πάρα πολύ καθώς αυξάνεται ο μισθός και κατ' επέκταση το εισόδημα. Έτσι, από κάθε αύξηση των μισθών των εργαζομένων όλο και πιο μεγάλο μέρος τους κατευθύνεται με την φορολογία στο δημόσιο ταμείο. Μια εικόνα για το μέγεθος των φορολογικών επιβαρύνσεων μας δίνουν τα παρακάτω στοιχεία : στην (τότε) Δυτική Γερμανία το 1979 από κάθε 100 μάρκα αύξηση μισθού που πήρε ο εργαζόμενος του έμεναν μετά την αφαίρεση των φόρων 47 μάρκα, ενώ το 1965 του έμεναν 78 μάρκα.

Μπορούμε να αναφέρουμε και άλλες συνέπειες του πληθωρισμού χωρίς να τις αναλύσουμε ιδιαίτερα, όπως είναι οι εξής :

- i. ο υψηλός πληθωρισμός στο εσωτερικό μιας χώρας καθιστά τα εγχωρίως παραγόμενα αγαθά ακριβότερα από τα εισαγόμενα ενισχύοντας έτσι την εισαγωγική διείσδυση και χειροτερεύοντας το ισοζύγιο πληρωμών.
- ii. Η απώλεια τόκων από τη διακράτηση μετρητών είναι αυξημένη αφού τα ονομαστικά επιτόκια θα είναι υψηλότερα

ανάλογα με το ύψος του προσδοκώμενου πληθωρισμού. Σ' αυτή τη περίπτωση, τα άτομα έχουν κίνητρο να διακρατούν λιγότερα μετρητά στα χέρια τους κάνοντας συχνότερες αναλήψεις, μικρότερων, όμως, ποσών από τους τραπεζικούς λογαριασμούς τους, γεγονός που συνεπάγεται ένα πρόσθετο κόστος για το τραπεζικό σύστημα.

- iii. Ο σύγχρονος πληθωρισμός δυσκολεύει, επίσης, την οικονομική πολιτική του κράτους, βαθαίνει την κρίση των δημοσίων οικονομικών, δυναμώνει τις δυσαναλογίες της καπιταλιστικής οικονομίας, εντείνει τη διαδικασία της απορρόφησης μερικών επιχειρήσεων (κυρίως των μικροτέρων) από άλλες κλπ.

Προσπαθώντας να γενικεύσουμε λίγο τις επιπτώσεις του πληθωρισμού επάνω στην οικονομία θα λέγαμε τα εξής :

Οι τιμές των αγαθών αποκαθίστανται σε νέο επίπεδο που διαφέρει από εκείνο που υπήρχε πριν την έναρξη του πληθωρισμού. Κάτω από την επίδραση της ανόδου των τιμών, της κερδοσκοπίας και των επενδύσεων που προέκυψαν απ' αυτές, αλλάζει και η διάρθρωση της παραγωγής. Η προσπάθεια κάλυψης των άμεσων αναγκών της αγοράς και οι κερδοσκοπικές δραστηριότητες που συνδέονται μ' αυτήν, έχουν ως αποτέλεσμα την ανορθολογική ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας. Ορισμένοι κλάδοι παραγωγής αναπτύσσονται υπερβολικά υπερκαλύπτοντας τις ανάγκες της ζήτησης, κι άλλοι ατροφούν ή εξαφανίζονται τελείως. Αντίστοιχη υπάρχει και η συγκέντρωση του κεφαλαίου.

Οι δυσμενείς επιπτώσεις του πληθωρισμού γίνονται ορατές και στη σφαίρα της κυκλοφορίας των προϊόντων. Με την άνοδο των τιμών και την ανάπτυξη των κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων η αγορά κατακλύζεται από μεσάζοντες, υπεργολάβους και κάθε λογής παρασιτικά επαγγέλματα. Η παραοικονομία και ο μαυραγοριτισμός που αναπτύσσονται στις συνθήκες αυτές δημιουργούν ένα πολύ μεγάλο χάσμα ανάμεσα στην παραγωγή και την κατανάλωση. Ο παρασιτισμός και η παραοικονομία, που αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των υπανάπτυκτων χωρών, ενισχύεται σε περίοδο πληθωρισμού. Τέλος, ο πληθωρισμός έχοντας επιταχύνει τη συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου εξαφανίζει μεγάλο αριθμό μικρομεσαίων επιχειρήσεων, εκμηδενίζει τους μικροεισοδηματίες και τους εισοδηματίες με σταθερά εισοδήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 1973 ΚΑΙ ΜΕΤΑ

1973: Το έτος αυτό υπήρξε για τις περισσότερες χώρες του κόσμου έτος μεγάλης ανόδου των τιμών και αυτό γιατί οι επιχειρήσεις βρήκαν την ευκαιρία που τους έδωσε η αύξηση των τιμών των πετρελαίων να αυξήσουν πολλαπλάσια τις τιμές. Έτσι, ανέβηκαν οι τιμές των πρώτων υλών και των μεταφορικών. Όσον αφορά την Ελλάδα, ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι ο δείκτης τιμών καταναλωτή των κυριότερων αστικών κέντρων αυξήθηκε κατά 30,6% έναντι 6,5% του 1972 και ο δείκτης τιμών χονδρικής πωλήσεως για ολόκληρη τη χώρα αυξήθηκε κατά 44,2% έναντι 10,5% του 1972. Τελικά ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε σε μέσα επίπεδα στο 15,5% για το 1973(έναντι 4,3% του 1972).

1974: Η έντονη αυξητική τάση των τιμών που υπήρχε μέσα στο 1973, συνεχίστηκε μέχρι και το πρώτο τετράμηνο του 1974. Εκτοτε όμως παρατηρήθηκε βαθμιαία χαλάρωση του αυξητικού ρυθμού, με αποτέλεσμα ο πληθωρισμός να διαμορφωθεί στο 26,9% για το 1974.

1975: Κατά το έτος αυτό ο πληθωρισμός υποχώρησε πάρα πολύ(από 26,9% του 1974 σε 13,4% το 1975). Όμως, η πορεία των τιμών κατά τη διάρκεια του έτους είχε πολλές διακυμάνσεις. Έτσι, τους πρώτους μήνες ο ρυθμός αύξησης των τιμών ήταν επιταχυνόμενος, από τον Απρίλιο ως τον Αύγουστο υπήρξε ανακοπή αυτής της πορείας, στη συνέχεια εμφανίστηκε νέα επιτάχυνση η οποία ανακόπηκε και πάλι από τον Νοέμβριο και μετά.

1976: Ο πληθωρισμός αυτού του έτους οφείλεται περισσότερο σε εσωτερικά αίτια παρά στις τιμές των εισαγόμενων αγαθών, παράγοντας ο οποίος έπαιξε σημαντικό ρόλο στον πληθωρισμό του προηγούμενου έτους. Οι τιμές των υπηρεσιών και των ειδών διατροφής αυξήθηκαν με μικρότερο ρυθμό το 1976 σε σύγκριση με το 1975, αντίθετα οι τιμές των ειδών ενδύσεως – υποδήσεως και των αγαθών διαρκούς και αμέσου καταναλώσεως αυξήθηκαν περισσότερο το 1976 σε σύγκριση με το 1975. Αποτέλεσμα αυτών ήταν ο πληθωρισμός του έτους να διαμορφωθεί σε ίδια περίπου επίπεδα με του προηγούμενου, δηλαδή στο 13,3%.

1977: Κατά τη διάρκεια του έτους υπήρξε μείωση του ρυθμού ανόδου των τιμών χονδρικής πωλήσεως(10,8% έναντι 15,8% του 1976). Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι εκτός από τις τιμές των ειδών διατροφής και κάποιων υπηρεσιών όλες οι άλλες τιμές παρουσίασαν επιβράδυνση στο ρυθμό αύξησης τους. Έτσι ο δείκτης του πληθωρισμού για το 1977 διαμορφώθηκε στο 12,2%. Τέλος, να σημειώσουμε ότι ο καταλυτικός

παράγοντας της πτώσης του δείκτη ήταν η επιτυχής προσπάθεια κυβέρνησης και εργοδοσίας για την μείωση του ρυθμού αύξησης των μισθών και ημερομισθίων.

1978: Παρά το γεγονός ότι κατά το έτος αυτό υπήρξε σημαντική μείωση του ρυθμού ανόδου των τιμών χονδρικής πωλήσεως, ο δείκτης του πληθωρισμού ανέβηκε ελαφρά. Ο ρυθμός αύξησης των τιμών καταναλωτή ήταν αρκετά υψηλός το πρώτο εξάμηνο, ο οποίος όμως κάμφθηκε το δεύτερο εξάμηνο. Στην κάμψη αυτή συνέβαλαν διάφορα «πυροσβεστικά μέτρα» της κυβέρνησης, όπως η λήψη πρόσθετων αγορανομικών μέτρων και ο έλεγχος των ενοικίων των κατοικιών. Τελικά ο δείκτης του πληθωρισμού ανέβηκε στο 12,5%.

1979: Το τέλος της δεκαετίας σφραγίστηκε από μία πολύ μεγάλη άνοδο του πληθωρισμού. Ο σχετικός δείκτης από 12,5% την προηγούμενη χρονιά εκτινάχτηκε στο 19%. Όλοι οι επιμέρους δείκτες των τιμών καταναλωτή αυξήθηκαν σημαντικά με πρώτο και καλύτερο αυτόν των μεταφορών και επικοινωνιών που εκτινάχτηκε στο 24,5% από 6,3% που ήταν το 1978.

1980: Η κακή πορεία του πληθωρισμού συνεχίστηκε και για το 1980 αυξάνοντας το δείκτη σε 24,9%. Πάντως να σημειωθεί ότι αυτή η μεγάλη επιδείνωση του πληθωρισμού στη διετία(διπλασιασμός) δεν ήταν αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο, αφού την ίδια και μεγαλύτερη επιτάχυνση παρατηρήθηκε και σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ.

1981: Το 1981 επιβεβαιώνει το γεγονός ότι οι διακυμάνσεις των τιμών της ελληνικής οικονομίας συμβαδίζουν σε ένα βαθμό με αυτές των χωρών του ΟΟΣΑ και της (τότε) ΕΟΚ. Οι ανατιμητικές τάσεις για το έτος αυτό εκδηλώθηκαν μόνο στα είδη διατροφής και στα είδη ένδυσης-υπόδησης, ενώ στα άλλα είδη υπήρξε μείωση του ρυθμού αύξησης των τιμών τους. Έτσι ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 24,5%, μειωμένος κατά 0,4% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

1982: Η επιβράδυνση του ρυθμού πληθωρισμού που άρχισε τους τελευταίους μήνες του 1981 συνεχίστηκε το 1982. Σ' αυτό συντέλεσαν επιμέρους δείκτες όπως αυτός των τιμών χονδρικής πώλησης(16% έναντι 25,9% το 1981) όπως και αυτός των ειδών διατροφής-ανέβαινε τα 4 τελευταία χρόνια-που διαμορφώθηκε στο 21,1% έναντι 30,1% το 1981. Τελικά ο δείκτης πληθωρισμού περιορίστηκε στο 21,1% μειωμένος κατά 3,5% σε σχέση με το 1981.

1983: Το 1983 υπήρξε και νέα πτώση του δείκτη πληθωρισμού, ο οποίος κατέβηκε στο 20,2%. Κύριο ρόλο σ' αυτήν την πτώση έπαιξε η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των τιμών των ειδών διατροφής και ένδυσης-υπόδησης. Πάντως το 1983 ήταν ο πέμπτος χρόνος που ο δείκτης πληθωρισμού παρέμεινε σταθερά σε επίπεδο υψηλότερο ή γύρω στο 20%. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι, παρά τη σοβαρή μείωση του ρυθμού ανόδου του κόστους εργασίας κατά το 1983, η άνοδος των

τιμών μικρή μόνο υποχώρηση σημείωσε αποδεικνύοντας και πάλι ότι οι ισχυρισμοί των αστών οικονομολόγων περί σημαντικής επίδρασης του κόστους εργασίας πάνω στις τιμές. Η πενταετία εκείνη αποτελεί άλλη μια απόδειξη ότι για τον πληθωρισμό αποκλειστικοί υπεύθυνοι είναι τα μονοπώλια, τα οποία με την αύξηση των τιμών αυξάνουν υπέρογκα τα κέρδη τους σε βάρος των εργαζομένων και της «τσέπης» τους. Αυτό αποδεικνύεται και από τις εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σύμφωνα με την οποία η αύξηση των κερδών αποτέλεσε ισχυρό πληθωριστικό παράγοντα, αναφέροντας επίσης ότι τα περιθώρια κέρδους ήταν πολύ υψηλά και ιδιαίτερα στην εμπορία-διακίνηση αγαθών καθώς και στην παροχή υπηρεσιών.

1984: Μετά από πολύ καιρό ο δείκτης του πληθωρισμού έπεσε το 1984 κάτω από τα επίπεδα του 20%(18,5%). Σ' αυτή τη πτώση συνέβαλε κυρίως η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των τιμών στις μεταφορές και επικοινωνίες κατά 9,4%.

1985: Μετά από μια τριετία συνεχούς επιβράδυνσης των ανατιμητικών τάσεων, ο ρυθμός πληθωρισμού επιταχύνθηκε και πάλι το 1985. Στην νέα αυτή αύξηση συνέβαλαν : α) η υποτίμηση της δραχμής στις 11/10/85, β) οι ανατιμήσεις των υγρών καυσίμων και γ) η αναπροσαρμογή των τιμολογίων δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών. Τελικά ο δείκτης ανέβηκε και πάλι σε επίπεδα γύρω στο 20% και συγκεκριμένα στο 19,3%.

1986: Το 1986 ο πληθωρισμός ξεπέρασε και πάλι, μετά από μια ανάπαυλα δύο ετών, το 20% σκαρφαλώνοντας στο 23%. Κύριο ρόλο στην νέα αυτή αλματώδη αύξηση του πληθωρισμού έπαιξε η πολιτική απελευθέρωσης των τιμών από ελέγχους, που είχε αρχίσει το δεύτερο εξάμηνο του 1985 και συνεχίστηκε το 1986.

1987: Το 1987 υπήρξε μια μεγάλη «βουτιά» του δείκτη πληθωρισμού κατά 6,6% σε σχέση με το 1986, πέφτοντας έτσι στο 16,4%. Σ' αυτή τη πτώση δύο παράγοντες έπαιξαν σημαντικό ρόλο: α) η συγκρατημένη άνοδος των τιμών των εισαγομένων ειδών(σε σύγκριση με το 1986) και β) η συμπίεση των περιθωρίων κέρδους λόγω αυξημένου ανταγωνισμού από τα εισαγόμενα προϊόντα. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι υπήρξε μείωση του ρυθμού αύξησης των τιμών όλων των ομάδων αγαθών και υπηρεσιών, με εξαίρεση τα είδη της ομάδας «εκπαίδευση, μόρφωση, αναψυχή».

1988: Και το 1988 υπήρξε πτώση του δείκτη αν και όχι το ίδιο μεγάλη με την προηγούμενη χρονιά, φτάνοντας το 13,5%. Έτσι, για πρώτη φορά μετά από 10 χρόνια έπεσε ο δείκτης κάτω από τα επίπεδα του 15%.

1989: Μετά από αρκετό καιρό συνεχόμενης πτώσης του ρυθμού αύξησης των τιμών των ειδών διατροφής, το δεύτερο εξάμηνο του 1988 άρχισε και πάλι να ανεβαίνει συνεχίζοντας την ανοδική του πορεία και

στο 1989(αυξήθηκε περίπου κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο έτος). Έτσι, ένας πολύ σημαντικός επιμέρους δείκτης όπως είναι αυτός των ειδών διατροφής συντέλεσε στην ελαφρά αύξηση του πληθωρισμού παρόλο που οι δείκτες των άλλων ειδών σημείωσαν πτώση. Έτσι, ο πληθωρισμός ανέβηκε στο 13,7%.

1990: Το 1990 ήταν η χρονιά-όπως και το 1986-της απότομης και μεγάλης ανόδου που σταμάτησε την προσπάθεια συνεχόμενης πτώσης του πληθωρισμού. Έτσι, ο πληθωρισμός «σκαρφάλωσε» και πάλι πάνω από το 20% φτάνοντας στο 20,4%. Σ' αυτό συνέβαλαν: α)οι αυξήσεις των τιμολογίων των δημοσίων επιχειρήσεων, β)η αύξηση της τιμής των καυσίμων και γ)η αύξηση των εμμέσων φόρων(αύξηση συντελεστών ΦΠΑ κατά 2% και των τσιγάρων).

1991: Το 1991 αποτελεί την αρχή της συνεχόμενης πτώσης του πληθωρισμού που χαρακτήρισε την δεκαετία του '90. Ο πληθωρισμός, βέβαια, υποχώρησε το 1991 μόνο κατά 0,9% πέφτοντας στο 19,5%. Όμως αυτή η πτώση ήταν πολύ σημαντική αν παρατηρήσει κανείς ότι εκείνη την περίοδο συνεχίστηκε με έντονο ρυθμό η πολιτική απελευθέρωσης των τιμών που επηρέασε πολύ αρνητικά την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού.

1992: Το 1992 συνεχίστηκε η πτώση του ρυθμού αύξησης του πληθωρισμού φτάνοντας στο 15,9%. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι όλοι οι επιμέρους δείκτες των διαφόρων ειδών έπεσαν εκτός από αυτόν των μεταφορών και επικοινωνιών που ανέβηκε λιγότερο από 1 ποσοστιαία μονάδα.

1993: Το 1993 ο πληθωρισμός έπεσε ακόμα περισσότερο(κατά 1,5%) και συγκεκριμένα έφτασε στο 14,4%. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο ρυθμός αύξησης των τιμών χονδρικής πώλησης έπεσε κατά 3,7% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Πάντως παρά την επιβράδυνση του πληθωρισμού για τρίτο κατά σειρά έτος, ο σχετικός δείκτης παρέμεινε στην Ελλάδα υπερτετραπλάσιος του αντίστοιχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης(14,4% έναντι 3,4%).

1994: Το 1994 για πρώτη φορά μέσα στην περίοδο που εξετάζουμε ο πληθωρισμός πλησιάζει το 10%. Είναι μια χρονιά «σταθμός» για την ελληνική οικονομία αφού είναι η τελευταία χρονιά που ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε σε διψήφιο αριθμό. Έτσι, ο ΔTK σε μέσα επίπεδα διαμορφώθηκε στο 10,9%.

1995: Το 1995 είναι η πρώτη χρονιά μετά από πολλά χρόνια που ο ΔTK πέφτει κάτω από το 10% και συγκεκριμένα στο 8,9%. Σ' αυτή τη πτώση συνέβαλαν όλα τα είδη με την επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης τους. Όμως, τη σημαντικότερη συμβολή είχε ο δείκτης της διατροφής, αφού το 76% της αποκλιμακώσεως οφείλεται σ' αυτόν.

1996: Το 1996 συνεχίζεται η πτωτική πορεία του πληθωρισμού μόνο που αυτή τη φορά η πτώση ήταν μικρότερη από μία ποσοστιαία

μονάδα. Στην αποκλιμάκωση αυτή συνέβαλαν τα είδη διατροφής, τα καπνά και τα ποτά. Πάντως κατά τη διάρκεια του έτους ο πληθωρισμός δεν είχε σταθερή πορεία αφού το πρώτο τετράμηνο παρουσίαζε αύξηση και τον υπόλοιπο χρόνο κάμψη. Τελικά ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε για το 1996 στο 8,2%.

1997: Ο ΔΤΚ για το 1997 πέφτει ακόμα περισσότερο και με μεγαλύτερη ένταση απ' ότι τα τελευταία τρία χρόνια. Έτσι, διαμορφώνεται στο 5,5% δηλαδή σχεδόν στο μισό του 1994(10,9%).

1998: Το 1998 ο πληθωρισμός πέφτει κάτω από το 5% και συγκεκριμένα στο 4,8%. Κύρια επίδραση στην δημιουργία της νέας αυτής πτώσης είχε η μείωση της έμμεσης φορολογίας στα καύσιμα και η μεγάλη επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος(4,2% έναντι 7,2% το 1997).

Συμπέρασμα: Παρατηρώντας την πορεία του πληθωρισμού την τελευταία 25ετία μπορούμε να βγάλουμε μερικά πολύ απλά συμπεράσματα, τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

- I. Κατά την διάρκεια της δεκαετία του '90 που μόλις τελείωσε, ο πληθωρισμός διανύει μια συνεχή επιβράδυνση. Όμως, οι έντονες πληθωριστικές πιέσεις που δέχεται η ελληνική οικονομία παραμένουν αμείωτες μέχρι σήμερα, πράγμα που αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι από το 1998 και έπειτα ο πληθωρισμός υποχωρεί μόνο με τις έντονες και αγωνιώδεις προσπάθειες της κυβέρνησης που φτάνει σε σημείο να παρακαλεί τους βιομηχάνους και επιχειρηματίες να μην αυξάνουν με μεγάλο ρυθμό τις τιμές των προϊόντων τους.
- II. Το μεγαλύτερο εμπόδιο για την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, διαχρονικά, αποτελούν τα είδη διατροφής με τις συχνές και μεγάλες ανόδους τους. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι στόχος της αύξησης των τιμών είναι το εισόδημα των εργαζομένων οι οποίοι σπαταλούν το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους για την διατροφή τους.
- III. Η κύρια αιτία μείωσης του πληθωρισμού στην Ελλάδα αλλά και παγκόσμια είναι η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, ενώ αντίθετα το μόνο εμπόδιο για την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού είναι η διεύρυνση των περιθωρίων κέρδους των εταιρειών που θέλουν όλο και περισσότερα κέρδη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Η ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στον πρόλογο αυτής της εισαγωγής θεωρώ πρέπον να επισημάνω τον εννοιολογικό ορισμό της αντιπληθωριστικής πολιτικής και να κάνω το διαχωρισμό από άλλες συναφείς οικονομικές έννοιες. Έτσι, αντιπληθωριστική πολιτική (disinflation policy) ονομάζουμε τα μέσα που διαθέτει η κυβέρνηση μιας χώρας σε συνεργασία με την Κεντρική Τράπεζα για την καταπολέμηση του πληθωρισμού. Η αντιπληθωριστική πολιτική θα πρέπει να αντιδιαστέλλεται από τους όρους αντιπληθωρισμό και αποπληθωρισμό. Αντιπληθωρισμός (deflation) είναι η πτώση του γενικού επιπέδου των τιμών (αρνητικός πληθωρισμός) ενώ ο αποπληθωρισμός εκφράζεται ως η διαδικασία αφαίρεσης της επίδρασης του πληθωρισμού σε συγκεκριμένα μακροοικονομικά στοιχεία.

Πριν αναφερθούμε αναλυτικά σε τι περιλαμβάνει το «πακέτο» της αντιπληθωριστικής πολιτικής θα ήθελα να τονίσω την έμφαση που δίνει η παρακάτω ανάλυση στην αντιπληθωριστική πολιτική από το 1990 και μετά.

Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα μέχρι το 1972 βρισκόταν σε μονοψήφια επίπεδα. Οι πετρελαϊκές κρίσεις των ετών 1973 και 1979 βρήκαν απροετοίμαστη την ελληνική οικονομία, η οποία σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες δεν κατάφερε να αποβάλει εύκολα τον εισαγόμενο πληθωρισμό. Αυτή η αδράνεια της ελληνικής οικονομίας οφείλεται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην έλλειψη οριοθέτησης συγκεκριμένου στόχου για τον πληθωρισμό και η μη ύπαρξη συγκεκριμένων μέσων για την καταπολέμησή του. Οι παραπάνω παράγοντες καθώς και η επίδραση του πολιτικού κύκλου από τα μέσα της δεκαετίας του '70 ως τις αρχές της δεκαετίας του '90 διατήρησαν τον πληθωρισμό σε διψήφια επίπεδα.

Η υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992 και η επικείμενη ένταξη της δραχμής στο ΜΕΙ (Μηχανισμό Συνταγματικών Ισοτιμιών) του ΕΝΣ (Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος) «έπεισαν» τις κυβερνήσεις ότι θα έπρεπε να θέσουν ως κεντρικό άξονα της οικονομικής τους πολιτικής, την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Έτσι το 1995 γίνεται η χρονιά που για πρώτη φορά μετά από 22 χρόνια (από το 1972) ο πληθωρισμός θα πέσει σε μονοψήφια επίπεδα στα πλαίσια της αντιπληθωριστικής πολιτικής που επιβάλλεται από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, προκειμένου την έγκαιρη και ομαλή ένταξη της Ελλάδος στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Τα «όπλα» ή καλύτερα μέσα αντιπληθωριστικής πολιτικής που έχει η κυβέρνηση της Ελλάδας στη

διάθεσή της θα μπορούσαμε να τα διακρίνουμε αναλυτικά ως εξής: α) νομισματοκοπιστωτική (και συναλλαγματική) πολιτική β) δημοσιονομική πολιτική γ) εισοδηματική πολιτική δ) συγκράτηση τιμών ΔΕΚΟ – «Συμφωνίες κυρίων» ε) διαρθρωτική πολιτική.

2. ΜΕΣΑ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

A. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Στην Ελλάδα το όργανο που είχε αναλάβει την άσκηση της νομισματικής πιστωτικής πολιτικής ήταν η Νομισματική Επιτροπή. Τον Ιούλιο του 1982 η Επιτροπή αυτή καταργήθηκε. Στη συνέχεια η ευθύνη για την άσκηση της νομισματοκοπιστωτικής πολιτικής ανατέθηκε και κατανεμήθηκε μεταξύ της Κυβερνήσεως και της Τράπεζας της Ελλάδος. Η Κυβέρνηση μέχρι πρόσφατα καθόριζε τους γενικούς στόχους της νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής και τους ενέτασσε στα ευρύτερα πλαίσια της οικονομικής πολιτικής που χάραζε. Η Τράπεζα της Ελλάδας είχε την ευθύνη για την εφαρμογή των επιλογών αυτών. Σύμφωνα όμως με το νόμο 2548/ 1997 η Τράπεζα της Ελλάδας (ΤτΕ) καθίσταται πλέον αρμόδια για τη χάραξη και άσκηση της νομισματικής πολιτικής με πρωταρχικό σκοπό τη διασφάλιση της σταθερότητας του γενικού επιπέδου των τιμών. Η ανεξαρτητοποίηση της ΤτΕ ήταν μεν επιβεβλημένη (λόγω της συνθήκης του Μάαστριχτ και της επικείμενης εισόδου στην ΟΝΕ), απαραίτητη δε διότι μόνο μια ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα, έχοντας την ευθύνη της σταθερότητας των τιμών αλλά και την αυτονομία της επιλογής των μέσων της νομισματικής πολιτικής μπορεί να αντισταθμίσει τυχόν δημοσιονομικές ολισθήσεις από την πλευρά της κυβερνήσεως.

Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε τη σημασία του ορισμού στόχων για τον πληθωρισμό, ο οποίος είναι μια σχετικά νέα στρατηγική ασκήσεως νομισματικής πολιτικής που αποβλέπει μεσοπρόθεσμα στη σταθερότητα του επιπέδου τιμών μέσω του περιορισμού των πληθωριστικών προσδοκιών, της βελτιώσεως της αξιοπιστίας της νομισματικής πολιτικής και της διαφάνειας. Η στρατηγική αυτή μπορούμε να πούμε ότι τυπικά υιοθετήθηκε από την Ελλάδα με την θεσμοθέτηση της ανεξαρτησίας της ΤτΕ. Επίσης ο ορισμός στόχων για τον πληθωρισμό προϋποθέτει τη διενέργεια προβλέψεων τόσο για τον πληθωρισμό όσο και για τους παράγοντες που τον επηρεάζουν. Έτσι η ΤτΕ βασίζεται σε μια σειρά δεικτών οι οποίοι παρέχουν πληροφόρηση σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την εξέλιξη του πληθωρισμού. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται και δείκτες του ρυθμού ανόδου της ποσότητας

χρήματος με την ευρεία έννοια, της ρευστότητας της οικονομίας και των τραπεζικών πιστώσεων:

1. M0 (Νομισματική κυκλοφορία)
2. Καταθέσεις ιδιωτών : α) όψεως β) ταμειυτηρίου και προθεσμίας
3. M1 (= M0 + καταθέσεις όψεως ιδιωτών)
4. Πωλήσεις χρεογράφων σε ιδιώτες με συμφωνία επαναγοράς
5. Τραπεζικά ομόλογα
6. M3 (=1+2+4+5) [Προσφορά χρήματος]
7. Τοποθετήσεις ιδιωτών σε τίτλους Ελληνικού Δημοσίου διάρκειας έως και ένα έτος.
8. M4 (=6+7)
9. Συνολικές τοποθετήσεις ιδιωτών σε τίτλους Ελληνικού Δημοσίου.

Εξαιτίας της αστάθειας που έχει παρατηρηθεί στη σχέση αυτών των νομισματικών μεγεθών προς το ΑΕΠ λόγω της εμφάνισης χρηματοοικονομικών καινοτομιών και της πλήρους ελευθερίας στην κίνηση κεφαλαίων από και προς το εξωτερικό, η ΤτΕ έχει προσδιορίσει πρόσφατα (Μάρτιος 1999) ένα νέο μέγεθος ρευστότητας, το M4N, το οποίο θεωρεί ως πιο κατάλληλο δείκτη των νομισματικών συνθηκών επειδή έχει σταθερότερη σχέση με το ΑΕΠ.

Ευρύτερος δείκτης ρευστότητας M4N (= M4+ καταθέσεις κατοίκων σε συνάλλαγμα + μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων διαχείρισης διαθέσιμων).

Ο έλεγχος των συγκεκριμένων νομισματικών μεγεθών από την ΤτΕ έχει τη σημασία του αφού μια από τις κύριες αιτίες του πληθωρισμού στην ελληνική οικονομία θα πρέπει να αναζητηθεί στη μεγάλη αύξηση της προσφοράς χρήματος. Για το λόγο αυτό το πλαίσιο άσκησης της νομισματικής πολιτικής περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα μέσων για τον έμμεσο επηρεασμό της προσφοράς χρήματος, της συνολικής ρευστότητας της οικονομίας και των επιτοκίων. Τα μέσα αυτά διακρίνονται σε «πάγιες διευκολύνσεις», πράξεις ανοικτής αγοράς και υποχρεωτικές δεσμεύσεις.

(α) Με τις πάγιες διευκολύνσεις παρέχεται ή απορροφάται ρευστότητα με πρωτοβουλία των τραπεζών. Περιλαμβάνουν μια μόνιμη διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων και δυο πιστωτικές διευκολύνσεις. Με την πρώτη οι τράπεζες διευκολύνονται να καταθέτουν στην ΤτΕ την πλεονάζουσα ημερήσια ρευστότητά τους σε δυο κλιμάκια καταθέσεων με προκαθορισμένα διαφορετικά επιτόκια.

Όσον αφορά τις πιστωτικές διευκολύνσεις οι τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να χρηματοδοτηθούν από την ΤτΕ έναντι ενεχύρου τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου (Lombard) και σε εξαιρετικές περιπτώσεις μέσω υπεραναλήψεων από τον τρεχούμενο λογαριασμό τους στην Τράπεζα της Ελλάδος.

(β) Οι πράξεις ανοικτής αγοράς περιλαμβάνουν εβδομαδιαίες δημοπρασίες για αποδοχή καταθέσεων ή συμφωνίες επαναγοράς τίτλων (repos) με διάρκεια 14 ημερών. Οι δημοπρασίες αυτές αποτελούν το κύριο μέσο για τον επηρεασμό της ρευστότητας και των επιτοκίων στη διατραπεζική αγορά. Επιπλέον η ΤτΕ διενεργεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, πράξεις ανταλλαγής ξένων νομισμάτων έναντι δραχμών (swaps) και σχετικά περιορισμένου μεγέθους αγοραπωλησίες κρατικών τίτλων.

(γ) Με τις υποχρεωτικές δεσμεύσεις οι τράπεζες υποχρεούνται να καταθέτουν στην ΤτΕ ένα ποσοστό (12%) των καταθέσεων τους σε δραχμές και συνάλλαγμα και άλλων στοιχείων του παθητικού τους. Το μισό από το κατατεθειμένο ποσό είναι έντοκο και το άλλο μισό άτοκο.

Η πολιτική των επιτοκίων, και ειδικότερα των διατραπεζικών την οποία εφαρμόζει η ΤτΕ, συμβαδίζει με τον αντιπληθωριστικό χαρακτήρα της νομισματικής πολιτικής. Ειδικότερα τα υψηλά επιτόκια αποτελούν το κύριο όπλο που χρησιμοποιεί η ΤτΕ για την τιθάσευση των πληθωριστικών πιέσεων.

Συγκεκριμένα μέσω των υψηλών επιτοκίων επιτυγχάνεται :

(α) Η ανατίμηση της δραχμής έναντι της κεντρικής ισοτιμίας και η υποχώρηση κατ' αυτόν τον τρόπο του εισαγόμενου πληθωρισμού.

(β) Η απορρόφηση της πλεονάζουσας ρευστότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ώστε να μην κατευθύνεται στην καταναλωτική πίστη και σε άνοδο της πιστωτικής επέκτασης ενισχύοντας τον πληθωρισμό.

Υπάρχουν όμως και άλλα μέσα νομισματοπιστωτικής πολιτικής στη διάθεση της ΤτΕ για την απορρόφηση της υπερβάλλουσας ρευστότητας και τον περιορισμό της πιστωτικής επέκτασης. Έτσι πιο πρόσφατα (29 Ιανουαρίου 1999) η ΤτΕ με σκοπό κυρίως τη βελτίωση της ποιότητας και την εξυγίανση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών, προχώρησε στον καθορισμό ελάχιστων ποσοτικών κριτηρίων για την αξιολόγηση της επάρκειας των προβλέψεων των πιστωτικών ιδρυμάτων έναντι των χορηγήσεων τους. Μ' αυτό τον τρόπο αναμένεται να επηρεαστεί η πιστωτική επέκταση των τραπεζών, δεδομένου ότι με τις ρυθμίσεις αυτές η χορήγηση δανείων με σχετικά υψηλούς πιστωτικούς κινδύνους έχει επιπτώσεις στην κερδοφορία τους. Μακροπρόθεσμα, όμως, θα ενισχυθεί η κερδοφορία των τραπεζών καθώς θα ενθαρρυνθούν να περιορίσουν τα δάνεια με υψηλό κίνδυνο.

Στα πλαίσια της αντιπληθωριστικής νομισματικής πολιτικής εντάσσεται και η πολιτική της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής. Η πολιτική αυτή συνδέεται άμεσα με την πολιτική των επιτοκίων που εφαρμόζει η ΤτΕ αφού η διατήρηση υψηλών επιτοκίων, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, συμβάλλει στην ανατίμηση της δραχμής έναντι άλλων νομισμάτων και στον περιορισμό κατ' αυτόν τον τρόπο του εισαγόμενου

πληθωρισμού. Αντίθετα οι υποτιμητικές τάσεις στο νόμισμα αυξάνουν την τιμή των εισαγομένων προϊόντων ενισχύοντας τις πληθωριστικές τάσεις στη χώρα (φαύλος κύκλος πληθωρισμού – υποτιμήσεως). Παράλληλα η πολιτική συγκρατήσεως σταθερής της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής δυσχεραίνει τις εξαγωγικές δυνατότητες των εγχωρίων επιχειρήσεων. Παρόλαυτα η σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής τα τελευταία χρόνια έχει καταστεί υποχρεωτική καθώς αποτελεί και προϋπόθεση για τη συμμετοχή της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) από 1/1/2001.

Β. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η νομισματικοπιστωτική πολιτική καθώς και η συναλλαγματική πολιτική δεν είναι δυνατόν από μόνες τους να περιορίσουν τις πληθωριστικές πιέσεις. Στο μείγμα αυτό της αντιπληθωριστικής πολιτικής θα πρέπει να προστεθεί και η δημοσιονομική. Μάλιστα κατά πολλούς οικονομολόγους η δημοσιονομική προσαρμογή είναι ο κυριότερος παράγοντας μέσω του οποίου μπορεί να περιοριστούν οι πληθωριστικές προσδοκίες. Ειδικότερα αποτελεί το κύριο όπλο της κυβέρνησης απέναντι στα δημόσια ελλείμματα, τα οποία με τη σειρά τους τροφοδοτούν το δημόσιο χρέος.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η δημοσιονομική πολιτική αποσκοπεί στη τιθάσευση του πληθωρισμού ζήτησης. Τα μέτρα δηλαδή αυτής αποσκοπούν στο να περιορισθεί η υπερβάλλουσα ζήτηση. Ένα από τα μέτρα αυτά είναι η δημιουργία πλεονάσματος στον προϋπολογισμό (μείωση των δαπανών – αύξηση των φόρων). Η πολιτική του πλεονασματικού προϋπολογισμού είτε με την μείωση των δημοσίων δαπανών χωρίς αντίστοιχη μείωση των φόρων είτε με την αύξηση των φόρων δίχως μείωση των δαπανών είτε με τον συνδυασμό και των δύο μέτρων. Συγκεκριμένα στην δεύτερη περίπτωση η κυβέρνηση εισπράττει από φόρους ποσά μεγαλύτερα από αυτά που ξοδεύει. Το πλεόνασμα αυτό κρατείται και έτσι περιορίζονται οι συνολικές δαπάνες και δημιουργείται ένα περίσσειμα αναξιοποίητων παραγωγικών πόρων που εμποδίζει την ύψωση των τιμών.

Εδώ, ίσως, θα έπρεπε να κάνουμε μια γρήγορη αναφορά στις διακρίσεις των δημοσίων δαπανών και εσόδων, γεγονός που διευκολύνει περισσότερο στην ανάλυση της επίδρασης της δημοσιονομικής πολιτικής στον πληθωρισμό.

Έτσι, οι συνολικές δημόσιες δαπάνες διακρίνονται σε δυο βασικές κατηγορίες, τις παραγωγικές και τις μη παραγωγικές δημόσιες δαπάνες.

Οι παραγωγικές δημόσιες δαπάνες διακρίνονται, πρώτον, σε δημόσια κατανάλωση, η οποία αποτελείται από τις δαπάνες του δημοσίου για αγαθά και υπηρεσίες (πολιτικές και στρατιωτικές) και τις δαπάνες του δημοσίου για μισθούς (πολιτικές και στρατιωτικές) και δεύτερον, από τις δημόσιες επενδύσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν τις επενδύσεις του δημοσίου στον αγροτικό τομέα, στις εξορύξεις, στη μεταποίηση, στην ενέργεια και ύδρευση, στις μεταφορές και επικοινωνίες καθώς και στη δημόσια διοίκηση και τις λοιπές υπηρεσίες. Από την άλλη μεριά, οι μη παραγωγικές δαπάνες, ήτοι οι τρέχουσες μεταβιβαστικές πληρωμές, αποτελούνται από τις επιδοτήσεις, τις επιχορηγήσεις, τις μεταβιβάσεις προς ιδιώτες (νοικοκυριά και επιχειρήσεις), τις μεταβιβάσεις προς την αλλοδαπή και τους τόκους του δημοσίου χρέους. Στην πλευρά των δημοσίων εσόδων έχουμε τα φορολογικά έσοδα, τα οποία διακρίνονται σε άμεσους και έμμεσους φόρους, καθώς και τα λοιπά έσοδα στα οποία συμπεριλαμβάνονται και οι απολαβές από την Ε.Ε.

Γ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Στην Ελλάδα η εισοδηματική πολιτική είναι ένα καθιερωμένο μέσο μακροοικονομικής πολιτικής επί δεκαετίες. Η σημασία της είναι μεγάλη για δύο κυρίως λόγους :

1. Η εισοδηματική πολιτική είναι λιγότερο ευέλικτη από τη νομισματική και επειδή δεν επιδέχεται ταχείες αναπροσαρμογές, η διαμόρφωση της πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής.
2. Η εισοδηματική πολιτική έχει μια ιδιάζουσα κοινωνική διάσταση

Ο αντιπληθωριστικός χαρακτήρας της εισοδηματικής πολιτικής έχει να κάνει με τον περιορισμό του κόστους εργασίας και επομένως με το ρυθμό αύξησης των αποδοχών των εργαζομένων στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Ειδικότερα τα τελευταία χρόνια υποστηρίζεται ότι προκειμένου να είναι αποτελεσματική η αντιπληθωριστική προσπάθεια μιας οικονομίας θα πρέπει ο ρυθμός αύξησης των πραγματικών μισθών να μην υπερβαίνει το ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας μιας οικονομίας.

Η εφαρμογή όμως αυτών των κανόνων συναντά σοβαρές δυσχέρειες. Αυτές προέρχονται είτε από τη στάση των εργατικών ενώσεων είτε από τη συμπεριφορά των μεγάλων επιχειρήσεων (μη

ύπαρξη συνθηκών πλήρους ανταγωνισμού), οι οποίες δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στην αντιπληθωριστική ψυχολογία.

Δ. ΣΥΓΚΡΑΤΗΣΗ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ ΤΩΝ ΔΕΚΟ – «ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΥΡΙΩΝ»

Η κυβέρνηση στα πλαίσια της αντιπληθωριστικής της πολιτικής διαθέτει δυο «όπλα» τα οποία όμως δεν χαρακτηρίζονται από μακροπρόθεσμη επίδραση και αποτελεσματικότητα.

Ειδικότερα οι τιμές των Δημοσίων Επιχειρήσεων έχουν χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς σαν αντιπληθωριστικό όπλο. Η ισχύς του όμως είναι περιορισμένη, ιδιαίτερα όταν ο ρυθμός του πληθωρισμού είναι σχετικά χαμηλός.

Από την άλλη πλευρά οι «συμφωνίες κυρίων» στις οποίες καταφεύγει συχνά η ελληνική κυβέρνηση αποσκοπούν στη μηδενική ή ελάχιστη αύξηση των τιμών καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών που καταλαμβάνουν ένα μεγάλο κομμάτι από το καλάθι του ελληνικού νοικοκυριού. Το ατυχές, όμως με τις «συμφωνίες κυρίων» είναι ότι η επιτυχία τους εναπόκειται στο «εθνικό φρόνημα» των επιχειρήσεων εκτός και αν η κυβερνητική αντιπληθωριστική πολιτική συμπίπτει με τα συμφέροντά τους.

Ε. ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Από πολλούς οικονομολόγους η διαρθρωτική πολιτική θεωρείται ως το σημαντικότερο «όπλο» της κυβέρνησης για την επίτευξη της πραγματικής άνθησης της ελληνικής οικονομίας. Η προώθηση των κατάλληλων διαρθρωτικών μέτρων όπως π.χ. η απελευθέρωση της αγοράς εργασίας, ο έλεγχος των μονοπωλιακών καταστάσεων και η ενίσχυση του ανταγωνισμού, η προώθηση των αποκρατικοποιήσεων κλπ. μπορεί και είναι ικανή να συμβάλει δραστικά στην ουσιαστική αποκλιμάκωση του πληθωρισμού.

Όλα τα παραπάνω μέτρα καθίστανται αναγκαία προκειμένου η κυβέρνηση να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στις ισχυρές ανταγωνιστικές

πιέσεις ιδιαίτερα μετά την επικείμενη ένταξη της στην ΟΝΕ. Επίσης οι διαρθρωτικές αυτές αλλαγές στοχεύουν στο να περιορίσουν το εύρος και το μέγεθος του δημοσίου τομέα, ο οποίος τα τελευταία 20 χρόνια αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Εδώ είναι που φαίνεται και η εξυγιαντική επίδραση της διαρθρωτικής πολιτικής και ειδικότερα των ιδιωτικοποιήσεων επί των δημοσίων οικονομικών. Με τις αποκρατικοποιήσεις και την εξυγίανση ζημιωμένων δημοσίων επιχειρήσεων η κυβέρνηση μειώνει κατά διττό τρόπο τα ελλείμματα. Από το ένα μέρος τα εφάπαξ έσοδα μειώνουν εφάπαξ και αντιστοίχως τα ελλείμματα.. Από το άλλο μειώνουν μονίμως τις δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού τις οποίες συνεπάγεται η ύπαρξη και λειτουργία ζημιωμένων επιχειρήσεων και οργανισμών του δημοσίου τομέα.

3. ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ Η ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '90

Ο πληθωρισμός ανέκαθεν βρισκόταν στο στόχαστρο της οικονομικής πολιτικής των εκάστοτε κυβερνήσεων της Ελλάδος. Οι πληθωριστικές πιέσεις στην ελληνική οικονομία άρχισαν όμως να γίνονται έντονα αισθητές από το τέλος του 1972. Από το 1973 ως το 1983 οι ρυθμοί πληθωρισμού κινήθηκαν σε πολύ υψηλά επίπεδα (μέσος όρος περιόδου 1973 – 1983 18,5%). Η διατήρηση των υψηλών αυτών ρυθμών πληθωρισμού για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο σε διεθνείς συγκυρίες, όπως στις υψηλές ανατιμήσεις του πετρελαίου (το 1973 και το 1979/1980) και στις ανατιμήσεις των πρώτων υλών που ακολούθησαν διεθνώς. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι οι υψηλές ανατιμήσεις του πετρελαίου και των πρώτων υλών επηρέασαν αποφασιστικά την ελληνική, όπως και την παγκόσμια, οικονομία μετά το 1973, που αντιμετώπισε έντονα προβλήματα στασιμοληθωρισμού. Δεν αμφισβητείται η «ιδιαιτέρη ευαισθησία του εσωτερικού επιπέδου τιμών της ελληνικής οικονομίας στις διεθνείς ανατιμητικές τάσεις...και την υψηλή προς τα άνω ελαστικότητα των εγχωρίων τιμών σε μια δεδομένη αύξηση των τιμών στην παγκόσμια αγορά (ειδικότερα των πετρελαιοειδών και των πρώτων υλών)...» (Τράπεζα της Ελλάδος). Επίσης δεν υπάρχει αντίρρηση στο ότι η πληθωριστική έξαρση της διετίας 1973 – 1974 και 1979 – 1980 ακολουθεί το παρακάτω σενάριο,

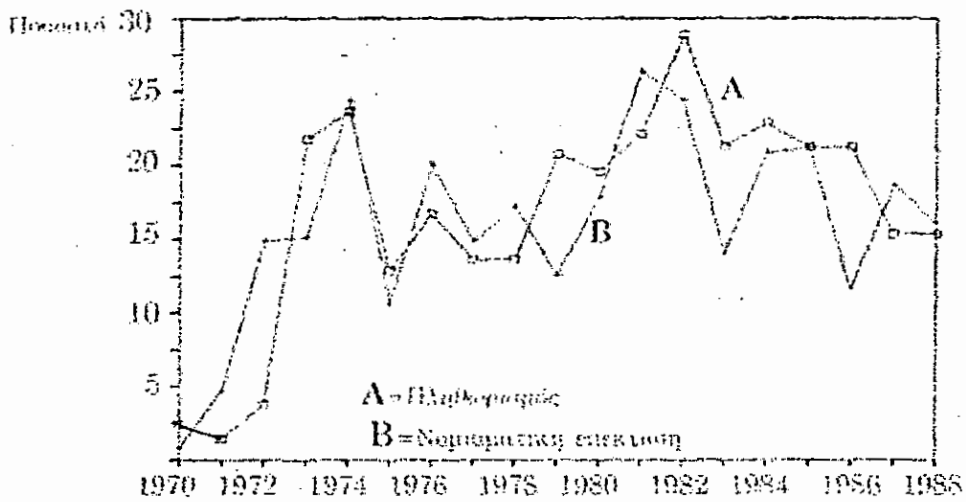
δηλαδή «αύξηση αρχικά των τιμών των εισαγομένων προϊόντων, άμεση ανταπόκριση των γεωργικών τιμών και των επιχειρηματικών κερδών και σε δεύτερη φάση του εργατικού κόστους κατά μονάδα προϊόντος (Τράπεζα της Ελλάδος).

Αλλά η διατήρηση των υψηλών ρυθμών πληθωρισμού στην Ελλάδα για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα δεν είναι δυνατό να αποδοθεί σε διεθνείς και μόνο συγκυρίες. Συγκεκριμένα, η κύρια αιτία του πληθωρισμού θα πρέπει να αναζητηθεί στη μεγάλη αύξηση της προσφοράς χρήματος και στη μεγάλη πιστωτική επέκταση που παρατηρήθηκε από το 1972 και που αναγκαστικά οδήγησε σε υπερζήτηση αγαθών και υπηρεσιών. Η μεγάλη νομισματική επέκταση που παρατηρήθηκε στην Ελλάδα μετά το 1972 οφείλεται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στα σημαντικά ελλείμματα του δημοσίου τομέα. Ένα μεγάλο μέρος των ελλειμμάτων αυτών καλύπτεται από την αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας, δηλαδή από την έκδοση νέου χαρτονομίσματος. Βραχυχρόνια δημιουργείται έτσι η ψευδαίσθηση του αυξημένου χρηματικού εισοδήματος και του πλούτου που αυξάνει την ζήτηση και κατά συνέπεια τις τιμές. Η σχέση μεταξύ νομισματικής επέκτασης και πληθωρισμού φαίνεται ανάγλυφα στο **διάγραμμα 1** (σελ.46). Για το διάστημα 1970-1988 παρατηρούμε ότι ο ρυθμός πληθωρισμού παρακολουθεί και συχνά συμπίπτει με τον ρυθμό μεταβολής της προσφοράς χρήματος (M1), όταν από τον τελευταίο αφαιρείται ο ρυθμός της πραγματικής μεγέθυνσης της οικονομίας.

Όπως αναφέρθηκε και προηγούμενα η νομισματική αυτή επέκταση στόχευε στην κάλυψη των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, δηλαδή στην κάλυψη της δημοσιονομικής επέκτασης (όπως αυτή εκφράζεται μέσω της συνεχούς αύξησης των δημοσίων δαπανών). Η δημοσιονομική αυτή επέκταση οφείλεται, σύμφωνα με πολλούς οικονομολόγους, στην ευρεία αποδοχή των κεϋνσιανών αντιλήψεων για τον ρόλο και τις δυνατότητες της δημοσιονομικής πολιτικής, τις παραδοσιακές αντιλήψεις των πολιτών για την αναγκαιότητα μιας πρωταγωνιστικής παρουσίας του κράτους, τη συχνότητα των εκλογικών αναμετρήσεων σε συνδυασμό με την δημιουργία πολιτικών εντυπώσεων μέσω κατάλληλων δημοσιονομικών χειρισμών, έκτακτες καταστάσεις και την ίδια την μεθοδολογία κατάρτισης του κρατικού προϋπολογισμού. Η κατάρτιση του κρατικού προϋπολογισμού βασίζεται όπως είναι γνωστό στην «προσθετική» μέθοδο (incrementalist method) σύμφωνα με την οποία οι προβλεπόμενες για το επόμενο έτος ανάγκες έχουν ως αφετηρία το μέγεθος των δαπανών του τρέχοντος έτους, προσαυξημένες ανάλογα με τον αναμενόμενο πληθωρισμό, το ρυθμό οικονομικής ανόδου, τις νέες λειτουργικές ανάγκες των κυβερνητικών υπηρεσιών κλπ. Με τον τρόπο αυτό δεν επαναξιολογείται η σκοπιμότητα προγραμμάτων, τα οποία αναλήφθηκαν

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Σχέση ποσοτών πληθωρισμού και νομισματικής επέκτασης

ΠΗΓΗ: ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

παλαιότερα και εξακολουθούν «να τρέχουν», οδηγώντας έτσι σε διαρκώς υψηλότερα επίπεδα δαπανών.

Θα θέλαμε, εδώ, λίγο να σταθούμε στην ευθύνη των πολιτικών για την διατήρηση του πληθωρισμού σε υψηλά επίπεδα. Ο πληθωρισμός – κατά γενική ομολογία των κομμάτων- είναι ο μεγαλύτερος εχθρός του λαϊκού εισοδήματος. Βέβαια, αυτό λέγεται όταν πρόκειται να επικριθεί η Κυβέρνηση, ή λέγεται από το εκάστοτε κυβερνών κόμμα όταν επιτυγχάνει κάποια αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Κι αυτό παρά το γεγονός ότι ο πληθωρισμός είναι εν πολλοίς «τέκνο της πολιτικής» με την έννοια πως ενσωματώνει την ατολμία των κυβερνήσεων να αντιδράσουν δραστικά στις εκάστοτε προκλήσεις και κυρίως περιλαμβάνει την έκφραση της λαϊκότητας τους (διάβαζε παροχές). Έτσι στην ουσία ο πληθωρισμός μπορεί να θεωρηθεί, τουλάχιστον για τα ελληνικά πράγματα, σαν ένας έμμεσος αλλά αξιόλογος, δείκτης του λαϊκισμού των κυβερνήσεων. Εάν δε δίπλα του προστεθεί η εξέλιξη των ελλειμμάτων τότε ο λεγόμενος πολιτικός κύκλος ολοκληρώνεται.

Στην πραγματικότητα, όλοι στην Ελλάδα γνωρίζουμε πως βασική αιτία των πληθωριστικών εξάρσεων είναι ο δημόσιος τομέας τον οποίο διόγκωσαν οι πολιτικές τόσο της Νέας Δημοκρατίας στη δεκαετία του '70 με τις εκτεταμένες κρατικοποιήσεις, όσο και οι πρώτες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ που φόρτωσαν στο κράτος την προβληματική βιομηχανία και επιχείρησαν μέσω νεότευκτων κρατικών οργανισμών να παρέμβουν στις αγορές. Η αύξηση των εμμέσων φόρων και η συνεχής υποτίμηση της δραχμής τροφοδότησαν και γιγάντωσαν τις πληθωριστικές πιέσεις.

Όμως, οι κυβερνήσεις είχαν πάντα στο μυαλό τους τη λογική «κάνω παροχές, παίρνω ψήφους». Έτσι, παρά το γεγονός ότι οι δύο πρώτες πετρελαϊκές κρίσεις αλλάζουν άρδην τον παγκόσμιο χάρτη των τιμών, η Ελλάδα περνάει αμέσως σε φάση υπερπληθωρισμού. Η μετάβαση του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην Προεδρία της Δημοκρατίας σε συνδυασμό με την Τρίτη πετρελαϊκή κρίση, που αφορά τα γεγονότα στο Ιράν και την πτώση του Σάχη, οδηγεί τον πληθωρισμό στα επίπεδα του 25% ανοίγοντας με αυτό τον τρόπο – σε συνδυασμό με τα άλλα διαρθρωτικά προβλήματα – την υπερπληθωριστική δεκαετία του '80.

Η υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων του δημοσίου τομέα, σε συνδυασμό με την επεκτατική πολιτική και την τόνωση της ζήτησης (μέσω μισθολογικών αυξήσεων της τάξης του 25%) θα οδηγήσουν τον πληθωρισμό από το 22% που τον παρέλαβε το ΠΑΣΟΚ στο 25% το 1985, οπότε γίνονται και εκλογές. Θα ακολουθήσει το σταθεροποιητικό πρόγραμμα του Κ.Σημίτη που θα οδηγήσει σε αισθητή κάμψη του πληθωρισμού, ο οποίος θα αναθερμανθεί με την πολιτική που ακολούθησε ο Δ.Τσοβόλας. Η πολιτική κρίση του '89 και οι εκλογές θα οδηγήσουν και πάλι τον πληθωρισμό πάνω από το 20% στην αρχή της δεκαετίας του '90. Για την καλύτερη κατανόηση της σχέσης μεταξύ του

πολιτικού κύκλου στην Ελλάδα και των διακυμάνσεων του πληθωρισμού παρατίθεται το **διάγραμμα 2** (σελ.49).

Ίσως να φαίνεται παράξενο αλλά ποτέ στην Ελλάδα οι οικονομικές αρχές δεν αποκάλυψαν ένα συγκεκριμένο εργαλείο αντιπληθωριστικής πολιτικής, αφού άλλωστε δεν αποτελούσε τον κεντρικό άξονα της οικονομικής τους πολιτικής μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90.

Μια μικρή αναφορά στη δεκαετία του '70 που σημαδεύτηκε από τις μεγάλες πετρελαϊκές κρίσεις έγινε προηγουμένως, οπότε θεωρώ σκόπιμο να αναφερθώ συνοπτικά στην αντιπληθωριστική πολιτική που ακολούθηθηκε από τις εκάστοτε κυβερνήσεις τη δεκαετία του '80. Ειδικότερα, η αντιπληθωριστική πολιτική αυτής της περιόδου επισκιάστηκε από την αξιολογία των κυβερνήσεων οι οποίες στο μέτωπο των προεκλογικών σκοπιμοτήτων μετέτρεψαν τον δημόσιο τομέα σε υπερτροφικό. Υπήρξαν βέβαια κατά καιρούς και ορισμένα επιτυχή μέτρα και τεχνάσματα που κατάφεραν να ανασχέσουν τις πληθωριστικές τάσεις. Δυστυχώς όμως τα μέτρα αυτά ήταν μικρής διάρκειας και προσωρινής μόνο αποτελεσματικότητας.

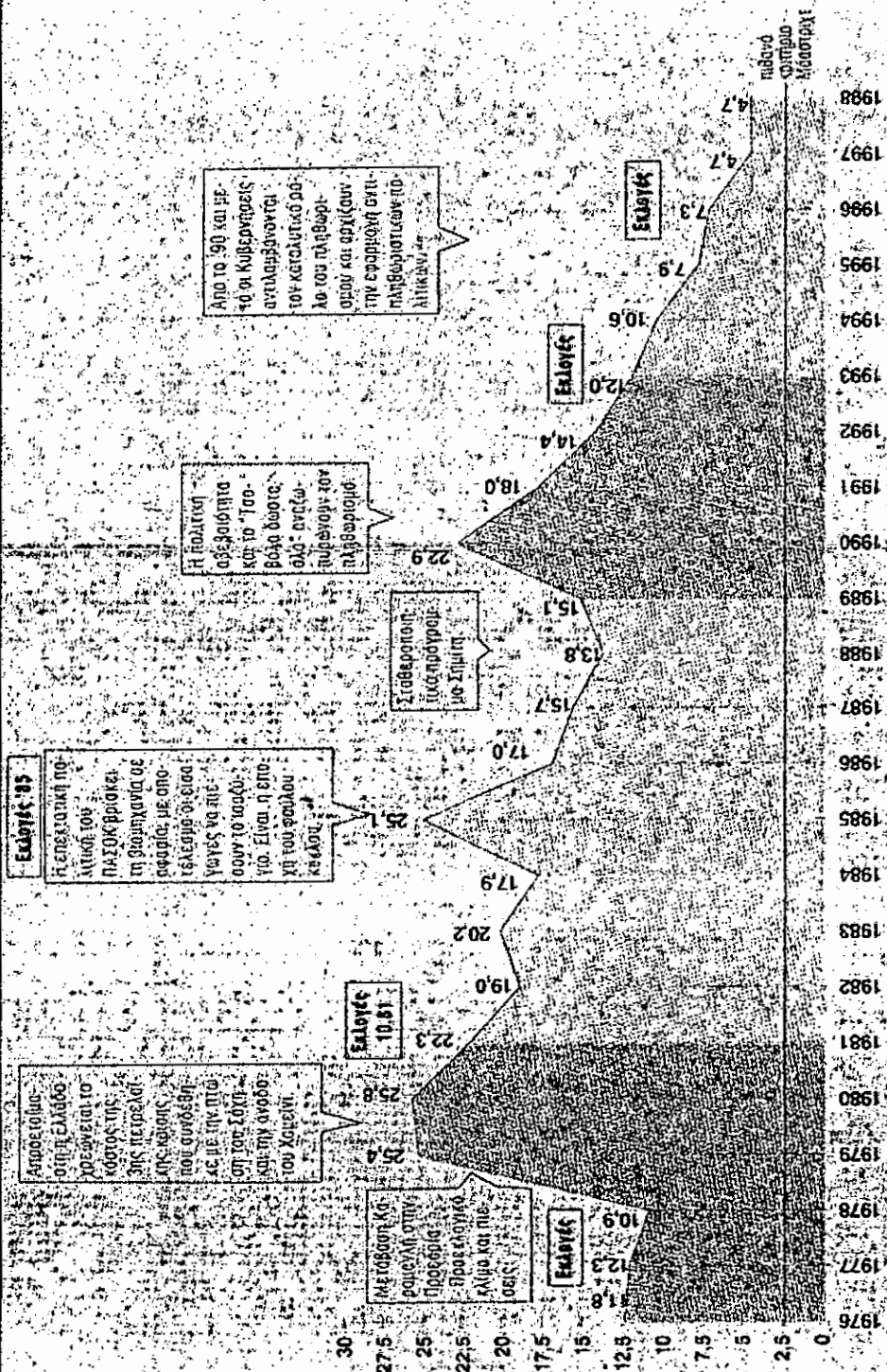
Όσον αφορά τη νομισματική και συναλλαγματική πολιτική οι κυβερνήσεις χρησιμοποίησαν ευρέως το παραδοσιακό μέτρο της υποτιμήσεως του εθνικού νομίσματος. Όμως η σχετική σημασία του μέτρου αυτού είναι περιορισμένη και δεν προκαλεί θεαματικά αποτελέσματα, παρά μόνο κάποια σχετική βελτίωση σε βραχυχρόνια περίοδο, και αυτή αν η εξωτερική ζήτηση για τα προϊόντα μας είναι ελαστική ως προς την τιμή του συναλλάγματος. Αξίζει επίσης να τονιστεί, η ύπαρξη του φαύλου κύκλου πληθωρισμού-διολίσθησης, σύμφωνα με τον οποίο η αναπροσαρμογή της συναλλαγματικής ισοτιμίας διορθώνει την πτώση ανταγωνιστικότητας που προκαλεί ο πληθωρισμός. Με δεδομένο όμως τον ανοικτό χαρακτήρα της οικονομίας προκαλείται έτσι άμεση άνοδος των τιμών που χειροτερεύει εκ νέου την ανταγωνιστικότητα κ.ο.κ. Ειδικότερα, η περιορισμένη διολίσθηση βοήθησε να μειωθεί ο πληθωρισμός τα έτη 1987-88, αλλά ανατράπηκε πλήρως από τη δημοσιονομική επέκταση του 1989 και εφεξής. Επίσης η σφικτή νομισματική πολιτική που εφαρμόστηκε μερικές φορές από την ΤτΕ (αυξημένα επιτόκια, περιορισμοί δανειοδότησης) δεν είχε μόνιμα αποτελέσματα επειδή ανατρεπόταν από τις σκοπιμότητες της πολιτικής ηγεσίας.

Στον τομέα της εισοδηματικής πολιτικής έχουμε τον θεσμό της ΑΤΑ (Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής) η οποία όμως το μόνο που πέτυχε ήταν να διαιωνίζει τον πληθωρισμό και να μειώνει το πραγματικό εισόδημα των εργαζομένων. Έτσι στην συνέχεια η προσαρμογή των μισθών και ημερομισθίων στον μεν ιδιωτικό τομέα υπάχθηκε στη διαδικασία των συλλογικών συμβάσεων, στον δε δημόσιο η ΑΤΑ τροποποιήθηκε μέχρι σημείου εγκατάλειψης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΑΘΩΡΡΙΣΜΟΣ

Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (1994=100) ετήσια % μεταβολή μηνιαίων στοιχείων

Εξαιρέσεις:
 Η επεκτατική πολιτική του ΠΑΣΟΚ βρήκε τη θύρα ανοίχτη σε φοροί, με αποτέλεσμα να γίνει ο πληθωρισμός το παρθεύσιό. Είναι η ετήσια του φαύλου κύκλου.

Εξαιρέσεις:
 Αποδοτοίμο στην Ελλάδα χρεώνεται το κόστος της ζωής πετρελαιοειδών που αυξάνεται με την πίεση του πετρελαιοειδών και την άνοδο του Χαρτίνι.

Εξαιρέσεις:
 10,51

Εξαιρέσεις:
 10,9

Εξαιρέσεις:
 Από το 199 και μετά οι κυβερνήσεις ανταλλάσσονται τον καινούριο λόγω πληθωρισμού και αρχίζουν την εφαρμογή αντιπληθωριστικών πολιτικών.

Εξαιρέσεις:
 Η πολιτική αβεβαιότητα και το "Πο-βόλο" δώσει από - αντίστοιχών του πληθωρισμού.

Εξαιρέσεις:
 Σταθεροποίηση πληθωρισμού στην

Μηνιαία μεταβολή

Σημαντική προσπάθεια αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού έγινε την περίοδο 1984-89 με το σταθεροποιητικό πρόγραμμα του Κων/νου Σημίτη το οποίο όμως επισκιάστηκε από το περίφημο «Τσοβόλα δώστα όλα».

Εν όψει της επικείμενης εισόδου της δραχμής στον ΜΣΙ του ΕΝΣ και της χώρας στη Νομισματική Ένωση, από το 1990 μέχρι σήμερα η Κυβέρνηση σε συνεργασία με την ΓτΕ κατέβαλλαν σημαντικές προσπάθειες που οδήγησαν στην σταδιακή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού.

Εξάλλου τον Φεβρουάριο του 1992 έχουμε την υπογραφή της συνθήκης του Maastricht η οποία πάνω κάτω έθετε τα όρια για τους κοινοτικούς εταίρους, στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη για να μετάσχουν στο Τρίτο Στάδιο της ΟΝΕ. Ειδικότερα το κριτήριο που αφορά τον πληθωρισμό προϋποθέτει ότι ένα Κράτος – Μέλος θα έχει επιτύχει επί ένα έτος πριν από την αξιολόγηση της δυνατότητας ένταξης στη νομισματική ένωση μέσο ρυθμό πληθωρισμού, ο οποίος δεν θα υπερβαίνει περισσότερο από 1,5 εκατοστιαίες μονάδες το ρυθμό των τριών, το πολύ, Κρατών – Μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών.

Έτσι η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των τιμών κατά την επταετία 1990-1996 – σε 8,2 % σε μέσα επίπεδα το 1996 σε σύγκριση με 20,4 % - μπορεί να αποδοθεί σε μια σειρά από εξελίξεις. Πρώτον, η ευνοϊκή διεθνής συγκυρία αποδυνάμωσε τις πληθωριστικές πιέσεις στο εσωτερικό της χώρας. Δεύτερον, η συγκράτηση της εισοδηματικής πολιτικής υποβοήθησε στη μείωση του ρυθμού αυξήσεως του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και εξασθένησε την εγχώριο ενεργό ζήτηση. Τρίτον η επιτυχής άσκηση της πολιτικής συγκρατημένης διολίσθησης της δραχμής ελάττωσε τον εισαγόμενο πληθωρισμό. Η διολίσθηση της δραχμής έναντι το ECU περιορίστηκε στη διάρκεια του 1995 σε 3 % έναντι 5,6 % το 1994 και 10,1 % κατά μέσο όρο ετησίως στην περίοδο 1990 – 1993. Πέμπτον, η αντιπληθωριστική κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής .

Η σχετικώς περιοριστική νομισματική πολιτική κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής μείωσε το ρυθμό αυξήσεως της ποσότητας χρήματος και συνεπώς τη ρευστότητα στην οικονομία ενισχύοντας έτσι τις αντιπληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία. Πράγματι, ο ρυθμός ανόδου της ποσότητας χρήματος (M3) μειώθηκε από 14,4 % το 1992 σε 8,8 % το 1994 και 10,4 % το 1995. Παράλληλα, ο ρυθμός αυξήσεως του ευρύτερου δείκτη ρευστότητας (M4) μειώθηκε από 19,2 το 1992 σε 8,3% το 1995. θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μείωση του ρυθμού αύξησης των δεικτών M3 και M4 δεν αντανακλά εξ ολοκλήρου μείωση ρευστότητας στην οικονομία αλλά και την υποκατάσταση από τους επενδυτές των παραδοσιακών καταθετών σε άλλες μορφές καταθέσεων (π.χ. αμοιβαία κεφάλαια).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της φθίνουσας πορείας του πληθωρισμού τα τελευταία χρόνια ήταν η ελάττωση του ρυθμού ανόδου του δείκτη τιμών χονδρικής

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειώσουμε ότι κεντρικός άξονας της αντιπληθωριστικής πολιτικής της χώρας θα πρέπει να είναι ο αποκαλούμενος δομικός πληθωρισμός. Πρόκειται για το ύψος του πληθωρισμού, χωρίς να υπολογίζεται η μεταβολή των τιμών των καυσίμων και των νωπών οπωροκηπευτικών, που επηρεάζονται από συγκυριακούς παράγοντες και συχνά μη προβλέψιμους, όπως μια άνοδος των διεθνών τιμών πετρελαίου ή μια κακοκαιρία αντίστοιχα.

Έτσι κατά τη διετία 1995-96 υπήρξε μια αποκλιμάκωση του πληθωρισμού η οποία δεν είχε μονιμότερο χαρακτήρα, μιας και στηρίχθηκε σε κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών των οποίων οι τιμές επηρεάζονται είτε από τις καιρικές συνθήκες (είδη διατροφής) είτε από την έμμεση φορολογία (καπνός και ποτά), είτε, τέλος, από αποφάσεις διοικητικής μορφής (δίδακτρα σχολείων). Όταν το 1996, οι δύο από τις κατηγορίες αυτές επηρεάστηκαν προς διαφορετική κατεύθυνση, και επιπλέον παρατηρήθηκε αύξηση της τιμής των καυσίμων λόγω της ανόδου των διεθνών τιμών πετρελαίου, η αποκλιμάκωση μετατράπηκε σε αναζωπύρωση. Η αναζωπύρωση, λοιπόν, που έγινε στους πρώτους μήνες του 1996 αποδεικνύει το εύθραυστον της αποκλιμακώσεως του πληθωρισμού το 1995. Έτσι η μείωση του πληθωρισμού από το 1995 στο 1996 περιορίστηκε σε 0,7 εκατοστιαίες μονάδες (δηλαδή σε μέσα επίπεδα από 8,9% το 1995 σε 8,2% το 1996).

ΕΝΘΕΤΟ : *Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή*

Η Ελλάδα προκειμένου να επιτύχει την ένταξη της στην ΟΝΕ δεν θα κριθεί με βάση τον εθνικό δείκτη για τον πληθωρισμό αλλά με βάση τον εναρμονισμένο που είναι σημαντικά χαμηλότερος.

Ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή είναι ένας δείκτης που καταρτίζεται με βάση προδιαγραφές που έχει θεσπίσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αποσκοπεί στο να υπάρχει ένα κοινό και συγκρίσιμο μέγεθος σε όλες τις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου η κοινή νομισματική πολιτική να έχει ένα σταθερό σημείο αναφοράς, αλλά και για να γίνονται συγκρίσεις μεταξύ των χωρών για να διαπιστωθεί ποιες επιτυγχάνουν το σχετικό κριτήριο σύγκλισης, σε ποιες έχει επιτευχθεί νομισματική σταθερότητα κτλ.

Δεν είναι πλήρης, με την έννοια ότι δεν συμπεριλαμβάνονται κάποιες ομάδες υπηρεσιών κυρίως, για τις οποίες δεν έχει υπάρξει ακόμα ενιαία αντιμετώπιση, επειδή στα κράτη-μέλη υπάρχει μεγάλη διαφορά στη σημασία των τομέων αυτών μέσα στην οικονομία και στον τρόπο χρηματοδότησης τους. Πρόκειται για τους τομείς της υγείας και της παιδείας. Είναι γνωστό ότι στην Ευρώπη, επειδή η δημόσια υγεία αλλά και η δημόσια παιδεία λειτουργούν άρτια και προσφέρουν υψηλού επιπέδου υπηρεσίες, τα νοικοκυριά δεν επιβαρύνονται σημαντικά με τις δαπάνες αυτές. Αντίθετα στην Ελλάδα, όπου οι πολίτες καταφεύγουν στα ιδιωτικά νοσοκομεία και οι οικογένειες στέλνουν τα παιδιά τους στα ιδιωτικά σχολεία, η δαπάνη είναι ιδιαίτερα υψηλή και συνεπώς ο εθνικός δείκτης επιβαρύνεται υψηλότερα.

ΠΗΓΗ : «Τι γίνεται με τον πληθωρισμό», Νικολάου Νίκου, Το Βήμα

4. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ (ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1997-99)

Στη συνέχεια θα ασχοληθούμε με την αντιπληθωριστική πολιτική που ακολουθήθηκε από τη Κυβέρνηση σε συνεργασία με την ΤτΕ την περίοδο '97-'99, που θεωρείται πολύ κρίσιμη για την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ. Θα μελετήσουμε συνοπτικά και όσο το δυνατόν λιγότερο τεχνικά τις εξελίξεις που συνετέλεσαν στην ταχύτερη αποκλιμάκωση του πληθωρισμού κατά έτος.

Έτσι το 1997 ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του μέσου επιπέδου του ΔΤΚ διαμορφώθηκε σε 5,5% έναντι 8,2% το 1996. Ουσιαστική αποκλιμάκωση παρουσίασε και ο «πυρήνας» του πληθωρισμού, αφού ο αντίστοιχος ρυθμός του ΔΤΚ χωρίς νωπά σπωροκηπευτικά και καύσιμα μειώθηκε κατά 2,3 εκατοστιαίες μονάδες (από 7,4% το Δεκέμβριο του 1996 σε 5,15 το Δεκέμβριο του 1997). Στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού συνέβαλαν η ακολουθούμενη νομισματική πολιτική, η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και η μείωση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα ως ποσοστού του ΑΕΠ. Η πολιτική σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής επηρέασε ευνοϊκά τις τιμές των εισαγομένων αγαθών (τελικών προϊόντων και πρώτων υλών), οι οποίες σημείωσαν μικρή μόνο αύξηση αλλά εξασθένησε και τις πληθωριστικές προσδοκίες. Ο ρυθμός ανόδου της προσφοράς χρήματος περιορίστηκε σε 9,5% έναντι στόχου 6-9% μεταξύ αρχής και τέλους 1997. Στη μείωση του πληθωρισμού θετική ήταν και η συμβολή της δημοσιονομικής πολιτικής και της εξέλιξης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (εισοδηματική πολιτική). Το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης περιορίστηκε σε 4% του ΑΕΠ το 1997 από 7,5% το 1996, ενώ το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας επιβραδύνθηκε σε 6,9% το 1997 από 9,6% το 1996. Σε σχέση επομένως με το 1996, το μείγμα νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε το 1997 βελτιώθηκε.

Η πολιτική των επιτοκίων αποτέλεσε το κύριο μέσο άσκησης της αντιπληθωριστικής πολιτικής από την ΤτΕ. Από τις αρχές του 1997 και έως το τέλος σχεδόν του Οκτωβρίου τα επιτόκια παρέμβασης της Τράπεζας μειώθηκαν παράλληλα με τη μείωση του πληθωρισμού, με αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους κεφαλαίου για το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας.

Μια σημαντική εξέλιξη στα νομισματικά πράγματα ήταν και η ανεξαρτητοποίηση της ΤτΕ. Με το Νόμο 2548/1997 «Ρυθμίσεις για την Τράπεζα της Ελλάδος» και την αντίστοιχη τροποποίηση του Καταστατικού της, η Τράπεζα της Ελλάδος απέκτησε ένα σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας συμβατό με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή

Ένωση και το Καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού, η ΤτΕ είναι αρμόδια για τη χάραξη και άσκηση της νομισματικής πολιτικής με πρωταρχικό σκοπό τη διασφάλιση της σταθερότητας του γενικού επιπέδου των τιμών. εδώ θα πρέπει να τονίσουμε ότι πολλά χρόνια πριν τη σημαντική αυτή εξέλιξη, διάφοροι οικονομολόγοι επισήμαναν την ανάγκη δημιουργίας ενός θεσμικού πλαισίου που θα περιορίζει τη δυνατότητα των κυβερνήσεων να χρησιμοποιούν το όπλο της νομισματικής επέκτασης. Ένα τέτοιο θεσμικό πλαίσιο είναι και η αμετακίνητη εκχώρηση του δικαιώματος καθορισμού της νομισματικής πολιτικής σε μια ανεξάρτητη Κεντρική Τράπεζα.

Προχωρώντας στο 1998, έχουμε εξίσου σημαντικές εξελίξεις, με αποκορύφωση της είσοδο της δραχμής στον Μ.Σ.Ι. στις 16 Μαρτίου με ταυτόχρονη υποτίμηση του εθνικού μας νομίσματος κατά 12,3%. Έτσι η ένταξη της δραχμής έγινε με κεντρική ισοτιμία 357 δρχ. ένα ECU.

Η ένταξη στο ΜΣΙ και η διατήρηση συναλλαγματικής σταθερότητας για τουλάχιστο δύο έτη αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις για την είσοδο της χώρας στη νομισματική ένωση, όπως προβλέπει η συνθήκη του Μάαστριχτ.

Η εξέλιξη του πληθωρισμού στη διάρκεια του προηγούμενου έτους επηρεάστηκε από την υποτίμηση της δραχμής. Η υποτίμηση επέδρασε αυξητικά όχι μόνο στις τιμές των εισαγόμενων και – μέσω αυτών – στις τιμές των εγχώρια παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και στα περιθώρια κέρδους των επιχειρήσεων. Όμως η αυξητική αυτή επίδραση, που εκτιμάται συνολικά σε περίπου δυο εκατοστιαίες μονάδες, υπεραντισταθμίστηκε από την επίδραση άλλων παραγόντων και κυρίως της ανατίμησης της δραχμής κατά τους μήνες μετά την ένταξή της στο ΜΣΙ, την αυστηρή νομισματική πολιτική, τη σημαντική επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, καθώς και την περαιτέρω μείωση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστού του ΑΕΠ. Άλλοι παράγοντες που συνετέλεσαν στην αντιστάθμιση της πληθωριστικής επίδρασης της υποτίμησης ήταν η ευνοϊκή εξέλιξη ορισμένων εξωγενών παραγόντων όπως η μείωση των διεθνών τιμών των καυσίμων και των πρώτων υλών, καθώς και η κάμψη των τιμών των νωπών οπωροκηπευτικών κατά τους τελευταίους πέντε μήνες του έτους και η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της καταναλωτικής ζήτησης.

Όσον αφορά τα κυβερνητικά μέτρα, αξίζει να σημειωθεί ότι οι «συμφωνίες κυρίων», η μείωση της φορολογίας στα αυτοκίνητα και η συγκράτηση των τιμολογίων των ΔΕΚΟ συνέβαλαν στην υποχώρηση του πληθωριστικού «πυρήνα», ενώ η μείωση της φορολογίας στα καύσιμα οδήγησε σε ακόμη μεγαλύτερη υποχώρηση του πληθωρισμού που μετριέται βάσει του ΔΤΚ.

Ειδικότερα, οι «συμφωνίες κυρίων», μεταξύ Υπουργείου Ανάπτυξης και βιομηχανικών ή εμπορικών επιχειρήσεων προέβλεπαν τη μείωση των τιμών μεγάλου αριθμού καταναλωτικών αγαθών για διάστημα τριών έως έξι μηνών. Οι μειώσεις τιμών που καταγράφηκαν στην αγορά ήταν μικρότερες από τις προβλεπόμενες στις «συμφωνίες», αλλά οπωσδήποτε συνέβαλαν στην επιβράδυνση του πληθωρισμού στο τέλος του 1998.

Η μείωση των φόρων κατανάλωσης στα επιβατικά Ι.Χ. αυτοκίνητα, σε συνδυασμό με την τιμολογιακή πολιτική που ακολούθησαν στη συνέχεια οι εισαγωγείς, οδήγησε σε συνολική μείωση των τιμών των αυτοκινήτων κατά 2,1% (λόγω της υποτίμησης).

Τέλος η μείωση του ειδικού φόρου κατανάλωσης (ΕΦΚ) στη βενζίνη και στο πετρέλαιο θέρμανσης είχαν ως αποτέλεσμα να μειωθούν κατά 15,1% μεταξύ Δεκεμβρίου 1997 και Δεκεμβρίου 1998 οι τιμές των καυσίμων που περιλαμβάνονται στον ΔΤΚ.

Όπως προαναφέρθηκε όλοι οι παράγοντες με μειωτική επίδραση στη διαμόρφωση του πληθωρισμού υπεραντιστάθμισαν την αυξητική επίπτωση της υποτίμησης στις τιμές, με αποτέλεσμα ο βάσει του ΔΤΚ μετρούμενος πληθωρισμός να επιβραδυνθεί κατά 0,8% (από 5,5% το 1997 σε 4,7% το 1998).

Το 1999 ίσως αποτελεί το κρίσιμο έτος για την επίτευξη του κριτηρίου του πληθωρισμού, προκειμένου η Ελλάδα να ενταχθεί ομαλά στην ΟΝΕ την 1/1/2001. Έτσι ενόψει της υποβολής της αίτησης της χώρας για την ένταξη στην ΟΝΕ τον Μάρτιο του 2000, εντείνονται οι προσπάθειες έτσι ώστε ο πληθωρισμός σε μέσα επίπεδα (από 1^η Απριλίου 1999 έως 30 Μαρτίου 2000) θα πρέπει να βρίσκεται κάτω από 2%.

Την 1^η Ιανουαρίου 1999 ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών II (ΜΣΙ II) διαδέχθηκε το ΜΣΙ, που λειτουργούσε από το 1979. Ο ΜΣΙ II συνδέει τα νομίσματα των κρατών-μελών της Ε.Ε. που δεν συμμετέχουν στη Νομισματική Ένωση από την έναρξη της, δηλ. από την 1^η Ιανουαρίου, με το νόμισμα της Νομισματικής Ένωσης, το ευρώ.

Η συμμετοχή στον ΜΣΙ II των κρατών-μελών της Ε.Ε. που παραμένουν εκτός ζώνης ευρώ δεν είναι υποχρεωτική. Όμως η συμμετοχή στο ΜΣΙ II κρίνεται αναγκαία προϋπόθεση για την ικανοποίηση του κριτηρίου της συναλλαγματικής σταθερότητας. Η Ελλάδα και η Δανία συμμετέχουν ήδη από την 1^η Ιανουαρίου 1999 στον ΜΣΙ II, σε αντίθεση με τη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η κεντρική ισοτιμία με την οποία εντάχθηκε η δραχμή στον ΜΣΙ II ορίστηκε στις 353,109 δραχμές ανά ευρώ.

Ειδικότερα, στα πλαίσια της νομισματικοπιστωτικής πολιτικής, η ΤτΕ δραστηριοποίησε όλα τα μέσα που έχει στη διάθεση της όπως η άντληση κεφαλαίων από τη διατραπεζική αγορά για τρίμηνη διάρκεια (πάγιες διευκολύνσεις) με κάποιο επιτόκιο. Το μέτρο αυτό είναι ισοδύναμο με αύξηση των υποχρεωτικών δεσμεύσεων, με τη μόνη

διαφορά ότι χρησιμοποιείται ο μηχανισμός της αγοράς, είναι εθελοντικό και καταβάλλεται επιτόκιο αγοράς σε όλο το ποσό. Επίσης λήφθηκαν μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας και την εξυγίανση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών, με τον καθορισμό ελάχιστων ποσοτικών κριτηρίων για την αξιολόγηση επάρκειας των προβλέψεων των πιστωτικών ιδρυμάτων. Ταυτόχρονα λήφθηκαν μέτρα για την συγκράτηση της πιστωτικής επέκτασης στο 12%. Σύμφωνα με τα μέτρα αυτά, εάν η χρηματοδότηση μιας τράπεζας υπερβεί το 12%, σε ετήσια βάση, τότε η τράπεζα αυτή θα πρέπει να καταθέσει ατόκως ποσό ίσο με την υπέρβαση στην ΤτΕ. Τέλος, μην ξεχνάμε και τα διατραπεζικά επιτόκια, τα οποία αν και μειώνονται σταδιακά, παραμένουν σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ε.Ε., τονίζοντας τον αντιπληθωριστικό τους χαρακτήρα.

Στον τομέα της δημοσιονομικής πολιτικής έχουμε τη μείωση του ειδικού φόρου κατανάλωσης πετρελαίου θέρμανσης, του ειδικού φόρου κατανάλωσης για τα Ι.Χ. αυτοκίνητα καθώς και του ΦΠΑ στα τιμολόγια της ΔΕΗ.

Τέλος, συνεχίζεται η εμμονή της κυβέρνησης σε μέτρα όπως οι «συμφωνίες κυρίων» και το πάγωμα των τιμολογίων των ΔΕΚΟ.

Όλες οι παραπάνω παρεμβάσεις είχαν ως αποτέλεσμα ο Εθνικός ΔΤΚ και ο Εναρμονισμένος ΔΤΚ (με βάση τον οποίο θα κριθούμε για την ένταξη μας στην ΟΝΕ) να διαμορφωθούν ως εξής, για το 1999 :

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

	Εθνικός (%)	Εναρμονισμένος (%)
Ιανουάριος	3,7	3,5
Φεβρουάριος	3,7	3,5
Μάρτιος	3,4	3,2
Απρίλιος	2,8	2,6
Μάιος	2,4	2,2
Ιούνιος	2,1	1,8
Ιούλιος	2,1	1,8
Αύγουστος	2,0	1,6
Σεπτέμβριος	2,0	1,5
Οκτώβριος	2,2	1,7

5. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΥΣΧΕΡΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Υπάρχουν όμως και κάποιοι παράγοντες που δυσχεραίνουν την αντιπληθωριστική προσπάθεια στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Οι παράγοντες αυτοί, ανάλογα με την προέλευση και τη δυνατότητα της Ελλάδας να τους αμβλύνει, διακρίνονται σε εξωγενείς και ενδογενείς. Έτσι, εξωγενείς θα μπορούσαμε να ονομάσουμε εκείνους τους παράγοντες που προέρχονται από το εξωτερικό της χώρας και δεν μπορούν να ελεγχθούν από τις οικονομικές αρχές. Αντίθετα ενδογενείς είναι εκείνοι οι παράγοντες που προέρχονται από το εσωτερικό της χώρας και η μη σωστή τους αντιμετώπιση οφείλεται είτε στην αδυναμία είτε στην αποτελεσματικότητα των οικονομικών αρχών.

Αναλυτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στις εξωγενείς παράγοντες συγκαταλέγονται :

- i. Η ενίσχυση (ανατίμηση) ξένων νομισμάτων όπως δολαρίου, γιέν κ.α. έναντι της δραχμής εντείνει τον εισαγόμενο πληθωρισμό. Κι αυτό γιατί η υποτίμηση της δραχμής συντελεί στην αύξηση του κόστους των εισαγομένων προϊόντων και συνακόλουθα στην ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων.
- ii. Η άνοδος της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, επίσης, ενισχύει τον εισαγόμενο πληθωρισμό, αυξάνοντας τις τιμές των πρώτων υλών και επακολούθως τις τιμές των τελικών προϊόντων. Μάλιστα, λόγω της πρόσφατης συμφωνίας των χωρών του ΟΠΕΚ για μείωση της παραγωγής πετρελαίου εκτιμάται ότι οι τιμές θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα για ολόκληρο το 1999. Η θετική πλευρά της αύξησης της τιμής του πετρελαίου για την Ελλάδα είναι ότι αποτελεί διεθνές φαινόμενο οπότε επηρεάζει τον πληθωρισμό και άλλων χωρών με αποτέλεσμα να μην απομακρύνεται πολύ ο πληθωρισμός στη χώρα μας από αυτούς των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.
- iii. Η βύθιση της ευρωπαϊκής οικονομίας στον αντιπληθωρισμό, δηλαδή σε επίπεδα πολύ χαμηλού πληθωρισμού (σχεδόν αρνητικού όπως φαίνεται και στον **πίνακα 2**), τα δύο τελευταία χρόνια έχουν δυσκολέψει πάρα πολύ το έργο της αντιπληθωριστικής πολιτικής στην Ελλάδα προκειμένου να «πιάσει» το κριτήριο σύγκλισης για τον πληθωρισμό (1,5 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το μέσο όρο των τριών χωρών με την καλύτερη επίδοση).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή : Ελλάδα και ΕΕ

Χώρα	1997	1998
Βέλγιο	1,5	0,9
Δανία	1,9	1,3
Γερμανία	1,5	0,6
Ελλάδα	5,4	4,5
Ισπανία	1,9	1,8
Γαλλία	1,3	0,7
Ιρλανδία	1,2	2,1
Ιταλία	1,9	2,0
Λουξεμβούργο	1,4	1,0
Ολλανδία	1,9	1,8
Αυστρία	1,2	0,8
Πορτογαλία	1,9	2,2
Φινλανδία	1,2	1,4
Σουηδία	1,8	1,0
Ην.Βασίλειο	1,8	1,5
<i>E.E.</i>	1,7	1,3
<i>Ζώνη Ευρώ</i>	1,6	1,1
<i>M.O. τριών καλύτερων χωρών E.E.</i>	1,2	0,7
<i>M.O. τριών καλύτερων χωρών ζώνης ευρώ</i>	1,2	0,7

Πηγή : Eurostat

Από την άλλη πλευρά όσον αφορά τους ενδογενείς παράγοντες που εμποδίζουν την ταχεία αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, σε αυτούς περιλαμβάνονται:

- i. Η εξέλιξη των τιμών των ναπών οπωροκηπευτικών, η οποία εξαρτάται από έκτακτα γεγονότα όπως μια κακοκαιρία κτλ. Παρόλαυτα γίνονται φιλότιμες προσπάθειες από την πλευρά της κυβερνήσεως προκειμένου να πέσουν οι τιμές των οπωροκηπευτικών. Κι αυτό γιατί έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο μια αύξηση στην τιμή π.χ. δυο προϊόντων να συμπαρασύρει και άλλα προϊόντα αδικαιολογήτως. Εν πάσει περιπτώσει, οι τιμές των οπωροκηπευτικών περιέχουν το στοιχείο της αβεβαιότητας, οπότε προέχει το ενδιαφέρον της κυβέρνησης για άλλους παράγοντες που επιδρούν αρνητικά στη μείωση του πληθωρισμού.
- ii. Η αύξηση του περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων το οποίο κάθε χρονιά που περνάει, αυξάνεται και περισσότερο. Ενδεικτική ήταν η στάση που τήρησαν οι βιομηχανίες και οι εμπορικές επιχειρήσεις μετά την υποτίμηση της δραχμής τον Μάρτιο του 1998, αυξάνοντας τα περιθώρια κέρδους τους και εντείνοντας έτσι τις πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία. Φυσικά κανείς δεν θα υποστηρίξει ότι η βιομηχανία και γενικά η επιχείρηση δεν πρέπει να έχει κέρδη. Η κερδοφορία είναι κατά βάση ένδειξη υγείας και δυναμικότητας. Χωρίς κέρδη δεν υπάρχουν επενδύσεις και χωρίς επενδύσεις δεν θα γίνει ποτέ ανάπτυξη και συνεπώς θα χαθεί κάθε ελπίδα και για τους ίδιους τους εργαζομένους για αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων. Όμως, δεν είναι δυνατό δεκάδες βιομηχανίες μεταξύ των οποίων μερικές και υπό κρατικό έλεγχο (π.χ. Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης Α.Ε. κλπ.) να έχουν αύξηση κερδών που ορισμένες φορές (μεταξύ 1996 και 1997) ξεπερνά το 100%. Και δεν είναι προφανές ότι η αύξηση αυτή, προέρχεται βασικά από τη δεσπόζουσα θέση στην αγορά αυτών των επιχειρήσεων, επηρεάζει καθοριστικά τον πληθωρισμό. Εδώ είναι τρανταχτή η απουσία πολιτικής τόνωσης του ανταγωνισμού από την κυβέρνηση.
- iii. Ένα άλλο στοιχείο που συμβάλλει αρνητικά στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού είναι οι πληθωριστικές πιέσεις που ασκούνται από την αύξηση της ρευστότητας μέσα στην οικονομία. Ειδικότερα ο τρόπος χρηματοδότησης του ελλείμματος και αναχρηματοδότησης του χρέους στη διάρκεια του 1998 φαίνεται ότι συνέβαλε σημαντικά στη δημιουργία αυξημένης ρευστότητας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έκθεση για τη νομισματική πολιτική, που υποβλήθηκε στη Βουλή στο τέλος του Μαρτίου από

την ΤτΕ , το σύνολο σχεδόν του ελλείμματος του δημόσιου τομέα το 1998 (αλλά και η αναχρηματοδότηση του χρέους) καλύφθηκε από πώληση ομολόγων σταθερού επιτοκίου σε μη κατοίκους, καθώς και με τον εξωτερικό δανεισμό, που είχε γίνει πριν από την υποτίμηση της δραχμής. Όπως όμως αναφέρεται στην ίδια έκθεση, ο τρόπος αυτός χρηματοδότησης και αναχρηματοδότησης συνέβαλε στη δημιουργία μεγάλης ρευστότητας στην οικονομία, επειδή οι μη κάτοικοι αγοράζουν τίτλους του ελληνικού δημοσίου δανειζόμενοι δραχμές από ελληνικές τράπεζες ή με εισαγωγή συναλλάγματος και διενέργεια swaps με ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα. Από πλευράς νομισματικών επιδράσεων, οι τρόποι αυτοί χρηματοδότησης δεν διαφέρουν από την απευθείας χρηματοδότηση του δημόσιου από το τραπεζικό σύστημα. Αντίθετα η χρηματοδότηση από το (ελληνικό) μη τραπεζικό κοινό, η οποία από πλευράς νομισματικών επιδράσεων είναι η πλέον «υγιής» μορφή χρηματοδότησης, περιορίστηκε στα 160 δις δρχ. ή λιγότερο από 10% του ελλείμματος του δημοσίου τομέα έναντι 86% το 1995 και 99% το 1996 (βλ. πίνακα 3). Καθώς η χρηματοδότηση του ελλείμματος και η αναχρηματοδότηση του χρέους από μη κατοίκους φαίνεται ότι συνεχίστηκαν και το πρώτο τρίμηνο του 1999, εύλογα δημιουργούνται ανησυχίες για την πορεία του πληθωρισμού.

- iv. Επίσης ένας παράγοντας καθοριστικός κατά τη γνώμη μου, που δυσχεραίνει την αντιπληθωριστική πολιτική στην Ελλάδα τα δύο τελευταία χρόνια είναι η ίδια η έκφραση αυτής της αντιπληθωριστικής πολιτικής. Η μείωση του πληθωρισμού φαίνεται να έχει προσωρινό, βραχυχρόνιο χαρακτήρα. Η μείωση των εμμέσων φόρων και οι «συμφωνίες κυρίων» δεν διασφαλίζουν τη μείωση του πληθωρισμού σε μακροχρόνια βάση. Συγκεκριμένα, η μείωση των εμμέσων φόρων, αν και έχει θεαματικά βραχυχρόνια αποτελέσματα στη μείωση ορισμένων τιμών, δεν είναι δυνατόν να οδηγήσει σε μόνιμη αποκλιμάκωση του πληθωρισμού καθώς προκαλεί αύξηση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και , άρα της συνολικής ζήτησης. Από την άλλη, οι «συμφωνίες κυρίων», για το πάγωμα των τιμών κάποιων καταναλωτικών αγαθών από τις επιχειρήσεις, είναι ένα εξίσου βραχυχρόνιο μέτρο και η αποτελεσματικότητά του έγκειται στη συμμόρφωση των επιχειρήσεων στις επιδιώξεις της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης.
- v. Τέλος, ένας άλλος παράγοντας όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο είναι η έλλειψη αξιοπιστίας στους σχεδιαστές της οικονομικής πολιτικής που μπορεί να προκληθεί από την παρουσία στο παρελθόν πολιτικών – εκλογικών κύκλων.

Πράγματι, έχει παρατηρηθεί σε πολλές χώρες ότι ακολουθούνται από τα κυβερνητικά κόμματα προγράμματα επεκτατικής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής κατά την προεκλογική περίοδο έτσι ώστε να επιτυγχάνονται χαμηλά ποσοστά ανεργίας και υψηλός ρυθμός αναπτύξεως στην κρίσιμη περίοδο που οι εκλογείς καλούνται να εκλέξουν νέα κυβέρνηση. Συνήθως τέτοιου είδους προγράμματα οδηγούν σε υψηλά επίπεδα πληθωρισμού κατά τη μετεκλογική περίοδο. Οι οικονομικές μονάδες που γνωρίζουν την παρουσία μιας τέτοιας συμπεριφοράς στο παρελθόν προεξοφλούν της πάσης φύσεως συμβάσεις που συνάπτουν με υψηλότερο προσδοκώμενο πληθωρισμού καθιστώντας έτσι το κόστος της αντιπληθωριστικής προσπάθειας υψηλότερο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Χρηματοδότηση ελλείμματος δημόσιου τομέα*
(Δισεκ.δρχ.)

	1996	1997	1998**
1. Τράπεζα της Ελλάδος	-10	227	158
2. Λοιπά πιστωτικά ιδρύματα	-90	125	-305
3. Ιδιωτικός τομέας	3113	650	160
4. Εξωτερικός τομέας	293	1140	1897
<u>Σύνολο</u>	3306	2142	1910

* Περιλαμβάνεται η γενική κυβέρνηση και οι δημόσιες επιχειρήσεις.

Έλλειμμα (+) / πλεόνασμα (-).

** Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος.

6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η πτωτική τάση του ρυθμού του πληθωρισμού στην Ελλάδα παρουσίασε εντυπωσιακές ετήσιες διακυμάνσεις τα τελευταία χρόνια που μπορούν να θεωρηθούν ενδεικτικές της ασυνέχειας και ασυνέπειας που χαρακτήρισαν την ασκηθείσα αντιπληθωριστική πολιτική. Η αποκλιμάκωση του αυξητικού ρυθμού των τιμών υπήρξε σημαντική το έτος 1995 (Δεκ.1994-Δεκ.1995 : -2,9 εκατ.μονάδες), αμελητέα το έτος 1996 (Δεκ.1995-Δεκ.1996 : -0,6 εκατ.μονάδες), ικανοποιητική το 1997 (Δεκ.1996-Δεκ.1997 : -2,6 εκατ.μονάδες) και επίσης αμελητέα το 1998 (Δεκ.1997-Δεκ.1998 : -0,8 εκατ.μονάδες). Φαίνεται δηλαδή σαν η αντιπληθωριστική πολιτική που ασκείται στη χώρα μας να έχει το γνώρισμα της «παριενιαυτοφορίας των δενδροκαλλιεργειών» : καρποφορεί κάθε δεύτερο έτος (Ι.Δ.Καμάρας, «Επιλογή»). Και μάλιστα καρποφορεί σε έτη με περιττό αριθμό, γεγονός που δικαιολογεί εν μέρει την αισιοδοξία του υπουργού Εθνικής Οικονομίας ότι κατά το 1999 θα υπάρξει σημαντική πρόοδος στον τομέα αυτό.

Αν λοιπόν η αλληλουχία του «ένα βήμα εμπρός και ένα σημειωτόν» δεν είναι τυχαία, θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι οι ετήσιες διακυμάνσεις που συστηματικά εμφανίζει η αποκλιμάκωση του αυξητικού ρυθμού των τιμών στη χώρα μας τα τελευταία έτη, είναι συμφυείς προς τη φύση της αντιπληθωριστικής πολιτικής. Χαρακτηριστικό της οποίας είναι η επικέντρωση της προσπάθειας στην ανάσχεση των πληθωριστικών πιέσεων όταν αυτές φθάνουν στην αγορά μάλλον, παρά στη συστηματική καταπολέμηση των παραγόντων που τις προκαλούν. Εύλογο λοιπόν είναι, το ένα έτος να σημειώνεται θεαματική επιτυχία (παρέχοντας έτσι την ευκαιρία για πανηγυρισμούς και αισιόδοξες δηλώσεις για το μέλλον), ενώ το επόμενο έτος, όταν οι συσσωρευμένες πληθωριστικές πιέσεις πρέπει αναπόφευκτα να εκτονωθούν στην αγορά (για να επέλθει ισορροπία σε άλλα κρίσιμα μεγέθη της οικονομίας), η πτωτική τάση να ανακόπτεται και να ακολουθεί περίοδος προβληματισμού. Επακόλουθα της τακτικής αυτής είναι, η πρόοδος που επιτυγχάνεται να είναι σε μεγάλο ποσοστό τεχνητή και συνεπώς πρόσκαιρη, η δε αποκλιμάκωση του ρυθμού του πληθωρισμού να καθυστερεί απελπιστικά.

Έτσι τα τελευταία χρόνια το βάρος της αντιπληθωριστικής πολιτικής έχει περιέλθει περισσότερο στη νομισματική συναλλαγματική και εισοδηματική πολιτική, και λιγότερο στη δημοσιονομική εξυγίανση και διαρθρωτική προσαρμογή.

Σύμφωνα με πολλούς οικονομολόγους, προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η δημοσιονομική εξυγίανση και διαρθρωτική προσαρμογή και η

ελληνική οικονομία να μπει σε μια τροχιά ανάπτυξης και πραγματικής σύγκλισης (όχι μόνο ονομαστικής) θα πρέπει να επέλθουν βασικές διαρθρωτικές αλλαγές όπως η μείωση του μεγέθους του κράτους μέσω ιδιωτικοποιήσεων και η εξασφάλιση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος. Μέσω αυτών των αλλαγών αναμένεται να καταπολεμηθούν κύριες πηγές πληθωριστικών πιέσεων και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας. Άλλα μέτρα που προτείνονται για τη δημοσιονομική εξυγίανση είναι η περιστολή των δαπανών του κράτους καθώς και η περιστολή της φοροδιαφυγής (η οποία στη χώρα μας, σύμφωνα με τη Eurostat κυμαίνεται μεταξύ 29 – 35 % του ΑΕΠ).

Η ασυνεπής και ορισμένες φορές ανύπαρκτη επιβολή τέτοιων μέτρων εκ μέρους της κυβέρνησης μας έχει οδηγήσει στο σημερινό αποτέλεσμα. Δηλαδή, εκεί που έχουμε μια σημαντική αποκλιμάκωση του πληθωρισμού (όπως τους μήνες Μάιο – Σεπτέμβριο 1999), μια απότομη π.χ. αύξηση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου να τον επαναφέρει στα προηγούμενα υψηλά επίπεδα που βρισκόταν. Έτσι πλησιάζοντας η ημερομηνία υποβολής της αίτησης της χώρας μας για την ένταξη της στην ΟΝΕ, βρισκόμαστε στη δυσάρεστη θέση να εναποθέτουμε τις ελπίδες μας στον πατριωτισμό των επιχειρηματιών (για πάγωμα των τιμών) και στην επιδείνωση του πληθωρισμού στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες (προκειμένου να αυξηθεί και το κριτήριο σύγκλισης).

Θα πρέπει να επισημανθεί επίσης ότι στις Βρυξέλλες, αλλά και σε ορισμένες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, δεν βλέπουν με «καλό μάτι» το γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση επιχειρεί μείωση του πληθωρισμού, κυρίως μέσω μείωσης των εμμέσων φόρων και όχι της λήψης διαρθρωτικών μέτρων (μείωση δαπανών δημοσίου και δημοσίων οργανισμών, αύξηση ανταγωνισμού). Αυτό μπορεί να μας προκαλέσει πρόβλημα με ορισμένους εταίρους, και κυρίως τους δύσπιστους. Η Επιτροπή στην εισαγωγική έκθεση με βάση την οποία έγινε η επιλογή των χωρών που θα συμμετάσχουν στο Ευρώ, σημείωνε - μεταξύ άλλων - οι ικανοποιητικές αποδόσεις στον πληθωρισμό πρέπει «να οφείλονται βασικά σε παράγοντες που επηρεάζουν την εξέλιξη των τιμών διαρθρωτικά, αντί να αντικατοπτρίζουν την επίδραση είτε κυκλικών ή προσωρινών παραγόντων (όπως η μείωση εμμέσων φόρων ή των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων)». Η μείωση των φόρων στα καύσιμα και στα αυτοκίνητα που αποτελούν και το «όπλο» της κυβέρνησης για τη μείωση του πληθωρισμού, κινείται σαφώς προς την κατεύθυνση που δεν επιθυμούν η Επιτροπή και αρκετά κράτη – μέλη. Τα μηνύματα άλλωστε που καταφθάνουν από τα κέντρα λήψης αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθιστούν σαφές ότι ο πληθωρισμός δεν πρόκειται να αντιμετωπιστεί με πολιτικά ή χαριστικά κριτήρια, καθώς το παράδειγμα της Ιταλίας δημιούργησε μια αρρυθμία στη Ευρώπη. Τότε (Άνοιξη 1998) αποφασίστηκε η Ιταλία να εισέλθει στην ΟΝΕ την ύστατη ώρα, αλλά τον

επόμενο χρόνο τα περισσότερα οικονομικά μεγέθη της Ιταλικής οικονομίας παρουσίασαν δραματική επιδείνωση.

Άλλοι πάλι ανησυχούν για την εξέλιξη του πληθωρισμού μετά την αναμενόμενη είσοδο της χώρας μας στην ΟΝΕ. Κάνουν λόγο για έξαρση πληθωριστικών πιέσεων οι οποίες θα προέλθουν από:

1. Την υποχρεωτική διολίσθηση της δραχμής, προς την υποχρεωτική κεντρική ισοτιμία των 353 δραχμές προς το ευρώ. Ο εισαγόμενος πληθωρισμός θα αυξηθεί.
2. Την υποχρεωτική μείωση των επιτοκίων στο επίπεδο των 3 – 5 ποσοστιαίων μονάδων. Η νομισματική πολιτική θα χαλαρώσει και η ρευστότητα της οικονομίας θα αυξηθεί.

Εύλογες είναι και αυτές οι ανησυχίες, όμως αυτό που φαίνεται να απασχολεί τώρα τους σχεδιαστές της οικονομικής πολιτικής της χώρας μας είναι η, με οποιοδήποτε τρόπο, επίτευξη και του πέμπτου και τελευταίου κριτηρίου σύγκλισης, του πληθωρισμού. Έτσι, σύμφωνα με εκτιμήσεις του υπουργού Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών κ. Ι. Παπαντωνίου ο εναρμονισμένος δείκτης πληθωρισμού το δωδεκάμηνο Απριλίου 1999 – Μαρτίου 2000, για το οποίο θα μας κρίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και θα μας αξιολογήσει η Ευρωπαϊκή Τράπεζα θα είναι στη δυσμενέστερη περίπτωση 2,2%. Σύμφωνα με εκτιμήσεις την ίδια περίοδο ο πληθωρισμός στις τρεις χώρες της ευρωζώνης με τις καλύτερες επιδόσεις (Γερμανία, Γαλλία και Αυστρία) θα είναι 0,7%, οπότε και θα εκπληρώνουμε οριακά το κριτήριο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για αρκετές δεκαετίες ο φόβος και ο τρόμος για τις περισσότερες οικονομίες ήταν ο πληθωρισμός. Όμως τα τελευταία χρόνια στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη, ο πληθωρισμός έχει πέσει σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Στην Ευρώπη έχει σταθεροποιηθεί κοντά στο 1 – 1,5%.

Ο πληθωρισμός στην Ευρώπη το 1999

	ΕΤΗΣΙΟΣ	ΜΕΣΟΣ
Βέλγιο	2,1	1,1
Γερμανία	1,4	0,6
Ισπανία	2,8	2,2
Γαλλία	1,4	0,6
Ιρλανδία	3,9	2,5
Ιταλία	2,1	1,9
Λουξεμβούργο	2,3	1,0
Ολλανδία	1,9	2,0
Αυστρία	1,7	0,5
Πορτογαλία	1,7	2,2
Φινλανδία	2,2	1,3
Δανία	3,1	2,4
Ελλάδα	2,4	2,3
Σουηδία	1,2	0,6
Μ. Βρετανία	1,2	1,3
Ε.Ε. 15	1,7	1,2

Πηγή: Eurostat, 26/1/2000

Χώρες οι οποίες συνήθως αντιμετώπιζαν μέχρι πρόσφάτως υψηλό πληθωρισμό, όπως η Ιταλία, η Ισπανία και η Ελλάδα, έχουν επιτύχει αισθητά χαμηλότερα επίπεδα πληθωρισμού.

Οι εξελίξεις αυτές έχουν οδηγήσει πολλούς οικονομολόγους και αναλυτές στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις εμφάνισης ενός άλλου φαινομένου: του αντιπληθωρισμού. Στη συνέχεια αυτού του κεφαλαίου θα ασχοληθούμε με την έννοια του αντιπληθωρισμού, τα αίτια που μπορούν να τον προκαλέσουν, τις συνέπειες που μπορεί να έχει σε μια οικονομία καθώς και μέσα που ενδεχομένως μπορούν να υιοθετηθούν για την αντιμετώπισή του.

2. ΕΝΝΟΙΑ – ΑΙΤΙΑ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τα αίτια και τις επιπτώσεις του αντιπληθωρισμού θα πρέπει πρώτα από όλα να αποσαφηνίσουμε τι ακριβώς σημαίνει αντιπληθωρισμός.

Έτσι, αντιπληθωρισμός (ο αντίστοιχος διεθνής οικονομικός όρος είναι deflation) σύμφωνα με το «MIT Dictionary of Modern Economics», είναι η παρατεταμένη πτώση του γενικού επιπέδου των τιμών. Ουσιαστικά, δηλαδή, μιλάμε για αρνητικό πληθωρισμό. Όπως συνάγεται και από τον παραπάνω ορισμό, η πτώση των τιμών πρέπει να είναι συνεχής, δηλαδή για δυο ή περισσότερα τρίμηνα, προκειμένου να χαρακτηριστεί αντιπληθωρισμός. Ο όρος αυτός θα πρέπει να αντιδιαστέλλεται από τον όρο αποπληθωρισμός (disinflation), ο οποίος συνδέεται με τη διαδικασία αφαίρεσης της επίπτωσης του πληθωρισμού στα διάφορα μακροοικονομικά μεγέθη ή με τη βαθμιαία αποκλιμάκωση του πληθωρισμού.

Στο σημείο αυτό θα έπρεπε εξάλλου να οριοθετήσουμε την εννοιολογική διαφορά μεταξύ των όρων ύφεση (recession) και οικονομική κρίση (depression) : Ο πρώτος συνδυάζεται με αρνητικό ΑΕΠ για δύο συνεχή τρίμηνα, ο δεύτερος με περαιτέρω χρονική διεύρυνση και μονιμοποίηση του φαινομένου του αρνητικού ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ. Η εμφάνιση του αντιπληθωρισμού, ιστορικά τουλάχιστον, συμπίπτει με τις περιόδους αυτές του οικονομικού κύκλου.

Σκόπιμο θα ήταν να γίνει μια συνοπτική αναφορά στα αίτια που μπορούν να οδηγήσουν στην εμφάνιση του φαινομένου του αντιπληθωρισμού, μιας και παρακάτω θα γίνει πιο λεπτομερής παρουσίαση. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι ο αντιπληθωρισμός προκαλείται από:

- i. Τη μείωση της ζήτησης, λόγω περιορισμού της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων.
- ii. Την υπερπροσφορά αγαθών, η οποία σε συνδυασμό με το (i) οδηγεί στο φαινόμενο πάρα πολλά αγαθά να αναζητούν πάρα πολύ λίγα χρήματα, με αποτέλεσμα να πέφτουν οι τιμές.
- iii. Η επιβράδυνση, εκ μέρους των καταναλωτών, της κατανάλωσης προσδοκώντας μεγαλύτερη μείωση των τιμών προκειμένου να επωφεληθούν από τις χαμηλότερες τιμές. Η συμπεριφορά αυτή οδηγεί σε περαιτέρω μείωση των τιμών.
- iv. Η αύξηση της παραγωγικότητας σε συνδυασμό με την είσοδο νέων τεχνολογιών που μειώνουν το κόστος παραγωγής και επομένως και τις τιμές.

3. Ο ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Ο αντιπληθωρισμός ως ιστορικό φαινόμενο τον 19^ο και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα ταυτίζεται με την περίοδο ισχύος του Χρυσού Κανόνος. Πρακτικά δημιουργούνται από την έλλειψη του πολύτιμου μετάλλου καθώς και από την έλλειψη δυνατότητας επηρεασμού της προσφοράς του.

Η δραματική εμπειρία του μεγάλου κραχ του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης οδήγησε στην πιο σοβαρή εμφάνιση του αντιπληθωρισμού στον αιώνα μας, καθώς το αμερικάνικο ΑΕΠ σημείωσε σημαντικότερη μείωση, επιχειρήσεις χρεοκόπησαν, ο ένας στους τέσσερις εργαζόμενους έμεινε άνεργος. Εντός δύο μηνών, η ύφεση πέρασε στην Ευρώπη και σταδιακά δημιούργησε το σκηνικό το οποίο έφερε τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που οδήγησαν στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σύμφωνα με αρκετούς οικονομολόγους, οι δύο αυτές περιόδους εμφάνισης του αντιπληθωρισμού έχουν βασικές διαφορές ως προς τις αιτίες δημιουργίας τους και τις επιπτώσεις τους.

Όσον αφορά την περίοδο μεταξύ 1865 – 1900, ο αντιπληθωρισμός είχε θετικές επιπτώσεις στις οικονομίες των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας που βρίσκονταν τότε στο επίκεντρο της Βιομηχανικής Επανάστασης. Εκείνη την περίοδο είχαμε την εμφάνιση του «αντιπληθωρισμού προερχόμενου εκ παραγωγικότητας» (productivity – driven deflation), κατά τον οποίο οι τιμές και το κόστος μειώνονται λόγω της εισαγωγής νέων και φθηνότερων τρόπων παραγωγής αγαθών και προϊόντων, από ατσάλι μέχρι και υφάσματα. Ειδικά στην Αμερική οι τιμές έπεσαν περίπου κατά 50%, καθώς η εξάπλωση των σιδηροδρόμων και οι τεχνολογικές εξελίξεις στη βιομηχανία συνέβαλαν, όπως αναφέρθηκε και πριν, στη μείωση του κόστους και κατά συνέπεια των τιμών. Ενώ οι τιμές έπεφταν οι πραγματικοί μισθοί αυξάνονταν με αποτέλεσμα την αύξηση της αγοραστικής δύναμης των εργατών και τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου. Η αιτία για όλ' αυτά ήταν η αυξημένη παραγωγικότητα.

Αντίθετα την περίοδο 1929 – 1933 κατά την οποία είχαμε τη Μεγάλη Κρίση με το κραχ του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης, ο αντιπληθωρισμός έδειξε το κακό του πρόσωπο. η πτώση του γενικού επιπέδου των τιμών, τότε, αντανάκλυνε μια απότομη μείωση της ζήτησης, υπερβολική προσφορά και συρρίκνωση της προσφοράς χρήματος. Έτσι η καταναλωτική ζήτηση δεν ήταν αρκετή για να απορροφήσει την παραγωγή. Με τις τιμές και τα εισοδήματα να πέφτουν ταχύτατα, οι πολίτες και οι επιχειρήσεις βρέθηκαν στη δυσάρεστη θέση να μην έχουν αρκετό εισόδημα ώστε να μπορούν να ξεπληρώσουν τα χρέη τους. Αυτές οι εξελίξεις δημιούργησαν με τη σειρά τους ακόμα μεγαλύτερα προβλήματα. Σύμφωνα με το άρθρο «Economist» στα

τέσσερα χρόνια έως το 1933, στην Αμερική, οι τιμές καταναλωτή έπεσαν κατά 25% και το πραγματικό ΑΕΠ κατά 30%.

Η παγκόσμια τάξη που δημιουργήθηκε μετά το Bretton Woods (1947 – 1972), με την επίδραση των Κεϋνσιανών οικονομιών και το πέρασμα στην οικονομία του χαρτονομίσματος φαινόταν ότι έκανε τον αντιπληθωρισμό ιστορικό φαινόμενο. Η Κεντρική Τράπεζα με τη χρήση του Εκδοτικού Προνομίου μπορούσε να αντιμετωπίζει το φαινόμενο αποτελεσματικά στο ξεκίνημά του.

Η εμπειρία της Ιαπωνίας όμως, την τελευταία δεκαετία, αποδεικνύει ότι ο αντιπληθωρισμός είναι υπαρκτό πρόβλημα.

4. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Οι στόχοι που θέτουν οι κεντρικές τράπεζες έχουν μεγάλη σημασία για τη δυνατότητα να υπάρξει το φαινόμενο του αντιπληθωρισμού στη σύγχρονη εποχή, επειδή τώρα, σε αντίθεση με την περίοδο του Χρυσού Κανόνας, η νομισματική πολιτική είναι κατευθυνόμενη.

Πραγματικά, μέχρι πριν από λίγο καιρό, ο καθένας απέρριπτε τη δυνατότητα εμφάνισης του αντιπληθωρισμού, επειδή δεν υπήρχε στη λογική του διεθνούς οικονομικού συστήματος από πλευράς κυβερνήσεων και κεντρικών τραπεζών. Η αντίδραση σε πιθανή εμφάνιση του προβλήματος ήταν ότι, αν οι οικονομίες έχουν τον κίνδυνο γλιστρήματος σε αντιπληθωριστική φάση, οι κεντρικές τράπεζες θα το αντιληφθούν και θα λάβουν τα κατάλληλα μέτρα.

Εδώ πρέπει να ανακληθεί η ιστορική μνήμη, η οποία λέει ότι οι κεντρικές τράπεζες δεν είχαν αντιληφθεί ούτε τη Μεγάλη Κρίση του 1929 ούτε το μεγάλο πληθωρισμό της δεκαετίας του 1970. Όμως, η παρούσα μεταβατική κατάσταση δείχνει ευκρινώς τη δυνατότητα εμφάνισης αντιπληθωρισμού.

- i. Οι νομισματικές αρχές εξακολουθούν κατά κανόνα να έχουν ως βασική προτεραιότητα την αντιμετώπιση του πληθωρισμού. Στόχος των κεντρικών τραπεζών είναι η σταθερότητα των τιμών, άρα ο πολύ χαμηλός ρυθμός πληθωρισμού, είναι δε κατά κανόνα διατεθειμένες να αυξήσουν τα επιτόκια με την πρώτη σοβαρή ένδειξη πιθανής μελλοντικής αύξησης των πληθωριστικών πιέσεων.
- ii. Η δεκαετία του 1990 άλλαξε κάτι που φαινόταν αδύνατο άλλες εποχές: οι αποδοχές των εργαζομένων μπορούν να μειωθούν με έμμεσο τρόπο. Σε μεγάλο μέρος του δυτικού κόσμου μέρος των αποδοχών αποτελείται από μεταβλητά στοιχεία, όπως bonuses, βραβεία επιδόσεων και ποσοστά επί των κερδών. Ακόμα και αν η τιμή της εργασίας εξακολουθεί να καθορίζεται από

συλλογικές συμβάσεις και με ευνοϊκές κρατικές παρεμβάσεις, αυτά τα μεταβλητά στοιχεία δείχνουν ότι τα συνολικά έσοδα του εργαζομένου μπορεί να μειωθούν και αυτό μπορεί να οδηγήσει με τη σειρά του σε πτώση της συνολικής ενεργούς ζήτησης.

- iii. Οι μεγάλες υποτιμήσεις των νομισμάτων της Νοτιοανατολικής Ασίας μπορούν να οδηγήσουν αλυσιδωτά την παγκόσμια οικονομία, διεθνώς, και σε συμπίεση των μισθών για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού, σε πτώση των κερδών και υπέρμετρη διόγκωση των χρεών των επιχειρήσεων, αλλά και σε κάμψη της ζήτησης λόγω της μείωσης των μισθών. Έτσι, στο τέλος, η παγκόσμια παραγωγική ικανότητα θα υπερέβαινε την παγκόσμια ζήτηση.

Κυρίαρχο στοιχείο είναι ότι το επίπεδο πληθωρισμού είναι εξαιρετικά χαμηλό: στις περισσότερες χώρες κυμαίνεται μεταξύ μερικών δεκάτων της μιας ποσοστιαίας μονάδας μέχρι το 2% το πολύ. Η εποχή του υψηλού πληθωρισμού διήρκεσε περίπου τριάντα χρόνια, οι κεντρικές τράπεζες αντιλαμβάνονται το ρόλο τους ως εγγυητές της σταθερότητας των τιμών απέναντι στον μονόπλευρο κίνδυνο του πληθωρισμού. Εξαίρεση αποτελεί η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ (Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Ταμείο), της οποίας ο διοικητής κ. Alan Greenspan εγκαίρως εντόπισε το επερχόμενο πρόβλημα και μίλησε για την πιθανότητα ο αντιπληθωρισμός να είναι ήδη στο σύστημα καθώς ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή μπορεί να υπερεκτιμά το επίπεδο του πληθωρισμού κατά 1% - 2%.

Η μέχρι τώρα δυναμική δείχνει ότι οι περισσότερες κεντρικές τράπεζες, ενώ διαισθάνονται τον κίνδυνο του αντιπληθωρισμού, ξεκάθαρα, δίνουν μικρή βαρύτητα στη δυνατότητα του αντιπληθωρισμού. Η δυναμική αυτή είναι δυνατό να δημιουργήσει ασυμμετρία στην απαιτούμενη νομισματική πολιτική αντίδρασης προς τον πληθωρισμό και τον αντιπληθωρισμό. Υπάρχει το ενδεχόμενο ορισμένες από τις κεντρικές τράπεζες του δυτικού κόσμου να αντιμετωπίσουν τον πληθωρισμό με περίσκεψη και σκεπτικισμό, ίσως και με κάποια αναποφασιστικότητα, οπότε είναι πολύ πιθανό ότι θα αργήσουν να μειώσουν τα επιτόκια ή ο ρυθμός της μείωσης να είναι πιο αργός από την εξέλιξη του αντιπληθωρισμού. Το αποτέλεσμα θα είναι καταστροφικό, καθώς θα μειωθεί η εμπιστοσύνη προς τις κεντρικές τράπεζες.

Στην παρούσα χρονική περίοδο, επίπεδο πληθωρισμού 1% - 2% για τις κεντρικές τράπεζες παρουσιάζεται ως το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Όμως αυτό δε σημαίνει ότι έχουμε ήδη φτάσει στο τέλος του δρόμου, που είναι η απόλυτη σταθερότητα των τιμών.

5. ΥΠΕΡΒΑΛΛΕΙ ΤΟΝ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

Η μεθοδολογία και οι πρακτικές που εφαρμόζονται από την ΕΣΥΕ για τον υπολογισμό του ΔΤΚ είναι συνεπείς με τους διεθνείς κανόνες και στοχεύουν, μεταξύ άλλων, να διασφαλίσουν το αδιάβλητο του δείκτη και να βελτιστοποιήσουν τη σχέση μεταξύ ποιότητας και κόστους μέτρησης. Ένα αποτέλεσμα όμως των πρακτικών που ακολουθούνται είναι ότι υπερβάλλεται, σχεδόν βέβαια, η αύξηση των τιμών από τον ΔΤΚ και κατά συνέπεια υποεκτιμάται η βελτίωση των πραγματικών εισοδημάτων. Αυτό ισχύει διεθνώς. Μεταξύ των παραγόντων που συντείνουν σ' αυτό το αποτέλεσμα είναι οι εξής:

α. Η βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων

Η ταχεία βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων είναι χαρακτηριστικό της εποχής μας. Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μία αύξηση τιμής καταγράφεται χωρίς να λαμβάνεται καθόλου υπ' όψη η βελτίωση της ποιότητας. Στις ΗΠΑ όμως λαμβάνεται υπ' όψη και στην περίπτωση των αυτοκινήτων αυξήθηκε κατά 213,4%, ενώ ο καθαρός (μετά την αφαίρεση των αυξήσεων που αποδίδονται στη βελτίωση της ποιότητας) αυξήθηκε μόνο κατά 72,1%. Η καθαρή αύξηση είναι εκείνη που ενσωματώνεται στο γενικό ΔΤΚ των ΗΠΑ. Με τους Αμερικάνικους υπολογισμούς για την επίπτωση της ποιοτικής βελτίωσης και με την τρέχουσα Ελληνική στάθμιση για τα αυτοκίνητα, ο Ελληνικός ΔΤΚ θα ανερχόταν βραδύτερα κατά 0,1% ετησίως. Προφανώς η ποιοτική βελτίωση δεν «εισπράττεται» μόνο με τη μορφή μεγαλύτερης απόλαυσης αλλά και με πρακτική εξοικονόμηση, π.χ. στην περίπτωση των αυτοκινήτων, χαμηλότερη κατανάλωση βενζίνης ανά χιλιόμετρο, μικρότερες δαπάνες συντήρησης, μειωμένη απώλεια εισοδήματος από ατυχήματα κ.λ.π. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η ενσωμάτωση της ποιότητας των αυτοκινήτων στους υπολογισμούς για το ΔΤΚ είναι υπό εξέταση.

β. Φθηνότερα καταστήματα

Επίσης χαρακτηριστικό της εποχής μας: τα σουπερμάρκετ με τις χαμηλότερες τιμές τους από τα παραδοσιακά μαγαζιά. Σε κάποια φάση, όταν το μερίδιο τους στην αγορά το δικαιολογεί, ορισμένα σουπερμάρκετ ενσωματώνονται στη δειγματοληψία του ΔΤΚ αλλά, τη στιγμή της ενσωμάτωσης, οι χαμηλότερες τιμές τους δεν περνάνε στο δείκτη. Αν π.χ. την ημέρα της αλλαγής ο δείκτης έχει φθάσει στο 520,5 με την παλαιά σύνθεση του δείγματος των καταστημάτων, εξακολουθεί να καταγράφεται ως 520,5 και με τη νέα σύνθεση κι ως είναι οι τιμές των σουπερμάρκετ χαμηλότερες. Εν όσω το μερίδιο των σουπερμάρκετ στην αγορά μεγαλώνει, δεν είναι μόνο που συμβαίνει αυτό.

Εν όψει της επικείμενης ενσωμάτωσης της Επαρχίας στο ΔΤΚ, μια σύγκριση με τα σουπερμάρκετ ίσως διευκολύνει την κατανόηση. Τα

αγροτικά προϊόντα στην επαρχία είναι φθηνότερα από τις αστικές περιοχές που τώρα καλύπτει ο δείκτης. Αλλά, όπως και με τα σουπερμάρκετ, η ενσωμάτωσή τους δεν θα μειώσει το Δείκτη γιατί η μεθοδολογία είναι η ίδια. Σ' αυτή δε την περίπτωση καλώς θα κάνει γιατί η γεωγραφική διεύρυνση του δείκτη δεν αλλάζει το κόστος των προϊόντων για κανένα καταναλωτή, σε αντιδιαστολή με την ανάδυση των σουπερμάρκετ που προσφέρουν ευκαιρίες για φθηνότερες αγορές.

γ. Προσφορές

Η χρήση της προσφοράς ως μέσο ανταγωνισμού συνεχώς διευρύνεται. Οι προσφορές δεν συμπίπτουν ούτε χρονολογικά ούτε ως προς τα είδη που προσφέρονται. Αλλά επειδή είναι εκτεταμένες, πιάνονται από τη δειγματοληψία. Εκείνο που δεν πιάνεται είναι ότι οι καταναλωτές είτε αλλάζουν τη διαχρονική κατανομή των αγορών τους είτε μεταφέρουν την πελατεία τους από ένα κατάστημα στο άλλο έτσι ώστε το ποσοστό των αγορών τους σε τιμές προσφοράς να είναι μεγαλύτερο απ' ότι πιάνει η δειγματοληψία. Και αυτό που δεν πιάνεται από το δείκτη διευρύνεται όσο περισσότερο καταφεύγουν τα καταστήματα στο ανταγωνιστικό όπλο των προσφορών.

δ. Εκπτώσεις για ποσότητα

«Αγοράστε τρία, πληρώστε δύο» είναι μια μορφή προσφοράς την οποία δεν πιάνει καθόλου η δειγματοληψία γιατί πάντα μετράει εκείνο που άρχισε να μετράει μετά την τελευταία ανασύνθεση του δείκτη - στην προκειμένη περίπτωση μετράει το μόνο προϊόν.

ε. Νέα προϊόντα

Νέα προϊόντα ενσωματώνονται στο δείγμα του δείκτη όταν αποκτήσουν αισθητό μερίδιο της αγοράς. Εξ ορισμού, εφ' όσον το μερίδιο τους αυξάνεται, εξυπηρετούν καλύτερα από τα προϊόντα τα οποία υποκαθιστούν, πράγμα που είναι ισοδύναμο με φθηνότερο κόστος για την ίδια εξυπηρέτηση. Αυτό όμως δεν περνάει στο δείκτη κατά την ενσωμάτωσή τους γιατί η μεθοδολογία ενσωμάτωσης είναι ανάλογη προς αυτή της περίπτωσης β. Τα νέα προϊόντα συγγενεύουν εννοιολογικά με τη βελτίωση της ποιότητας των υπάρχοντων προϊόντων. Η βελτίωση του τρόπου ενσωμάτωσης νέων προϊόντων στον ΔTK επίσης εξετάζεται από την ΕΕ.

Έρευνες για την υπερεκτίμηση στο ΔTK των ΗΠΑ

Η απάντηση στο ερώτημα αν ο ΔTK υπερεκτιμά το ρυθμό αύξησης των τιμών είναι σχεδόν βέβαια καταφατική. Το φαινόμενο δεν είναι εύκολα ποσοτικοποιήσιμο. Στις ΗΠΑ όμως έχουν γίνει πολλές μελέτες για την υπερεκτίμηση και παρατίθεται κατωτέρω ένας συνοπτικός κατάλογος των αποτελεσμάτων τους. Σημειωτέον ότι η υπερεκτίμηση

προκύπτει παρ' όλο που στις ΗΠΑ λαμβάνεται υπ' όψη η βελτίωση της ποιότητας τουλάχιστον για τα αυτοκίνητα. Εν μέρει όμως αυτό αντισταθμίζεται από ένα παράγοντα υπερεκτίμησης ο οποίος ίσχυε μέχρι πρόσφατα στις ΗΠΑ και ο οποίος δεν ισχύει στην Ελλάδα μετά την τελευταία αναθεώρηση του ΔΤΚ.

Πρόσφατες έρευνες για την υπερεκτιμητική τάση του ΔΤΚ στις ΗΠΑ

Όνομα Ερευνητή και έτος έρευνας Υπερεκτίμηση
Ποσοστιαίες μονάδες

Advisory Commission to Study the CPI (1995)	0,7 – 2,0
Michael Boskin (1995)	1,0 – 2,0
Congressional Budget Office (1995)	0,2 – 0,8
Michael R. Darby (1995)	0,5 – 2,5
W. Eerwin Diewert (1995)	1,3 – 1,7
Robert J. Gordon (1995)	1,7
Alan Greenspan (1995)	0,5 – 1,5
Zvi Grrilches (1995)	0,4 – 1,6
Dale W. Jorgenson (1995)	0,5 – 1,5
Jim Klumpner (1996)	0,3 – 0,5
Ariel Pakes (1995)	0,8
Shapiro and Wilcox (1996)	0,6 – 1,5

Πηγή: B.R Moulton, Bias in Consumer Price Index: What is the evidence? , Journal of Economic Perspectives , Fall 1996, pp.159-77

Αν γίνει δεκτή η άποψη ότι οι συνήθως χρησιμοποιούμενοι επίσημοι δείκτες υπερβάλλουν στη μέτρηση του πραγματικού πληθωρισμού, τότε το επίπεδο πληθωρισμού 1% - 2% πραγματικά αντιστοιχεί στη σταθερότητα των τιμών. Ο δε κατάλληλα μετρήσιμος αντιπληθωρισμός είναι πιο κοντά μελλοντικά απ' ότι δείχνουν οι επίσημοι αριθμοί. Σε όλο τον κόσμο, σήμερα, υπάρχει στροφή προς νέους λειτουργικούς δείκτες μέτρησης του πληθωρισμού έτσι ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στην πραγματικότητα. Η τελική επιδίωξη μπορεί να είναι ρυθμός πληθωρισμού ίσος με 0%.

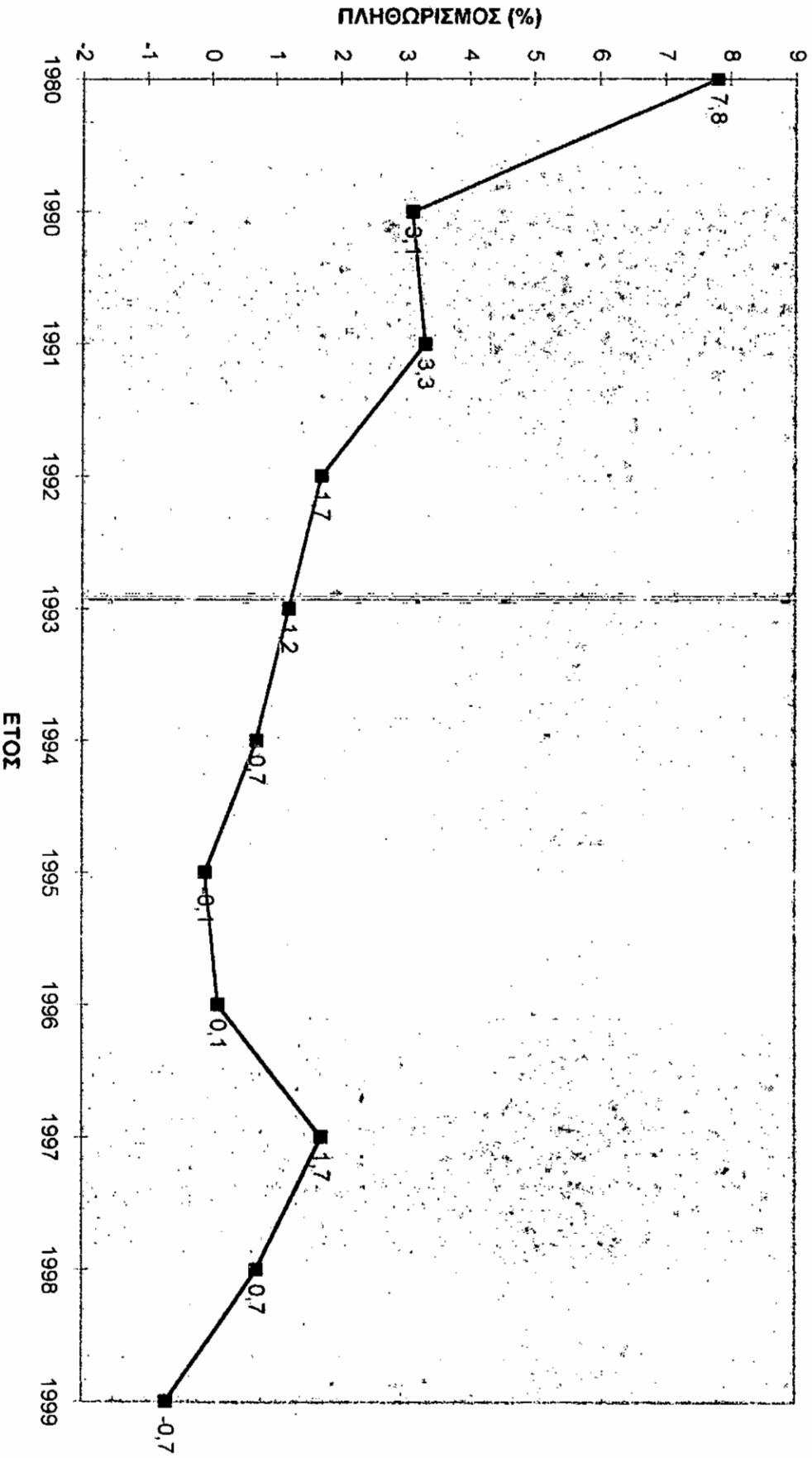
Ακόμη και αν ο πληθωρισμός παραμείνει γύρω στο 1% - 2%, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα μείωσης του επιπέδου του πληθωρισμού κάτω από το μηδέν, απλώς ως αποτέλεσμα της κανονικής εξέλιξης των οικονομικών διακυμάνσεων, οι οποίες υπάρχουν εξωγενώς και μπορούν να μεταδοθούν στο εσωτερικό μιας οικονομίας λόγω της παγκοσμιοποίησης.

6. Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

α. Το παράδειγμα της Ιαπωνίας

Η εμπειρία της Ιαπωνίας, την τελευταία δεκαετία, αποδεικνύει ότι ο αντιπληθωρισμός είναι υπαρκτό πρόβλημα. Η αιτία του προβλήματος αυτού που αντιμετωπίζει σήμερα η ιαπωνική οικονομία, βρίσκεται κατά κύριο λόγο στον υπερβάλλοντα ζήλο των σχεδιαστών οικονομικής πολιτικής κατά τη δεκαετία του 1980 για σταθερότητα τιμών. Το αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής ήταν η πλήρης εξάλειψη των πληθωριστικών προσδοκιών κατά τη δεκαετία του 1980 και η εδραίωση αντιπληθωριστικών πιέσεων στην οικονομία κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 (διάγραμμα 3, σελ. 74). Πολλοί οικονομολόγοι επικαλούνται ως αιτία του προβλήματος τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ιαπωνικής οικονομίας. Ωστόσο τα διαρθρωτικά προβλήματα, όπως η υποχρέωση των ιδιωτικών επιχειρήσεων και οι επισφαλείς απαιτήσεις των τραπεζών καθώς και το ρυθμιστικό πλαίσιο λειτουργίας του δημοσίου τομέα, σύμφωνα με κάποιους οικονομολόγους, ευθύνονται ελάχιστα για την ανεξέλεγκτη καθοδική πορεία των τιμών. Όσον αφορά τα μέσα αντιμετώπισης του αντιπληθωρισμού που έχουν εφαρμοστεί ή έχουν προταθεί θα γίνει ιδιαίτερος λόγος σε κεφάλαιο παρακάτω.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3
ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑ

ΠΗΓΗ: Main Economic Indicators, ΟΟΣΑ, Νοέμβριος 1999

Κίνδυνος αντιπληθωρισμού στην ΕΕ

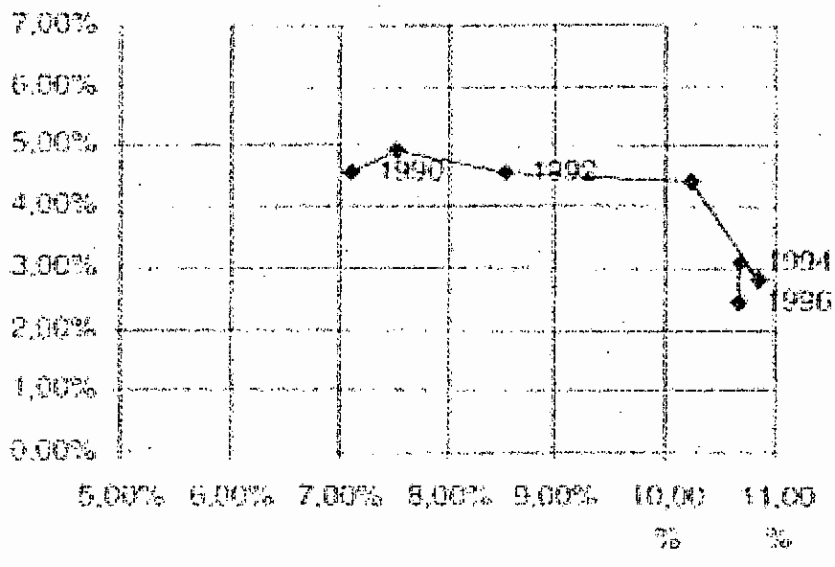
Παρακινήμενος από μια μελέτη ενός Βέλγου οικονομολόγου και καθηγητή πανεπιστημίου, του κ. Paul De Grauwe θα ήθελα να θίξω το ενδεχόμενο εμφάνισης αντιπληθωρισμού στην ΟΝΕ. Συγκεκριμένα ο εν λόγω οικονομολόγος υποστηρίζει ότι το μίγμα αυστηρής νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 (εμπνευσμένο από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ) είναι υπεύθυνο για την αύξηση της ανεργίας και του δημοσίου χρέους στη Γηραιά Ήπειρο. Θεωρεί επίσης ότι το μίγμα αυτό είναι υπεύθυνο για τη δριμύτητα της ύφεσης την οποία βίωσε η Ευρώπη κατά το 1992 – 1993 καθώς και τους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που πέτυχαν οι Ευρωπαϊκές χώρες κατά την περίοδο 1991 – 1996. Με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, υψηλή ανεργία και συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των τιμών, ο De Grauwe «κρούει τον κώδωνα του κινδύνου» για την πιθανότητα εμφάνισης αντιπληθωριστικών συνθηκών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και ειδικότερα στη ζώνη του ευρώ. Ειδικά στη ζώνη του ευρώ, διότι η συνθήκη του Μάαστριχτ ήταν αυτή που ενέπνευσε (ή μάλλον επέβαλε) την τήρηση αυτής της αυστηρής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής.

Ο De Grauwe παραθέτει κάποια σχεδιαγράμματα, στα οποία συγκρίνει βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της ΕΕ (και ειδικότερα της ζώνης του ευρώ) με αυτά των ΗΠΑ. Κάνει αυτή τη σύγκριση διότι η οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε από τις ΗΠΑ για την ίδια περίοδο είχε να κάνει με αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα και νομισματική χαλάρωση. Η συνέπεια αυτής της πολιτικής (όπως φαίνεται και στα **διαγράμματα 4-5**,σελ.76) ήταν να επιτευχθεί ικανοποιητικός ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ, μείωση της ανεργίας και μείωση του ρυθμού πληθωρισμού.

Μια από τις βασικές διαφορές στη χάραξη της οικονομικής πολιτικής των δυο οικονομιών ήταν τα επιτόκια. Στα **διαγράμματα 6-7**(σελ.77) συγκρίνονται τα πραγματικά βραχυπρόθεσμα επιτόκια στη ζώνη του ευρώ και στις ΗΠΑ. Είναι γενικά αποδεκτό ότι τα βραχυπρόθεσμα πραγματικά επιτόκια αποτελούν τον καλύτερο δείκτη της ασκηθείσας νομισματικής πολιτικής μιας χώρας. Παρατηρούμε μια μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Ευρωζώνη όσον αφορά τη χάραξη της νομισματικής τους πολιτικής. Κατά τη διάρκεια της αμερικάνικης ύφεσης, η οποία έλαβε χώρα την περίοδο 1990 – 1991, η αμερικανικές νομισματικές αρχές διατήρησαν τα βραχυπρόθεσμα πραγματικά επιτόκια στα χαμηλά επίπεδα του 1 – 2%. Σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές νομισματικές αρχές που διατήρησαν τα επιτόκια πολύ πάνω από 5% κατά τη διάρκεια της ύφεσης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ 4 - 5**ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ**

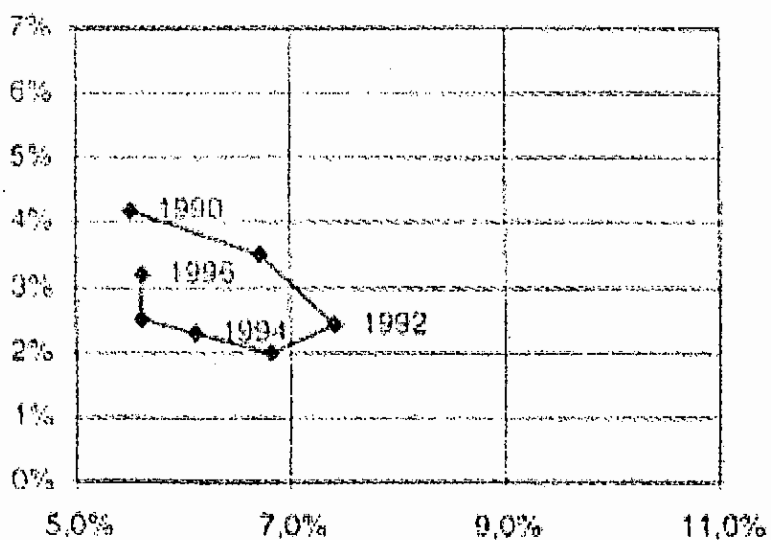
Πληθωρισμός

Ανεργία

**ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΣΤΙΣ ΗΠΑ**

Πληθωρισμός

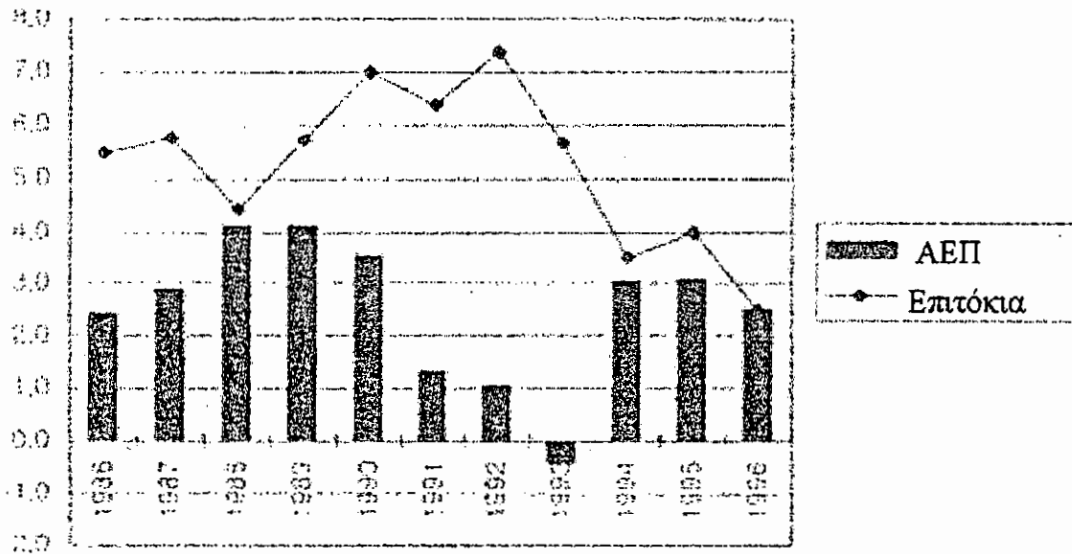

Ανεργία

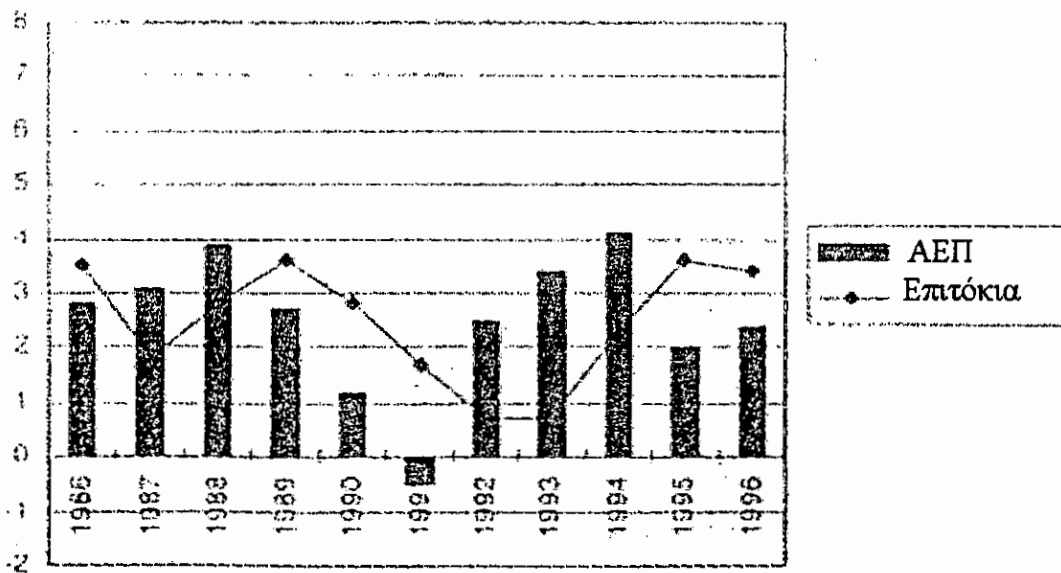
ΠΗΓΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ 6-7

ΑΕΠ ΚΑΙ ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

ΑΕΠ ΚΑΙ ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

ΠΗΓΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η πολιτική αυτή της συγκράτησης των επιτοκίων σε υψηλά επίπεδα κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης ήταν, κατά ένα μεγάλο μέρος, επηρεασμένη από τη θέση της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ). Στις αρχές της δεκαετίας του '90, οι γερμανικές νομισματικές αρχές έδιναν τη μάχη τους απέναντι σε ένα «υπερβολικό» πληθωρισμό (4% συγκεκριμένα). Οι περισσότερες από τις άλλες χώρες που συμμετείχαν στο ΕΝΣ είχαν αποφασίσει να «προσδεθούν» στο σκληρό μάρκο και με αυτό τον τρόπο παρασύρθηκαν από τη Γερμανία στην εφαρμογή μιας σκληρής νομισματικής πολιτικής κατά τη διάρκεια της πιο σοβαρής, κατά πολλούς οικονομολόγους, μεταπολεμικής τους ύφεσης.

Μέχρι τις μέρες μας, παρατηρούμε μια εμμονή των χωρών της Ευρώπης για περαιτέρω μείωση του ρυθμού αύξησης του πληθωρισμού με αποτέλεσμα ο πληθωρισμός να έχει πέσει ήδη σε αρκετές απ' αυτές σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Χώρες όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Αυστρία παρουσιάζουν τα δύο τελευταία χρόνια ρυθμούς πληθωρισμού κοντά στο 0,5%. Η διατήρηση του Ευρωπαϊκού πληθωρισμού σε τόσο χαμηλά επίπεδα ενέχει κάποιους κινδύνους, αφού τον καθιστά ευάλωτο σε εξωτερικούς παράγοντες. Σύμφωνα με αρκετούς οικονομολόγους ο κίνδυνος της παρατεταμένης ύφεσης του αντιπληθωρισμού είναι δυνητικά πιθανός για την Γηραιά Ήπειρο, ιδιαίτερα αν καμφθεί η ανοδική αναπτυξιακή πορεία των ΗΠΑ, βασικού εμπορικού εταίρου της ΕΕ. Επιπλέον, κανένας δεν μπορεί να αποκλείσει μια νέα νομισματική κρίση στις χώρες της Ασίας που θα έχει επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία.

7. ΜΕΣΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ – ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥΣ

i) Το πρώτο στη σειρά των εργαλείων που μπορεί να χρησιμοποιήσει η Κεντρική Τράπεζα μιας χώρας για την καταπολέμηση του αντιπληθωρισμού και τη δημιουργία πληθωριστικών πιέσεων είναι τα επιτόκια. Σύμφωνα με τις Νομισματικές Αρχές αν η αντιπληθωριστική απειλή εμφανιζόταν στο προσκήνιο, θα έπρεπε απλώς να μειώσουν τα επιτόκια μέχρι ένα ικανοποιητικά χαμηλό επίπεδο και αυτή η ενέργεια από μόνη της είναι ικανή να αυξήσει την ενεργό ζήτηση και να σταματήσει τον αντιπληθωρισμό.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τεθεί στον προβληματισμό που αναπτύσσουμε ο παράγων αξιοπιστία της κεντρικής τράπεζας, καθώς η εμπειρία δείχνει ότι αν τυχόν υπάρξει ελάττωση της αξιοπιστίας προς την κεντρική τράπεζα, η μείωση των επιτοκίων μπορεί να ανταποδώσει λιγότερα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Από την άλλη πλευρά, η πολιτική των χαμηλών επιτοκίων μπορεί να μην παρουσιάσει σημαντικό αποτέλεσμα σε συνθήκες αντιπληθωρισμού. Αυτό συμβαίνει, όταν τα επιτόκια έχουν πέσει ήδη σε πολύ χαμηλό επίπεδο, που πλησιάζει το μηδέν, η δε οικονομία μπορεί να βρεθεί στη λεγόμενη «παγίδα της ρευστότητας». Σε παγίδα ρευστότητας έχει πέσει και η οικονομία της Ιαπωνίας δηλαδή ενώ χρειάζεται χαμηλότερα πραγματικά επιτόκια για να δώσει ώθηση στην εγχώρια ζήτηση, αυτά βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα λόγω αντιπληθωρισμού.

ii) Όταν εμφανιστούν οι πρώτες απειλές, το πιθανότερο μόλις αρχίσει ο αντιπληθωρισμός, σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, η κυβέρνηση πρέπει να επεκτείνει τη δημοσιονομική πολιτική της με περικοπή των φόρων ή αύξηση των δημόσιων δαπανών ή και τα δύο μαζί. Σε πολλές χώρες, η επεκτατική δημοσιονομική διαχείριση προηγούμενων δεκαετιών και η σημερινή πίεση αυξανόμενων τοκοχρεολυσίων για τις κυβερνήσεις έχουν περιορίσει τα όρια κανονικής δημοσιονομικής επέκτασης καθώς η όποια δημοσιονομική επέκταση θα είχε κυρίως αρνητικό αντίκτυπο, ειδικά αν αποτύγχανε, λόγω των συνθηκών που επικρατούν, για να επιδράσει στη συνολική ζήτηση.

Η Ιαπωνία είναι μια τέτοια περίπτωση. Η επακριβής σοβαρότητα της μακροχρόνιας δημοσιονομικής κατάστασης της Ιαπωνίας είναι υπό συζήτηση. Το υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ και πλήθος γνωστών οικονομολόγων προσπάθησαν να πείσουν τις ιαπωνικές αρχές ότι πρέπει να χρησιμοποιήσουν το κεϋνσιανό οπλοστάσιο για την αντιμετώπιση του αντιπληθωρισμού. Όμως, η ιαπωνική κυβέρνηση θεώρησε την μακροχρόνια δημοσιονομική κατάσταση της χώρας ως πολύ σοβαρά βεβαρημένη. Το πρακτικό αποτέλεσμα αυτής της θεώρησης ήταν μερικά δημοσιονομικά προγράμματα να απορριφθούν είτε λόγω μεγέθους είτε λόγω περιεχομένου και στόχων. Ειδικότερα, η κυβέρνηση έχει αποφύγει την υλοποίηση ουσιαστικών περικοπών στο φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων και εταιρειών. Αντιθέτως, υλοποιεί ένα πρόγραμμα προσωρινών περικοπών φόρων. Οι ρυθμίσεις αυτές, ακριβώς επειδή είναι προσωρινές έχουν μικρή επίδραση στη συνολική ενεργό ζήτηση.

Η κατάσταση στην Ιαπωνία δεν είναι μοναδική. Και άλλες κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν σοβαρές δημοσιονομικές αναταραχές, όπως στη ζώνη του ευρώ η Ιταλία και το Βέλγιο, των οποίων το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι κοντά στο 120%, ενώ και στο Καναδά το ποσοστό πλησιάζει το 90%. Όλες αυτές οι κυβερνήσεις έχουν φτάσει σε

τέτοιο σημείο, όπου η περαιτέρω δημοσιονομική επέκταση είναι πλέον επικίνδυνη.

Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξάλλου, η δυνατότητα των κυβερνήσεων για χρησιμοποίηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής έχει περιοριστεί από το Σύμφωνο Δημοσιονομικής Σταθερότητας, ένα σύμφωνο που καθορίζει συγκεκριμένα όρια στο μέγεθος της αναλογίας του κρατικού ελλείμματος ως προς το ΑΕΠ και βάζει πρόστιμο στις περιπτώσεις παραβίασης των όρων αυτών.

iii) Όταν οι κυβερνήσεις δεν έχουν ή θεωρούν ότι δεν έχουν περιθώρια δημοσιονομικής επέκτασης η λύση σύμφωνα με την οικονομική θεωρία μπορεί να προέλθει από την χρήση εκ μέρους της κεντρικής τράπεζας του εκδοτικού προνομίου για την έκδοση νέου χαρτονομίσματος.

Τι σημαίνει όμως «εκτύπωση χρήματος»; Η απάντηση δεν είναι μόνο η ενθάρρυνση αυξημένης δανειστικής δραστηριότητας των εμπορικών τραπεζών. Αυτό που κυρίως εννοούν οι προτείνοντες την εκτύπωση χρήματος είναι η αύξηση της προσφοράς χρήματος. Αυτό μπορεί να γίνει εφικτό, όταν η κεντρική τράπεζα αγοράζει ομόλογα, έντοκα γραμμάτια κτλ. με αποτέλεσμα να αυξάνει την ρευστότητα των εμπορικών τραπεζών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της προσφοράς χρήματος. Κι αυτή η λύση όμως έχει τα μειονεκτήματά της αφού οι τράπεζες θα είναι διστακτικές να δανείσουν στους ήδη υπερχρεωμένους πελάτες τους. Η εκτύπωση χρήματος επίσης δεν αποτελεί εύκολη λύση όταν η κυβέρνηση θεωρεί ότι το προς εξυπηρέτηση χρέος είναι πολύ υψηλό.

Αν η κυβέρνηση διανείμει χρήματα, πως η πράξη αυτή θα καταχωρηθεί στους κρατικούς λογαριασμούς; Το πιθανότερο είναι το ποσό να εμφανισθεί ως κυβερνητικές δαπάνες, ακόμη και αν δεν αγοραστεί τίποτα με αυτά τα χρήματα. Ο χειρισμός αυτός θα οδηγήσει σε μεγαλύτερο έλλειμμα και θα αυξήσει το σύνολο του δημοσίου χρέους, παρά το ότι το νέο χρέος θα είναι άτοκο.

Αξίζει να θυμηθούμε ότι σε περιόδους υπερπληθωρισμού, στο παρελθόν, οι κυβερνήσεις χρηματοδοτούσαν τις κυβερνητικές δαπάνες με την εκτύπωση χαρτονομισμάτων χωρίς να λαμβάνουν υπόψη περιορισμούς από το επίπεδο του δημοσίου ελλείμματος ή του συσσωρευμένου χρέους.

Αν όλες οι προσπάθειες που περιγράψαμε αποτύχουν, τότε στις κυβερνήσεις δεν μένει άλλη επιλογή από την απλή εκτύπωση και διανομή χαρτονομισμάτων.

Η κυβέρνηση αντί να ζητήσει από την κεντρική τράπεζα να ενισχύσει τη νομισματική κυκλοφορία μέσω των εμπορικών τραπεζών με τη μέθοδο της ανταλλαγής καταθέσεων με περιουσιακά στοιχεία (ομόλογα, μετοχές, κλπ.), πρέπει απλώς να διανείμει τα χαρτονομίσματα

χωρίς καμιά αντιπαροχή. Με τέτοιο τρόπο η ιδιωτική ευημερία θα αυξηθεί και θα ενθαρρυνθεί η αύξηση των καταναλωτικών δαπανών.

Τέτοια θεραπεία υποστήριξε ο Keynes, αναφέροντας τα περί θαψίματος χρημάτων και μίσθωσης εργατών γι' αυτή τη δουλειά. Περισσότερο σύγχρονος και τεχνολογικά πιο προηγμένος ο τρόπος του Milton Friedman, ο οποίος πρότεινε στο θεωρητικό μοντέλο του την αύξηση προσφοράς χαρτονομίσματος με τη μέθοδο διανομής δολαρίων με αεροσκάφη. Πάντως, δεν υπήρξαν ιστορικά παραδείγματα θαψίματος χρημάτων ή διανομής χαρτονομισμάτων με τη χρήση αεροσκαφών. Η αιτία είναι προφανής.

8. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Όπως αναλύσαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο αντιπληθωρισμός δεν είναι απαραίτητα κακός. Μάλιστα, ο αντιπληθωρισμός, προερχόμενος «εκ παραγωγικότητας» μπορεί να είναι και ευεργετικός για μια οικονομία.

Αυτό ακριβώς υποστηρίζει και ένας Αμερικάνος αναλυτής, ο κ. Gary Shilling, διάσημος για τις αναλύσεις του και τις επιτυχέστερες ανά τον χρόνο προβλέψεις του για τις τάσεις του πληθωρισμού, ο οποίος δείχνει να διασκεδάξει με την υστερία των επενδυτών για τον αντιπληθωρισμό. Εκτιμά ότι είναι κάτι που δεν πρέπει να μας τρομάζει. Στην πραγματικότητα μάλιστα, η μελέτη της οικονομικής ιστορίας του έχει δείξει πως ο αντιπληθωρισμός υπήρξε ένα ευνοϊκό φαινόμενο που συνόδευσε πολλές από τις καλύτερες περιόδους οικονομικής ανάπτυξης της Αμερικής. Μια ανάλογη περίοδος, σύμφωνα με το ίδιο εμφανίστηκε τέσσερις δεκαετίες πριν από το 1900, καθώς και στην δεκαετία του 1920.

«Είναι λόγω του Μεγάλου Κραχ, με τους εφιάλτες για τις ουρές στο συσσίτιο και την ανεργία στο 25%, που προκαλεί ο αντιπληθωρισμός τέτοια υστερία στους Αμερικάνους,» παρατηρεί. «Στις περισσότερες περιπτώσεις, όμως, οι περίοδοι αντιπληθωρισμού ήταν εξαιρετοι για τον μέσο Αμερικάνο όσον αφορά την παραγωγικότητα: νέες τεχνολογίες, αύξηση του πραγματικού εισοδήματος και φυσικά, δυναμική οικονομική επέκταση.»

Αυτός ο αίσσιος αντιπληθωρισμός εμφανίζεται γιατί, σύμφωνα με τον Shilling, η προσφορά αγαθών και υπηρεσιών αυξάνεται ταχύτερα από τη ζήτηση. Έτσι, οι τιμές πέφτουν και οι πωλητές προσπαθούν να καθαρίσουν τα ράφια τους. Ακολούθως, μολονότι ο μισθός του μέσου Αμερικανού σταθεροποιείται ή και μειώνεται ακόμη, η αγοραστική του

δύναμη, ο πραγματικός του πλούτος, αυξάνεται, γιατί οι τιμές πέφτουν ταχύτερα από το εισόδημά του. Στο ιδανικό αυτό σενάριο του Shilling, οι θέσεις εργασίας παραμένουν άφθονες γιατί οι χαμηλές τιμές οδηγούν σε μεγαλύτερο όγκο παραγωγής και άρα αύξηση των εσόδων και κερδών, ιδιαίτερα για τις βιομηχανικές που αξιοποιούν τα τεχνολογικά επιτεύγματα.

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή ο Shilling λέει ότι μεταξύ των ετών 1860 και 1896 ο αριθμός των Αμερικανών απασχολούμενων στην μεταποίηση και τις κατασκευές τριπλασιάστηκε και η βιομηχανική παραγωγή ανά μονάδα εξαπλασιάστηκε. Εξαιτίας αυτής της πλημμυρίδας προσφοράς, ο δείκτης τιμών χονδρικής έπεσε 50% σε εκείνη την περίοδο, ή 2,6% ετησίως. Η πραγματική όμως οικονομική ανάπτυξη διευρύνθηκε κατά 4,3% ετησίως λόγω του αυξημένου όγκου παραγωγής, της μεγάλης βελτίωσης της παραγωγικότητας και της αύξησης του πληθυσμού λόγω μετανάστευσης. Η αγοραστική δύναμη των εργαζομένων αυξήθηκε κατά 30% σχεδόν, μολονότι οι μισθοί έπεσαν 14%.

Σύμφωνα λοιπόν με τη θεωρία του Gary Shilling, οι ενδείξεις αντιπληθωρισμού που στοιχειώνουν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και τις νύχτες των επενδυτών, είναι πραγματικές αλλά δεν είναι καθόλου εφιάλης. Αντίθετα, αποτελούν τον οϊωνό μιας χρυσής εποχής αποπληθωριστικής ανάπτυξης.

Από την άλλη πλευρά, όμως, υπάρχει και η άσχημη «γεύση» του αντιπληθωρισμού, κυρίως εκείνου που προκαλείται από τη μειωμένη ζήτηση, την υπερβολική προσφορά και την ελλατούμενη προσφορά χρήματος. Όπως στον πληθωρισμό έτσι και στον αντιπληθωρισμό υπάρχουν κερδισμένοι και χαμένοι.

Βραχυπρόθεσμα, η μείωση του γενικού επιπέδου των τιμών μπορεί να είναι ευνοϊκή τόσο για τους μισθωτούς όσο και για τους καταναλωτές. Μακροπρόθεσμα, όμως, και καθώς οι καταναλωτές προσδοκούν μεγαλύτερη πτώση των τιμών – καθυστερώντας ή επιβραδύνοντας την κατανάλωση – οι τιμές πέφτουν ακόμα περισσότερο, οδηγώντας στην οικονομία σε μια αντιπληθωριστική δίνη (spiral)

Οι εργαζόμενοι, σύμφωνα με άρθρο του Economist θα πρέπει να συμμορφωθούν στους καινούργιους κανόνες του παιχνιδιού. Εάν τα εργατικά σωματεία για γενικότερα τα συνδικαλιστικά όργανα των εργαζομένων απαιτούν μεγαλύτερες ετήσιες μισθολογικές αυξήσεις, μολονότι οι τιμές είναι σταθερές ή πέφτουν, οι επιχειρήσεις μπορεί να μην έχουν άλλη εναλλακτική από τις απολύσεις.

Ο αντιπληθωρισμός, σε αντίθεση με τον πληθωρισμό, είναι ιδιαίτερα οδυνηρός για τους χρεώστες. Κι αυτό γιατί η πραγματική αξία του χρέους (π.χ. δάνεια) που έχουν αναλάβει, αυξάνεται.

Οι επιχειρήσεις, όπως αναφέραμε και πιο πριν, δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στην πτώση των τιμών. σύμφωνα με το Economist, οι

μισθοί σπάνια μειώνονται, έτσι ο αντιπληθωρισμός τείνει να συμπιέζει τα κέρδη των επιχειρηματιών. Αυτό ίσως μπορεί να εξηγήσει το λόγο που έρευνες στην Ευρώπη και στην Αμερική έχουν οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι οι επιχειρηματίες είναι περισσότερο δυσαρεστημένοι από τους καταναλωτές: ο αντιπληθωρισμός τείνει να είναι ευνοϊκός για τους καταναλωτές, αλλά δυσάρεστος για τις επιχειρήσεις. Είναι εύκολο για μια επιχείρηση να αυξήσει τα κέρδη της – αυξάνοντας τις τιμές των προϊόντων της – σε πληθωριστικά δεδομένα. Αντίθετα όταν επικρατεί αντιπληθωρισμός, ο μόνος τρόπος να επιτύχει τον σκοπό αυτό η επιχείρηση είναι να περιορίσει το κόστος παραγωγής (Τώρα, κατά πόσο ευνοϊκό είναι αυτό για τους καταναλωτές, δηλαδή και τους εργαζόμενους, είναι υπό αμφισβήτηση, αφού μείωση του κόστους παραγωγής σημαίνει μείωση μισθών ή ακόμα και απολύσεις).

Μια άλλη πτυχή των επιπτώσεων του αντιπληθωρισμού στην παγκόσμια οικονομία είναι ότι η πτώση των τιμών πιθανόν να δημιουργήσει και εμπορικές προστριβές μεταξύ των κρατών, δεδομένου ότι οι μειωμένες τιμές των εισαγομένων εμπορευμάτων, κυρίως από τις χώρες της Ασίας, δημιουργούν προβλήματα στην εγχώρια παραγωγή των χωρών εισαγωγής, με αποτέλεσμα η διεύρυνση των εμπορικών ελλειμμάτων να προκαλέσει ίσως και επαναφορά του προστατευτισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, κάτι που θέτει σε αμφισβήτηση, τα περί «ελευθέρου εμπορίου».

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Υπάρχει πολύ μικρή πιθανότητα, σύμφωνα με το περιοδικό «Economist», οι τιμές να πέσουν τόσο πολύ όσο και στη δεκαετία του '30. Αν και πολλοί παραλληλίζουν την πρόσφατη κρίση του 1929 εξαιτίας βασικών ομοιοτήτων (υπερτίμηση της χρηματιστηριακής αξίας των χρεογράφων, διάχυση αντιπληθωριστικών πιέσεων στην παγκόσμια οικονομία και εμμονή των κεντρικών τραπεζών σε πολιτικές υψηλών επιτοκίων), υπάρχουν, ωστόσο, βασικές διαφορές. Πρώτον, οι κεντρικές τράπεζες έχουν τη δυνατότητα άσκησης πολιτικών αύξησης της ρευστότητας στην οικονομία, αφού τα εθνικά νομίσματα δεν συνδέονται με κάποιο πολύτιμο μέταλλο, όπως ο χρυσός. Δεύτερον, οι κυβερνήσεις μπορούν να επηρεάσουν τη ζήτηση μέσω αυξήσεων των δημοσίων δαπανών πολύ περισσότερο από ότι το 1930, αφού το ποσοστό της δημοσίας δαπάνης στο προϊόν είναι μεγαλύτερο και έτσι μπορεί να λειτουργήσει ως σταθεροποιητής. Και τρίτον, σύμφωνα με άλλους, η ύπαρξη ενός διεθνούς οργανισμού, όπως του ΔΝΤ, και ο ρόλος του ως

δανειστή τελευταίας προσφυγής συμβάλλουν στη διαχείριση της κρίσης. Παρόλα ταύτα το παράδειγμα της Ιαπωνίας δείχνει ότι η απειλή του αντιπληθωρισμού αποτελεί πραγματικότητα, ακόμα και στη σύγχρονη παγκόσμια οικονομία, εάν οι οικονομικές αρχές δεν δείξουν την απαραίτητη προσοχή. Η πιθανότητα να μπει ο δυτικός κόσμος σε αντιπληθωριστική φάση στο μέλλον είναι σοβαρή και πρέπει να αντιμετωπιστεί από όλους μας με ρεαλισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ:

- Γ.Βάμβουκας, «Ελληνική Οικονομία», 1989
- Π.Α.Βόστρικοφ, «Πληθωρισμός θεωριών για τον πληθωρισμό», 1986
- Ξ.Ν.Βεργίνης – Β.Ν.Κοντός, «Η οικονομική του πληθωρισμού», 1986
- Β.Δαλαμάγκας, «Δημοσιονομική Πολιτική», 1984
- Β.Δουκάκης, «Αρχές Νομισματικής Θεωρίας και Πολιτικής», 1984
- Σ.Ιβανόφ, «Ο σύγχρονος πληθωρισμός στον καπιταλιστικό κόσμο», 1983
- Τ.Κολλίντζας – Γ.Μπήτρος, «Αναζητώντας την ελπίδα για την ελληνική οικονομία», 1992
- Ν.Κυρίτσης, «Ο πληθωρισμός στη σύγχρονη Ελλάδα», 1985
- Δ.Παναγιωτόπουλος, «Η Νομισματική Πολιτική στην Ελλάδα», 1984
- Ι.Σπράος, «Αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και εισοδηματική πολιτική 1998-1999», 1997
- Κ.Χατζηαργύρης, «Ο καπιταλισμός σε απορύθμιση», 1981
- S.Bowles – R.Edwards, «Κατανοώντας τον καπιταλισμό», τόμος β', 1993

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΡΑΠΕΖΩΝ:

□ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ:

1. «Νομισματική πολιτική 1997-1998», Απρίλιος 1998
2. «Νομισματική πολιτική 1998-1999», Μάρτιος 1999
3. «Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1998», Απρίλιος 1999
4. Εκθέσεις του Διοικητή για τα έτη 1973 - 1993

□ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ALPHA ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. «Η αποπληθωριστική προσπάθεια στην Ελλάδα : προσδιοριστικοί παράγοντες και προοπτικές», Σεπτέμβριος 1996
2. «Νομισματική πολιτική και ορισμός στόχων για τον πληθωρισμό»

□ ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ(ΕΥΡΩ ΝΕΑ)

Γ.Χαρδούβελη, «ONE : Τα κριτήρια εισόδου για την Ελλάδα ένα χρόνο πριν από την υποβολή αίτησης για την ένταξη», Απρίλιος 1999

ΑΡΘΡΑ :

▪ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ

- 1) Β.Νικολούλια, «Σύγκρουση δυο σχολών με επίκεντρο τον αποπληθωρισμό», 25/2/99
- 2) Δ.Στεργίου, «Οι ωραίες, οι μοιραίες και το τέρας», 22/4/99
- 3) Π.Κλαυδιανού, «Διλήμματα από την πληθωριστική ακαμψία», 22/4/99
- 4) Ι.Φαρσαρώτα, «Η απειλή τώρα του αντιπληθωρισμού», 5/8/99
- 5) Α.Κεφαλά, «Ένταση πληθωρισμού μετά την ONE», 23/9/99

▪ ΕΠΙΛΟΓΗ

- 1) «Η ελληνική οικονομία και η οικονομική πολιτική», 5/98

- 2) «Τι χάθηκε, ποια είναι τα εμπόδια και τι μπορεί να γίνει», 5/98
 - 3) «Πόσο πιθανή είναι η καθυστερημένη είσοδος στην ΟΝΕ», 10/98
 - 4) Ι.Δ.Καμάρα, «Αγωνία για τον πληθωρισμό και αντυπληθωριστικά “τρίκ”», 10/98
 - 5) «Πληθωρισμός 1999», 10/98
 - 6) «Η ελληνική οικονομία σε τροχιά σύγκλισης : εξελίξεις, οικονομική πολιτική και προοπτικές», 1/99
 - 7) Ι.Δ.Καμάρα, «Ο πληθωρισμός “ρίχνει” τις τιμές», 9-10/99
- **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
 - 1) «Στενή η πύλη της ΟΝΕ, στενότερη η συνέχεια», 4/99
 - 2) «Ανίατη η ασθένεια του πληθωρισμού», 5/99
 - **ΕΠΙΚΕΝΤΡΑ**
Ε.Β.Βασιλάκου, «Ονομαστική σύγκλιση, αλλά...πραγματική απόκλιση», 9/99
 - **ΤΟ ΒΗΜΑ**
 - 1) Ν.Νικολάου, «Ο πληθωρισμός και τα συμφέροντα», 12/7/98
 - 2) Ν.Νικαλάου, «Νέα ύφεση εν όψει;», 20/12/98
 - 3) Ν.Νικολάου, «Βιομήχανοι και πληθωρισμός», 28/2/99
 - 4) Ν.Νικολάου, «Τι γίνεται αλήθεια με τον πληθωρισμό;», 1/10/99
 - **ΤΑ ΝΕΑ**
 - 1) «Μονοπώλια στους αιθέρους», Le Monde, 4/8/98
 - 2) Μ.Ρinto – Duscinsky, «Οι γίγαντες που κατευθύνουν κυβερνήσεις», THE TIMES, 15/5/99
 - 3) «Αβέβαιο το μέλλον της Ολιβέτι μετά την εξαγορά της Τελεκόμ», The New York Times
 - **ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ**
«Με ποιες κινήσεις γιγαντώνονται οι μεγάλες εταιρείες», 24/10/99
 - **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ**
Μ.Καχρής, «Αντυπληθωρισμός : Η νέα οικονομική απειλή;», 3-4/99
 - **ΕΞΠΡΕΣ**
J.Laing, «Αποπληθωρισμός : Οικονομία μιας Νέας Εποχής», 19/1/99
 - **ΞΕΝΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ**
 - 1) The Economist, “Could it happen again”, 20/2/99
 - 2) The Economist, “ The new danger”, 20/2/99
 - 3) New York Times, Uchitelle, Louis, “Deflation Has Two Faces, and One of Them Isn’t Pretty”, 4/10/98
 - 4) The New Australian, “Deflation is no mystery, but danger lurks”, 30/11 – 6/12/98
 - 5) Investor’s Business Daily, Charles Oliver, “Deflation: The Next Economic Debate”, 11/9/98
 - 6) NCPA, Bartley Bruce, “Dangers of Deflation”, 21/9/98
 - 7) NCPA, “Despite falling prices, economy is growing, 28/7/97
 - 8) The Sunday London Times, Stelzer, Irwin M., “Deflation Can Be Fun”, 17/1/99
 - 9) APC Adviser, “Should you worry about the “D” word?”, 3/98
 - **ΜΕΛΕΤΗ**
De Graywe, Paul, “The Risk of Deflation in the future EMU Lessons of the 1990s”, CEPR Discussion Paper No 1834, Μάρτιος 1998

